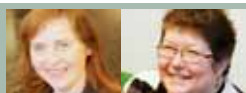

Bok og Bibliotek

Nr. 1 .2009

Grensesprengende i Kirkenes

Biblioteksøk i 2009

Fylkesbibliotekene må styrkes

Finanskrisen utfordrer biblioteksektoren

Musee du Louvre, Paris

foto: www.parissnapshot.com

Foredlet gjennom flere år og hypermoderne!

Et biblioteksystem med skjulte skatter; små gullkorn som ligger i løsningen!

Bibliofil er foredlet gjennom mange år nå, i tett samarbeid med de som bruker det til daglig drift av biblioteket.

Men samtidig: Bibliofil er hypermoderne, med bruk av de siste teknikker og løsninger.

BIBLIOFIL er bygd for fremtiden; et system du kan vokse med.

Man river ikke det som er solid. Man bygger videre på det.

Så også med Bibliofil.

Godt nytt år !

BIBLIOFIL[®] levert av

Bibliotek-Systemer AS. Postboks 2093, 3255 Larvik

Telefon: 33 11 68 00. Telefaks: 33 11 68 22. Internett: <http://www.bibliofil.no> E-post: firmapost@bibliofil.no

Innhold

12-17

BRENNPUNKT KIRKENES. Nasjonalt ansvar for russisk litteratur, tett samarbeid med russiske bibliotek, samtaler om etablering av Russisk Senter - er noe av det biblioteksjef Hildur Eikås er opptatt av for tiden. Det skjer mye spennende i Kirkenes, mener Fritt Ord og legger 500 000 kroner på bordet til et forprosjekt om Det Grensesprengende Bibliotek.

8-10

IKKE SOM FØR.

Biblioteksentralen har allerede merket at ikke alt er helt som før.

22-23

BIBLIOTEKSØK I 2009.

ABM-utvikling lover å gjøre sitt for at den første versjonen av Biblioteksøk kommer på lufta i 2009.

STERKERE FYLKESBIBLIOTEK.

Fylkesbibliotekene må styrkes og bli en regional utviklingsaktør, mener fylkesbiblioteksjefen i Oppland, Gunhild Aalstad.

38-41

- 18 Nybrotsarbeid i Porsanger
- 24 Nye Deichman – ny milepæl
- 28 Forskning: En felles nordisk plattform
- 30 Bokanmeldelse: "Å forstå biblioteket..."
- 34 Stor leselyst på cruise i Karibien
- 52 Spill og Bibliotek: Game Maker Academy
- 56 Jakten på det nye biblioteket: Kolding og Hjørring

- 62 Hvor brun var egentlig Ibsen?
- 67 Biblioteklån og personvern
- 70 Vinnerne av BoBs artikkelkonkurranse

44-51 Knefall for marknaden

Gå hjem og skam deg!

Program for skolebibliotekutvikling – hva skjer?

Fagforbundets sterke sider – svar til Monica Deildok

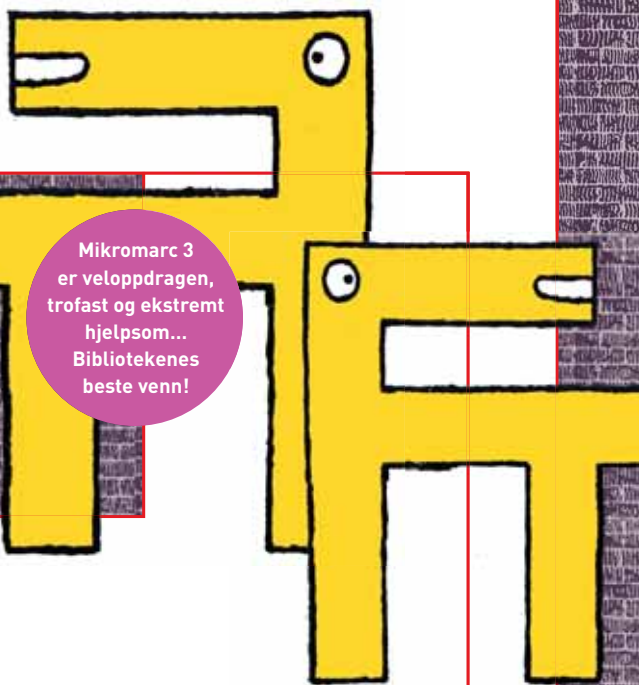

Bibliotekenes IT-senter

mikromarc

Mikromarc finner stadig flere venner!

Mikromarc 3
er veloppdragen,
trofast og ekstremt
hjelpsom...
Bibliotekenes
beste venn!

Mikromarc 3 er på full fart inn i norske bibliotek. Nå står 39 skolebibliotek i Bærum for tur, og Breivang videregående skole i Troms er godt igang.

Etter flere års utvikling fremstår Mikromarc 3 som et helt nytt og banebrytende biblioteksystem, unikt i bibliotekverdenen. Dette systemet møter bibliotekarenes behov på en enestående måte; helintegrert, intuitivt og moderne.

Vi er svært opptatt av å kvalitetssikre det nye systemet underveis, og bruker god tid slik at alt skal fungere optimalt med hver eneste installasjon. Derfor bør du ta kontakt med oss snarest dersom du ønsker å bli kjent med "bibliotekenes beste venn" og komme raskest mulig igang.

www.bibits.no • Tlf.: 22 08 34 00

Bibliotekenes IT-senter AS • Malerhaugveien 20 • Pb. 4458 Etterstad • 0605 Oslo
Tlf.: 22 08 34 00 • Faks: 22 08 98 80 • salg@bibits.no • www.bibits.no

Mærkning af bøger, CD'er, inventar etc.

Selvklebende Impressal® tørtransfers

- ♦ Ekstrem tynde - kun lak, farve og klæber
- ♦ Kan ikke fjernes og misbruges
- ♦ Lette at overføre
- ♦ Beskyttelseslakerede
- ♦ Miljøvenlige

Kontakt os på info@id-marking.dk og få yderligere materiale tilsendt.

marking AS

Johs. Theil A/S

- produktmærkning og dekorasjon

Topstykket 13 • DK3460 Birkerød • Tlf.: +45 4436 0000
info@id-marking.dk • www.id-marking.dk

VEST-AGDER FYLKESKOMMUNE
en drivkraft for utvikling

FYLKESBIBLIOTEKSJEF

Søknadsfrist: 2. mars 2009
Arbetssted: Regionalavdelingen, ABM-seksjonen
Stillingsref. DL200900194

Det er ledig 100% fast stilling som fylkesbiblioteksjef i Vest-Agder fylkeskommune, regionalavdelingen.

Ansvarsområder og oppgaver

Fylkesbiblioteksjefen har faglig ansvar for utvikling av biblioteksektoren i Vest-Agder fylkeskommune. Stillingen tillegges selvstendig økonomiansvar for sektoren, og sorterer inn under seksjonsleder for ABM-seksjonen.

Fylkesbiblioteksjefen vil bl.a. få hovedansvar for å utarbeide en strategisk utviklingsplan for bibliotekene i fylket. I seksjonen finnes egne rådgivere som jobber med biblioteksaker, først og fremst rådgivning, prosjekt- og utviklingsarbeid.

Stillingen vil medføre en del reisevirksomhet i fylket.

Kvalifikasjoner

Vi søker en engasjert person som kan jobbe både selvstendig og i team og som er utadventt, initiativrik og fleksibel. Søkeren må ha minimum treårig bibliotekarutdanning fra universitet/høgskole eller tilsvarende utenlandsk utdanning. Gode IKT-kunnskaper og god skriftlig og muntlig fremstillingsevne forutsettes. Ledererfaring og erfaring fra prosjekt- og utviklingsarbeid vektlegges. Søkeren må ha førerkort klasse B. Lønn etter avtale.

Kontaktperson for stillingen: Seksjonsleder Rune Holbek tlf. 38 07 45 66, eller fungerende fylkesbiblioteksjef Kari Skibenes tlf. 38 07 47 38.

Søknads skrives på fylkeskommunens søknadsskjema og vedlegges CV, attesterte vitnemål og attester.

Søknad sendes til:
Vest-Agder fylkeskommune
Personal- og organisasjonsenheden
Serviceboks 517
4605 Kristiansand

Leder

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Russisk litteratur til Kirkenes

» Biblioteksjef Hildur Eikås har siden muren falt i 1989 vært en aktiv døråpner mellom Norge og Russland. Det har ført til en rekke samarbeidsprosjekter og gitt Sør-Varanger bibliotek landets største russiske boksamling.

Det begynte med at russiske sjømenn kom innom og spurte etter bøker de kunne lese mens båten lå ved kai. Da var det godt å ha Deichman og Det fremmedspråklige bibliotek (DFB) å støtte seg til, og det gikk stadig bøkasser mellom Oslo og Kirkenes med russiske bøker. Men for sjømennene virket mange av disse bøkene gammelmodige og ikke så spennende.

Da tenkte Eikås og kollegene: Hvorfor låner vi bøker fra Oslo når vi har all verdens mulighet til å handle bøker direkte i Russland? Så begynte de å reise til Nikel for å kjøpe bøker. I dag har biblioteket landets største russiske boksamling og 25 prosent av utlånet er på russisk.

- Styrken til den russiske litteratur- og informasjonstjenesten i Kirkenes og det som skiller denne fra DFB ved Deichman-ske bibliotek, er aktiviteter som kommer

i tillegg til mediatilbudene: vandrestillinger, forfatterturneer, konferanser, hospiteringer, besøk over grensene, dukketeater, konkurranse om håndlagde bøker og litteraturleir, mener fylkesbiblioteksjefen i Finnmark, Sissel Jakola. Å utvikle en norsk-russisk bibliotek- og informasjonstjeneste i Sør-Varanger, mener hun, vil være en kulturell konkurretisering av regjeringens nordområdestrategi. Her er Kirkenes omtalt som hovedstaden i Barentsregionen.

Fylkesbiblioteket og Sør-Varanger bibliotek har søkt om å få en nasjonal, russisk bibliotek- og informasjonstjeneste finansiert over statsbudsjettet, men det kom ikke med på budsjettet for 2009.

Vi kan ikke se logikken i at ansvaret for russisk litteraturtjeneste skal ligge i Oslo, som i denne sammenhengen kan kalles en provins. Med sin nærhet til Russland og de store planene om sterk internasjonal vekst de kommende årene, er det naturlig å legge ansvaret for denne litteraturen til Kirkenes.

Det bør regjeringen ta ad notam, og sørge for at bevilgninger til slik tjeneste kommer inn på statsbudsjettet for 2010.

Sterkere statlig engasjement

Vi kan ikke stole på at kommunene i framtida sikrer bibliotekene nødvendige penger til å gi brukerne det tilbudet de har krav på. Den kommende stortingsmeldingen om bibliotek gir en god anledning til å stille krav til et sterkere statlig engasjement:

Staten bør ha ansvar for overordnede fellesløsninger og ha øremerkede penger til bokbusser og biblioteklokaler.

Staten bør stille krav gjennom bibliotekloven om personalets kompetanse og ikke tillate ytterligere utvanning av §5.

Det bør lages et nasjonalt program for styrking av litteraturformidling gjennom den kulturelle skolesekken, folkebibliotekene og andre partnere.

Staten må overføre penger til hvert enkelt fylke/hver region som kan brukes til lokale prosjekter.

Nr. 1 .2009

Bok og Bibliotek

76. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

ADRESSE

Pilestredet 48
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

REDAKSJONSRÅD

Finn Sindre Eliassen, Frid Feyling,
Thomas Gramstad, Petter Næss,
Kim A. Talleraas

FRIST FOR STOFF 2009

Nr 2:	2. mars	ferdigtrykt 25. mars
Nr 3:	11. mai	ferdigtrykt 3. juni
Nr 4:	17. aug	ferdigtrykt 9. sept
Nr 5:	5. okt	ferdigtrykt 28. okt
Nr 6:	9. nov	ferdigtrykt 2. des

ABONNEMENT

DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 05

ANNONSER

v/Heidi Torstensen, Mediateam
tlf 47 31 80 30

Forsidefoto: Odd Letnes

Grafisk produksjon: Zmedia AS

ISSN 0006-5811

Vil ha gamle bøker i kalde rom

» Kulturarven bevares best hvis den blir oppbevart i kalde og tørre magasiner. Gamle bøker og dokumenter i Det Kongelige Bibliotek og i Statens Arkiver kan derfor reddes dersom de blir lagt til kjøling, sier en ekspertgruppe under ledelse av Styrelsen for Bibliotek og Medier i en rapport til den danske kulturministeren.

Problemet er at papir som er produsert i perioden fra 1800 til 1985 er sterkt syreholdig. Ekspertgruppen tror at inntil 93 prosent av papiret i de statlige samlingene kan bli så sprøtt at det går i stykker ved berøring. Den anbefaler ifølge Det Kongelige Biblioteks hjemmeside at det blir bygd klimastyrte magasiner med lave CO²-utslipp.

Kungliga Biblioteket ruster opp

» Kungliga Biblioteket (KB) i Stockholm utvider nå, etter sammenslåing med Statens ljud- och bildarkiv (SLBA), samlingene sine med sju millioner timer audiovisuelle medieinnslag fra tv, radio, film og video.

Sammenslåingen med SLBA innebærer at KB tar et stort skritt mot å bli et av Europas fremste digitale biblioteker. Av opphavsrettslige grunner vil innholdet imidlertid bare være tilgjengelig i bibliotekets lokaler, skriver KBs hjemmeside.

Kjøper lydbøker til skyhøye priser

» Når danske bibliotek kjøper lydbøker, betaler de opptil 10.000 kroner for titler de senere på året kan kjøpe for hundrelapper. Nå reagerer Styrelsen For Bibliotek og Medier, som mener dette er urimelig.

Ifølge Berlingske Tidende føler mange biblioteksinnkjøpere seg tatt ved nesen når de ser at lydbøker de har betalt flere tusen kroner for, senere blir solgt for 399 og 299 kroner. Lydbokforlagene sier at de høye prisene skyldes høye produksjonskostnader og lave opplag.

Innkjøper Inger Gyldenkærne i Københavns Biblioteker sier til avisen at prisene er horrible, men at bibliotekene føler de må kjøpe bøkene på grunn av kravet om allsidighet og aktualitet.

Danske politikere vil bedre bibliotekene

» Politikerne i det danske Folketinget er enige om behovet for bedre folkebibliotek og vil derfor nedsette et utvalg som skal arbeide videre med en nasjonal strategi for bibliotekene.

Danmarks Biblioteksforenings leder Vagn Ytte Larsen sier seg på foreningens nettside tilfreds med oppbakningen, men påpeker at bibliotekenes økonomi ikke er så stabil som en rapport fra Kulturdepartementet gir uttrykk for.

Kulturminister Carina Christensen lover imidlertid å se nærmere på de økonomiske konklusjonene i rapporten, noe foreningen sier seg tilfreds med.

Låner ut danske e-bøker

» Københavns Universitetsbibliotek har i samarbeid med ebib.dk lansert en tjeneste der studenter og ansatte ved Københavns Universitet, som et forsøk, kan låne e-bøker fra en rekke danske forlag.

Biblioteket tilbyr nå adgang til 1070 bøker, men tallet ventes ifølge nettsiden til Det Kongelige Bibliotek å øke etter hvert.

20 prosent færre bibliotek i Danmark

» Antall danske bibliotek og bibliotek-filialer er de siste årene redusert med 20 prosent. Utviklingen skyldes blant annet den nye strukturreformen i de danske kommunene og innsparinger i de kommunale budsjettene for 2009, melder Danmarks Bibliotekforening.

Konsekvensene er ifølge foreningen størst i de tynt befolkede områdene, der det blir lengre til nærmeste bibliotek. Utviklingen har likevel satt fokus på bibliotekenes rolle i informasjonssamfunnet og på hvilken form de skal ha i framtida, mener foreningen.

Kulturhuset i Stockholm får ny biblioteksjef

» Et av Sveriges mest kjente bibliotek, biblioteket ved Kulturhuset i Stockholm sentrum, får i februar ny sjef. Da tiltrer Catharina Fogelström, som tidligere har jobbet på bibliotek i Helsingborg og i Vallentuna, og som nå blant annet får ansvaret for å flytte bibliotekets lesesalong ned til førsteetasjen.

Fogelström, som er i slekt med forfatteren Per-Anders Fogelström, sier til Svenska Dagbladet at lesesalongen nå vil bli bibliotekets flaggskip.

Økt leseinteresse i Stockholm

» Etter år med nedgang i lesingen, har Stockholm nå brutt den negative trenden. Flere forfattere enn noen gang besøker skolene, og utlåneene ved skolebibliotekene i grunnskolen har økt med hele 85 prosent, skriver Stockholms byråd for skoler og undervisning, Lotta Edholm, og byråd for kultur og idrett, Madeleine Sjöstedt, i et innlegg i Svenska Dagbladet.

De to byrådene skriver at byen nå tar et krafttak, og at det i 2009 blir investert for 38 millioner svenske kroner i bibliotekene. Også skolebibliotekene får tilskudd til bokinnkjøp og arbeid med prosjekter.

Finanskrisa utfordrer biblioteksektoren

Finanskrisa kan få både positive og negative følger for biblioteksektoren. Hos Biblioteksentralen har de allerede merket at ikke alt er helt som før.

» - 2008 var et spesielt år for oss, og de ti første månedene var strålende, sier **Trine O. Schøning**, salgs- og markedsdirektør i Biblioteksentralen.

Men så endret situasjonen

seg noe. Salget i november og desember ble ikke helt som forventet.

- Mot slutten av året har vi som regel et godt salg. Da er det alltid noen bibliotek som har en pott igjen, penger som de bruker

til nyinnkjøp, forteller Schøning.

- Men nå fikk vi inntrykk av at det var færre som hadde penger igjen å bruke, og at det var flere enn normalt som hadde fått innkjøpsstopp på slutten av året.

Hun mener tilstrammingen

Av **Merete Lindstad**,
frilansjournalist

kan ha sammenheng med finanskrisa. Når rentene stiger og børsene faller, rammer det også folkebibliotekenes eiere – kommunene.

- Renteøkningen gjennom hele 2008 påførte kommunene økte utgifter. I tillegg har fallende børskurser gjort at premien har gått opp på den kommunale pensjons- og forsikringsordningen i KLP.

INNKJØPSSTOPP. Folkebiblioteket i Tromsø er blant dem som fikk innkjøpsstopp i oktober. Da var imidlertid budsjettet til bokkjøp allerede brukt opp, så biblioteket kuttet andre steder. For eksempel ble det ikke kjøpt inn nye datamaskiner til erstatning for ødelagte.

- Årsaken til innkjøpsstoppen var overforbruk i andre enheter i kommunen. Men dette er del av

en hverdag vi har levd med i mange år, sier biblioteksjef **Paul Henrik Kielland**.

Han er ikke umiddelbart bekymret for trangere økonomi som følge av finanskrisa. I 2009 har Tromsø folkebibliotek fått bevilget det samme som i 2008, og med kompensasjon for lønns- og prisøkning.

Men Kielland har sine tanker om hva som kan skje dersom det

Børsen har rast det siste året. Mange spør om krisa vil slå inn i biblioteksektoren.

(Foto: Odd Letnes)

skulle bli merkbart større arbeidsledighet.

- Hvis folk mister jobben og får dårligere råd, men mer tid, er det mulig at flere vil finne veien til biblioteket, sier Paul Henrik Kielland. - På den andre siden vil lavere skatteinntekter gi dårligere kommuneøkonomi.

FRA BUTIKK TIL BIBLIOTEK.

Biblioteksjef Geirr Karlsen i Kongsberg ser for seg både positive og negative konsekvenser av finanskrisa. På kort sikt vil biblioteksektoren kunne oppleve økt publikumstilstrømming.

- Det første folk kutter i hvis det kniper økonomisk, er småting som den boka eller cd-en som du egentlig kan klare deg uten. I media har det vært snakket om at folk har begynt å hoppe av kjøpespiralen, sier Karlsen.

At flere vil finne veien til biblioteket er ikke utopisk. Det finnes i hvert fall tegn som tyder på at forbrukerne har kuttet noe ned i bokinnkjøpene. I midten av desember kunne dagsmediene fortelle om bokhandlere som strammet inn på pengebruken. Ifølge Aftenposten 11. desember hadde flere innført innkjøpsstopp. Årsaken var tregt salg og urovekkende statistikker for oktober og november.

- Kanskje blir det sånn nå at folk ikke uten videre kjøper den nye boka til 398 kroner, men tenker seg om og låner den på biblioteket i stedet, sier Geirr Karlsen.

SATSER 110 PROSENT. På Kongsberg har folkebiblioteket ikke fått noe kutt i budsjettet fra 2008 til 2009, og biblioteksjefen ser ingen grunn til umiddelbar bekymring for økonomien.

- Jeg sover godt om natta, forsikrer Karlsen. – Men på lang sikt kan det være grunn til å frykte at folkebibliotekene står i

faresonen dersom eierne våre, kommunene, må begynne å spare penger. Det er verre å knipe på sykehjemmene enn i kultursektoren.

På spørsmål om hvordan han ser for seg eventuelle nedskjæringer, skisserer Karlsen to alternativer. Det ene er å fortsette med samme åpningstider og samme antall filialer, men med et dårligere tilbud.

- Det andre alternativet er å kutte åpningstider eller filialer, men kjøre på 110 prosent når det er åpent. Og det er bedre enn å ha et 70 prosent tilbud hele tiden, mener Geirr Karlsen.

UBESATTE STILLINGER.

Ifølge direktør for ABM-utvikling, Leikny Haga Indergaard, er bibliotekledere rundt om i landet opptatt av den økonomiske uroen.

- I møter med ledere for fylkesbiblioteker og større folkebiblioteker har jeg registrert en allmenn bekymring for kommuneøkonomien framover. Enkelte har derfor valgt å ikke utlyse ledige stillinger, opplyser Haga Indergaard.

Hun føyer seg inn i rekken av dem som tror at flere vil oppsøke bibliotekene hvis folk får dårligere råd og det blir flere uten arbeid. For eksempel er både arbeidsledige og personer med innvandrerbakgrunn allerede storbrukere av bibliotektenester.

Leikny Haga Indergaard trekker fram flere mulige lyspunkter: - Når regjeringen sier den vil iverksette tiltak som for eksempel bygging av kulturbygg, vil det kunne komme biblioteksektoren til gode.

OPTIMISTISK. Også nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein har merket seg regjeringens signaler. Hun kan ikke se at

finanskrisen vil ha noen umiddelbare negative konsekvenser for biblioteksektoren.

- I den grad finanskrisen får konsekvenser for oss, vil det kunne være i en positiv retning, mener Moe Skarstein. Hun viser til regjeringens bebudede tiltakspakke rettet inn mot bygg- og anleggsbransjen.

- Dette innebærer at Nasjonalbiblioteket kanskje kan få realisert byggeprosjekter på et tidligere tidspunkt enn planlagt. Regjeringen har også gitt signaler om sysselsettingspakker generelt. Det kan komme både Nasjonalbiblioteket og andre bibliotek til gode om vi har prosjekter hvor dette kan nyttes, sier Vigdis Moe Skarstein.

Laurbær og torner

Siden intervjuene ble gjort til denne saken har mange hundre milliarder kroner blitt pumpet inn i næringslivet. Staten har inn tatt rollen som Gud og gitt den sprengte globale markedsøkonomien midlertidige pusterom.

Uttalelser i artikkelen tyder på at det foreløpig ikke hersker panikkstemning i biblioteksektoren. Dersom folk får mindre til å rutte med, vil det kunne få flere til å låne bøker i stedet for å kjøpe dem, er et omkvad.

Hvis finanskrisen vedvarer, vil økende arbeidsløshet i kommunene automatisk føre til tap av skatteinntekter. Kommunene vil få færre penger å fordele på sine budsjettposter. Kanskje er Biblioteksentralens tap av inntekter seinhøsten 2008 et varsko man absolutt bør ta alvorlig. Er det et tegn på at kortsiktig laurbær fort kan forvandles til tornekvaster?

Odd Letnes

» Bok og Bibliotek

Har du besøkt
www.bokogbibliotek.no?

Hvis ikke er det på tide. Flere hundre er innom hver dag og kikker på noen av de bortimot 900 artiklene som i dag ligger på nettstedet. Her har du også muligheten til å kommentere de enkelte sakene – og vi er selvsagt åpne for debattinnlegg, kunngjøringer og annet aktuelt småstoff.

15 år som leverandør av
strekkodeløsninger!

Interconnect as
- to streke under svaret!

Postboks 118, 1332 Østerås
Tlf. 67 16 64 00 • Faks 67 14 97 20
E-post: bjorn.apold@interconnect.no

Etikett- og strekkodeskrivere fra DATAMAX

Interconnect tilbyr et komplett sortiment av etikett- og strekkode-
Våre systemer er markeds-
ledende for bruk i bibliotek, og vi
har de de beste referanser.

Bartender etikett program – gir deg fleksibilitet

Bartender er et meget avansert, men samtidig brukervennlig program for utforming og produksjon av etiketter. Programmet støtter nær sagt alle skrivere som finnes på markedet, strekkodeskrivere inkludert. Data kan hentes fra tastatur, fil eller database. Vi leverer etiketter og fargebånd.

Etikettene er meget slitesterke og har
et lim som fester meget
godt over lang tid.

Strekkodelesere fra Hand Held Products

Interconnect tilbyr et komplett sortiment av strekkodelesere fra Hand Held Products. Selskapet har lang erfaring og ligger til enhver tid i forkant teknologisk.

Interconnect tilbyr pålitelig
og fremtidsrettet strekkodeutstyr
som enkelt, raskt, sikkert og
økonomisk gir deg det du trenger
for ditt bibliotek!

Kontakt oss: www.interconnect.no
Telefon: 67 16 64 00 - Telefaks: 67 14 97 20

Brennpunkt Kirkenes

I 2008 fikk Sør-Varanger bibliotek 500 000 kroner av Fritt Ord til Det Grensesprengende Bibliotek. – Vi tar også sikte på å åpne et Russisk Senter før sommeren, sier biblioteksjef Hildur Eikås. Er det rart det gløder i Kirkenes?

Ser du på værkartet på tv, virker det som om Finnmark ligger rett nordover. Men når du sitter på flyet til Kirkenes og studerer rutenettet, er bildet et annet. Flyet skjærer østover inn i Sverige og fortsetter videre over Finland. For Finnmark er stort fylke, like stort som Danmark, lærte vi på skolen. Her ligger både Norges nordligste og østligste punkt. Hvis du følger lengdegraden gjennom Kirkenes, havner du mellom Helsinki og Moskva.

RUSSISKE GATESKILT. Det er bare noen kilometer fra Kirkenes til Russland. Det syns ikke på terrenget, du merker det ikke når du passerer Førstevann (bildet) med det store skiltet "Velkommen til Kirkenes" - men du

merker det med en gang du stiger av bussen i sentrum. Her står gateskiltene på norsk og russisk. I nesten alle butikker hører du noen som snakker russisk. Og står du på torget kan du ikke unngå å legge merke til det: Foran deg ligger biblioteket, med skilt på norsk og russisk.

INTERNASJONAL KOMMUNE. Sør-Varanger er Norges eneste kommune med grense mot Russland. Før letingen etter jernmalm så smått begynte i 1902, var det bare noen få hus og en kirke på neset. Men den svarte steinen endret alt. Med etableringen av Sydvaranger AS i 1906 og utskipping av malm, strømmet flere tusen mennesker til Kirkenes i løpet av få år. Ødeleggelsene under første

verdenskrig gjorde malmen fra Bjørnevatn bare enda mer etterspurt. Det gjorde Kirkenes til et velstående sted. Forretningsgårdene hadde russisk-inspirerte løkkupler, det var penger i omløp og det ble snakket mange språk i gatene.

Så kom annen verdenskrig med totalødeleggelse, så kom den kalde krigen, så ble Sydvaranger AS lagt ned i 1996. Men i 1989 falt også Berlinmuren og grensen mot Russland ble igjen åpnet, noe som på nytt la grunnlag for vekst i Kirkenes. I dag er Sør-Varanger kommune en av landets mest internasjonale kommuner.

150-ÅRSJUBILANT: I november 2008 fylte kommunen 150 år. Mørketida var i anmarsj,

Tekst og foto:
Odd Letnes,
redaktør

dagene var blitt korte. Men pulsen var høy. Kommunen hadde pyntet seg for å feire jubileet, og det gamle gruvesamfunnet kunne varte opp med en rekke arrangementer, alt fra foredrag om den første befolkningen for 10 000 år siden til konserter og bokkvelder på biblioteket.

Blant annet handlet en av bokkveldene om fugleliv i Pasvikdalen, basert på en russisk bok skrevet av russiske biologer og ornitologer. Presentasjonen foregikk på russisk, med bibliotekar Nina Strimp – den ene av bibliotekets to russiske bibliotekarer – som tolk. ”En fjerdedel av utlånet vårt er på russisk”, fortalte biblioteksjef Hildur Eikås meg. Og hun la stolt til at Russland satser på Sør-Varanger bibliotek. Som første by i Norge, og også som et av de første steder i Europa, får biblioteket i Kirkenes ett Russisk Senter (MIR).

Men før vi går nærmere inn på det, spoler vi tiden litt tilbake og flytter oss over Varangerfjorden til Vadsø.

» VADSØ, TO DAGER

TIDLIGERE. Fylkesbiblioteksjef Sissel Jakola håper ikke resultatet av Bok og Biblioteks turer opp med ett Finnmarksnummer – og ferdig med det. Nord-Norge hører hjemme i alle utgaver av bladet.

- Jeg håper

heller ikke det blir en artikkel som bare leter etter det atypiske, det sære ved bibliotekvesenet i Finnmark. Bibliotekene i Finnmark har de samme oppgavene og utfordringene som ellers i landet.

Om noe likevel skiller fylket fra resten av landet, må det være de store avstandene og at fylkesbiblioteket har to avdelinger. Den største i Vadsø og en mindre avdeling i Hammerfest. Det er kanskje ikke en særlig optimal ordning. Det er noenogførti mil langs veien fra Vadsø til Hammerfest, så alle møter må nøye planlegges. Å sette seg i bilen og kjøre fra Kirkenes til Alta, er nesten som å kjøre fra Oslo til Trondheim.

MANGE KULTURER. Noe som helt klart er typisk for fylket, er blandingen av kulturer. Her lever både samisk, russisk, finsk, kvensk og tradisjonell norsk kultur side om side. I tillegg har Vadsø hatt asylmottak helt siden slutten av 1980-tallet. Mange av asylantene er blant Vadsø biblioteks flittigste brukere, noe setter sitt klare preg på samlingene.

Noe annet som slår Jakola, er at når man sørpå skal trekke inn internasjonale perspektiver, reiser man gjerne og besøker bibliotek i

Danmark. Sett fra Vadsø er det internasjonale perspektivet i større grad knyttet til Barentssamarbeidet, Russland og Finland.

Regjeringen legger gang på gang vekt på hvor viktig samarbeidet i nord er. Det har i for liten grad vært fanget opp av ABM-utvikling og kulturdepartementet, mener hun.

- Jeg ser det som naturlig at vi samarbeider med Russland. I dag reiser bibliotekarer fra Finnmark på besøk til biblioteker i Nikel og Murmansk. Og omvendt kommer russiske bibliotekarer på besøk til oss. Vi har også mange prosjekter sammen. Idretten var først ute til å utvikle et samarbeid med Russland etter at muren falt, deretter fulgte bibliotekene.

ANSVARET FOR RUSSISK. At informasjonen på døra til biblioteket blant annet er på finsk, er naturlig siden Finnmark fylkesbibliotek har ansvaret for å dekke etterspørselen etter finsk litteratur i Norge. Et spørsmål både Sissel Jakola og Hildur Eikås i Kirkenes er opptatt av, er naturlig nok: Hvem i norsk bibliotekvesen skal ha ansvar for den

I 20 år har Hildur Eikås samarbeidet med bibliotekene på russisk side. I dag er Sør-Varanger bibliotek i ferd med å etablere et russisk senter og har fått en halv million kroner fra Fritt Ord til forprosjektet Det Grensesprengende Bibliotek.

russiske litteraturen? I dag ligger ansvaret hos Det flerspråklige bibliotek (DFB) ved Deichmanske bibliotek. Men dette stiller Jakola seg kritisk til.

Hun forteller at Finnmark fylkeskommune i perioden 2003-2007 gjennomførte prosjektet "Norsk-russisk bibliotek- og informasjonstjeneste i grenseland" i samarbeid med Sør-Varanger kommune og Troms fylkeskommune. På russisk side deltok Murmansk fylkesbibliotek, Murmansk fylkesbarnebibliotek og Nikel bibliotek. Formålet med prosjektet var å undersøke muligheter og behov for å opprette et permanent tilbud ved Sør-Varanger bibliotek, som ledet prosjektet.

- Erfaringene fra prosjektet er svært positive. Det har vært mange gode tilbakemeldinger fra brukerne, som har vært svært godt fornøyd med boktilbudet, servicen og leveringstiden.

- Styrken til den russiske litteratur- og informasjonstjenesten i Kirkenes og det som skiller denne fra DFB ved Deichmanske bibliotek sine tjenester, er aktiviteter som kommer i tillegg til mediatilbudene: vandreutstillinger, forfatterturneer, konferanser, hospiteringer, besøk over grensene, dukketeater, konkurranse om håndlagde bøker og litteraturleir, sier Jakola.

Å utvikle en norsk-russisk bibliotek- og informasjon-

stjeneste i Sør-Varanger vil være en kulturell konkretisering av regjeringens nordområdestrategi, mener hun. Kirkenes er tross alt omtalt som hovedstaden i Barentsregionen.

- Vi har søkt om å få en nasjonal, russisk bibliotek- og informasjonstjeneste finansiert over statsbudsjettet, men det kom dessverre ikke med på budsjettet for 2009. ABM-utvikling har ikke støttet prosjektet vårt, men ønsker tvert i mot at ansvaret skal ligge ved DFB på Deichman. Det vitner om manglende kunnskap om viktigheten av Barentssamarbeidet og vår mulighet til å fungere som en nasjonal aktør innenfor russisk litteratur.

» TILBAKE I KIRKENES.

Det er lett å finne biblioteket som lyser varmt i tussmørket på torget, hvor biblioteksjefen tar i mot ved inngangen og ønsker velkommen på syngende dialekt, men som noen kanskje vil høre har en ørliten aksent, siden hun først kom til Kirkenes som 8-åring. Fra Bærum.

Om det ble kultursjokk? Jo, kanskje. Hildur Eikås husker ikke helt. Men tilpassningen gikk fort, og biblioteket ble raskt hennes andre hjem. – Da jeg var ferdig på skolen sprang jeg til biblioteket med alle de fantastiske bokskattene, og ranselen ble fylt opp med bøker flere ganger i uka.

Kanskje ikke rart at det ble

Bibliotekskolen i Oslo, hvor hun var ferdig i 1975. Planene den gang var klare: Ut i verden - Østerrike eller Australia! Men det drøydde med avreisen, og i mellomtiden fikk hun en telefon fra biblioteksjefen i Kirkenes. Om hun kunne tenke seg en stilling som barnebibliotekar? Joda, og sommeren 1975 var hun tilbake i Kirkenes. 10 år senere var hun fortsatt i Kirkenes – nå med mann og to sønner og som nybakt biblioteksjef.

MURENS FALL,

NYE MULIGHETER. Den kalde krigen skapte en kraftig spenning mellom øst og vest. Over Sør-Varanger gikk det en kontinuerlig strøm av radiobølger fra lyttestasjoner på begge sider av grensen. Utenfor kysten gled ubåter lydløst forbi og like over grensa lå atombombene oppmarsjert.

Da Berlinmuren falt og den kalde krigen var over, var Hildur Eikås en av de som jublet. Blant

annet av faglige grunner. Hun hadde hørt litt om det russiske bibliotekvesenet, de enorme bibliotekene og boksamlingene. Endelig åpnet det seg muligheter til å bli bedre kjent med kollegene i øst.

- Enhver biblioteksjef må tenke: Hva er det spesielle med

min kommune? Hvordan kan jeg utnytte kommunens egenart i biblioteksammenheng? Det spesielle med Sør-Varanger er uten tvil nærheten til Russland.

Eikås besøkte flere ganger biblioteker i Sovjetunionen. Til å begynne med var det mest "høflighetsvisitter" hvor alt

foregikk i en veldig formell tone. Hun og de norske kollegene ble hele tiden fulgt rundt, det var ikke mulig å snakke med bibliotekarere på tomannshånd. Alt var ufritt. Men Eikås lot skepsis vike for nysgjerrighet. De nordnorske bibliotekenes Nordkalott-møte i 1989 ble en

Staten må ta større ansvar!

Bok og Bibliotek: Hva vil det være viktig å finne i den kommende stortingsmeldingen?

Sissel Jakola: Styrking av «Norgesbiblioteket» er et av de viktigste forslagene i Bibliotekreform 2014. For min del må dette gjerne lovfestet, fordi vi allerede i dag ser krefter som vegrer seg mot en slik tanke. På sikt må det bli slik at brukeren må stå i sentrum, uansett bosted.

BoB: Hvordan ser du for deg organisering av biblioteksamarbeidet i framtiden?

Jakola: Her bør man *ikke* gå inn for reformens modell, som er svært ensidig og streng, men la de tusen blomster blomstre. Det viktigste er ikke sammenslåinger, men først og fremst organisert samarbeid.

BoB: Er det nasjonale Biblioteksøk blitt overflødig nå som dere har fått Finnmarkssøk?

Jakola: Her vil jeg sette problemstillingen på hodet. Det hadde ikke vært nødvendig med regionale fellessøk dersom man hadde vært snarere ute med et nasjonalt fellessøk. Regionale fellessøk har tvunget seg fram fordi vi mangler nasjonale løsninger.

BoB: På hvilke områder mener du staten bør tyngre inn?

Jakola: Først og fremst retter jeg skytset mot politisk nivå. Det er, med noen hederlige unntak, svært få som brenner for bibliotekpolitiske spørsmål. Det forplanter seg ned i departemen-

tene. Manglende nasjonal satsing og førerskap i bibliotekpolitikken har også forplantet seg til regionalt og kommunalt nivå, der det virker som bibliotekpolitiske spørsmål er for «spesielt interesserte». Få synes å se den samfunnsmessige betydningen av et velutviklet bibliotekvesen.

Staten bør ha ansvar for overordnede fellesløsninger, ha øremerkede penger til f.eks. bokbusser, biblioteklokaler og utviklingsprosjekter. Det bør stilles krav gjennom bibliotekloven om personalets kompetanse, utdanningsspørsmål, både sentralt og desentralisert. Det bør lages et nasjonalt program for styrking av litteraturformidling gjennom den kulturelle skolesekken, folkebibliotekene og andre partnere.

I dag er det mange som ikke «gidder» å bruke krefter på å søke om utviklingsmidler fra ABM-utvikling, da mange ser en tendens til at det stort sett er store bibliotek og store prosjekter som får penger. Det er i og for seg greit, men samtidig kunne Staten f.eks. overføre penger til hvert enkelt fylke/region som kunne brukes til lokale prosjekter («såkornsmidler») Det kunne mye bety mye for utviklingen i regionene. I tillegg bør det også innføres regionale midler til slike formål.

BoB: Hva kan fylkesbiblioteket gjøre?

Jakola: Fylkesbibliotekene kan utføre mye av kompetansehevingen i sine regioner ved hjelp av statlige midler og i samarbeid med for eksempel utdanningsinstitusjonene. Fylkesbibliotekene bør kunne godkjenne biblioteksjefer, de kan initiere og utvikle lokale IKT-løsninger.

Fylkesbiblioteket i Finnmark bør få nasjonalt ansvar for kvensk, finsk og russisk. (Har nasjonalt ansvar for finsk i dag, red. anm.) Kvensk og finsk bør være ved fylkesbiblioteket, men Sør-Varanger bibliotek bør ha ansvar for russisk. Sametinget beholder ansvaret for samisk. Det står ikke i motsetning til at Deichmanske bibliotek styrkes til å bli et nasjonalt kompetansesenter for innvandrerspråkene. Vi mener at ut fra flere kriterier - kultur, nærhet, historie, kompetanse - har Finnmark den beste kompetansen og kan derved yte bedre tjenester innenfor de nevnte språkgruppene.

- Det burde gjeninnføres statlige øremerkninger til bokbusser, biblioteklokaler og utviklingsprosjekter, mener fylkesbiblioteksjef Sissel Jakola.

Nina Strimp er en av de to russiske bibliotekarene ved Sør-Varanger bibliotek. Hun forteller mer enn gjerne om den russiske samlingen. Her viser hun fram bøker av Ingvar Ambjørnsen og Torbjørn Egner.

milepæl. Møtet ble arrangert annet hvert år i Norge, Finland og Sverige. Nå var det første gang i Sovjetunionen.

- Jeg merket selvsagt store kulturforskjeller, men nysgjerrigheten ble styrket og jeg fikk lyst til å lære mer om dette store landet vi er linket opp mot.

Kort tid etter fikk hun et stipend og reiste da til Petsjenga og Murmansk og hadde møter med noen av bibliotekene der. Ballen hadde begynt å rulle.

RUSSISK SENTER. Det var selvsagt ikke enkelt til å begynne med. Møtene foregikk med tolk, men tolken kunne som oftest ikke mye engelsk. Bibliotekene hadde i lang tid fungert som talerør for staten og den ”rik-tige” politikken. Dette påvirket både bokvalg, innkjøp og formidling.

- Hele denne hierarkiske kulturen var ikke noe man la av seg fra en dag til en annen, så i forhold til vår frie og kritiske bibliotekkultur, utgjorde dette en stor forskjell. Selv bare for 6-7 år siden var det viktig at møteavtalene var formelle i tonen og at innholdet var bestemt på forhånd. I dag har vi et mer avslappet kollegialt forhold. Vi kan sende en mail i en mer uformell tone og har blitt tryggere på hverandre, sier Eikås og legger til at humor og spøk er

viktig i den norsk-russiske kommunikasjonen og at økt forståelser av kulturelle koder er med på å lette samarbeidet.

Når det nå er i ferd med å etableres et Russisk Senter (MIR) ved biblioteket i Kirkenes, er Hildur Eikås sikker på at det er fruktene av et langt arbeid.

- Vi har i mer enn 10 år utviklet et godt samarbeid med de russiske nabobibliotekene. Min påstand er at uten dette arbeidet, hadde vi aldri fått oppgaven med å lage et russisk informasjonssenter. Vi forutså ikke dette til å begynne med, men stiene ble til under veis.

500 000 KRONER FRA FRITT ORD. De stiene som Eikås og kollegene har gått opp, har også ledet til andre resultater. Høsten 2008 kunne Eikås slippe gladnyheten ut på Biblioteknorge om at Sør-Varanger bibliotek har fått 500 000 kroner fra Fritt Ord til forprosjektet Det Grensesprengende Bibliotek (DGB). Formålet er å se på muligheter til å utvikle biblioteket til å bli ”et møtested i lokalsamfunnet, en demokratisk arena, en aktiv formidlingsarena og samfunnsaktør”. Det er opprettet en referansegruppe og arbeidet godt i gang.

- Vi skal blant annet hente ideer og impulser fra ”sterke, gode” bibliotek, institusjoner og aktuelle organisasjoner og

foreninger. Vår grensenærhet til Russland er viktig. I Det Grensesprengende Bibliotek skal vi blant annet videreutvikle den russiske bibliotekstjenesten. Vi skal se på ”Twin City” konseptet, og vurdere hvordan biblioteksamarbeidet mellom Sør-Varanger kommune og aktuelle, russiske bibliotek kan utvikle seg.

- Vi står foran en stor utfordring og en meget spennende oppgave, som Fritt Ord nå har gitt oss mulighet til å gå løs på. Videre satsingsområder i DGB etter forprosjektet vil kreve et spleiselag mellom kommunalt, regionalt og forhåpentligvis også nasjonalt nivå, og vi håper at Fritt Ord vil følge oss videre med på ferden. Og den turen kan koste noen millioner kroner, som vi mener er vel verdt satsingen.

RUSSISK SAMLING. I likhet med Sissel Jakola på andre siden av fjorden er Hildur Eikås soleklar i sitt syn på hvor det nasjonale ansvaret for russisk litteratur bør ligge – ved Sør-Varanger bibliotek.

Det begynte med at russiske sjømenn kom innom og spurte etter bøker de kunne lese mens båten lå ved kai. Da var det godt å ha Deichman og Det fremmedspråklige bibliotek å støtte seg til, og det gikk stadig bokkasser mellom Oslo og Kirkenes med russiske bøker. Men for sjømennene virket nok mange av disse bøkene gammelmødige og ikke så spennende.

Da tenkte Eikås: Hvorfor låner vi bøker fra Oslo når vi har all verdens mulighet til å handle bøker direkte i Russland? Så begynte hun å reise til Nikel for å handle bøker, og det var spiren til den store russiske samlingen biblioteket har i dag.

- Vi bare gjorde det. Kreativitet og impulsivitet er ofte viktig

for å realisere nye oppgaver og prosjekter. Det er ikke alltid vi vet hvor vi lander, men det er bedre enn å stå stille i hverdagen, mener Eikås.

I dag har biblioteket landets største russiske boksamling og 25 prosent av utlånet er på russisk. Det har også vært viktig for å oss å kjøpe inn litteratur og bygge opp en samling om Russland på forskjellige språk. Den samlingen blir mer og mer etterspurt fra mange brukere og også fra bibliotek andre steder i Norge. Denne samlingen vil få høy prioritet, forteller Eikås.

STORE SAMFUNNS-

ENDRINGER. Russland er et stort land, hvor det stadig foregår store, samfunnsmessige og politiske endringer, som det også er viktig for Norge å følge med på. Riktig informasjon, dialog og kommunikasjon er viktige stikkord i demokratibygging. På biblioteket i Nikel ble det i desember 2008 åpnet en ny, juridisk avdeling. Sør-Varanger bibliotek var til stede ved åpningen. Alle bibliotek i Murmansk fylke skal etablere

slike avdelinger. På internett vil en kunne finne nye og aktuelle, regionale lover og forordninger, og få mulighet til å komme med spørsmål direkte til statlige, russiske myndigheter som gjelder offentlig informasjon, forteller Eikås.

Biblioteket i Nikel har nå ansatt en person med juridisk utdanning og en med økonomisk utdanning. De vil være veiledere for bibliotekbrukerne, og hjelpe til med å finne fram til relevante opplysninger og informasjon.

- På den måten blir biblioteket en viktig brikke i demokratisering av det russiske samfunnet. Og Sør-Varanger bibliotek vil med dette ha samme mulighet til å innhente slik informasjon, fordi vi har direkte kontakt med bl.a Nikel bibliotek og har russisk språklig bibliotekarkompetanse. På den måten vil vi kunne få «demokratiseringsbånd» over grensen, sier Eikås.

Hun har også lyst til å rose både Troms fylkesbibliotek og Finnmark fylkesbibliotek. Fordi de har vært med på å finansiere videreføringen av den norsk-

Hildur Eikås og Steinar Wikan på biblioteket, da Wikan presenterte sin bok om Elisif Wessel som en del av Sør-Varangers 150-årsjubileum.

russiske bibliotek- og informasjonstjenesten ved Sør-Varanger bibliotek med kr. 100 000,- hver etter prosjektslutt. Jeg undret meg litt over dette, siden bibliotek i Finnmark og Troms jo bare kunne bruke Deichman i Oslo.

- Men de var så godt fornøyde med den tjenesten vi utførte at det ville bli ramaskrik fra bibliotekene i de to nordligste fylkene hvis tjenesten ble nedlagt. Hva er bedre enn å få slike gode tilbakemeldinger da, spør Eikås.

Fritt Ord: – Viktig satsing

Fritt Ord bevilget i juni 2007 kr 500 000 i forprosjektmidler til prosjektet Det grensesprengende bibliotek i regi av Sør-Varanger bibliotek.

- Dette er et spennende og potensielt nyskapende prosjekt som vi har stor tro på, uttaler Oskar Kvasnes hos Fritt Ord. - Kirkenes er et lokalsamfunn som er i rivende utvikling med gjenåpningen av gruvedriften og utbyggingen av Stockmannfeltet. En vesentlig og bevisst satsning på kommunens bibliotek kan i denne konteksten gi viktige ringvirkninger og resultater.

Fritt Ord tenker seg å bidra til at biblioteket gis økonomiske rammer til å realisere nye ideer og fornye og utvikle sitt tilbud. Det kan eventuelt dreie seg om utvikling av samarbeidet med Russland, elektroniske tjenester eller bygnings- og interiørmessige forhold.

Bevilgningen kan ses opp mot fjorårets 2,2 millioner fra Fritt Ord til litteraturformidling i 46 norske folkebibliotek, og et ønske fra stiftelsens side om å bidra til synliggjøring av bibliotekenes viktige samfunnsoppdrag.

EN SISTE MAIL. Hildur Eikås kaster et blikk ut i vintermørket. Den korte formiddagen med dagslys er over. Om noen timer er biblioteket i feststas med fakler ute og kaffe og pepperkaker inne. Forhåpentligvis vil det strømme folk over torget for å høre på presentasjonen av "Fugleliv i Pasvikdalen".

- Det er på tide å sende en mail til Tatiana Kuharenko, nestleder ved biblioteket i Nikel, for å sjekke om alt er i rute, sier Eikås. Det blir et tett program for russerne som skal presentere boka. Arrangementet begynner halv seks, allerede halv sju må de dra tilbake for å rekke hjem før grensen stenger klokka sju.

Faglitteratur Fágagirjjálašvuohhta Faakilitteratyyri

Nybrottsarbeid i Porsanger

I tråd med Porsanger kommunes trespråklige- og trekulturelle profil, har Porsanger bibliotek nå merket alle sine bibliotekhyller på de tre offisielle språkene i kommunen – norsk, samisk og kvensk.

Porsanger kommune ble allerede i statsråd 6. juni i 2003 gitt nye trespråklige navn, og fikk med dette vedtaket tre likestilte navneformer: Porsanger (norsk), Porsángu (samisk) og Porsanki (kvensk/finsk). Porsanger kommune ble med det den første kommunen i Norge som offisielt har definert seg som trespråklig og trekulturell: norsk, samisk og kvensk. Dette til tross for at det finnes flere kommuner med samme kulturelle bakgrunn. I mai 2007 erklærte også Storfjord kommune i Troms seg som en trespråklig kommune.

Porsanger arbeider kontinuerlig med tiltak for å synliggjøre de tre kulturene. Porsanger er en av få kommuner som har påtatt seg en pådriverrolle for kvensk språk og kultur.

Levende i lokalsamfunnet

Historisk sett er begrepet "De tre stammers møte" et riktig begrep i beskrivelsen av den første bosetting i kommunen. For her møttes samene, kvenene og nordmennene. Fram til 1750 var området utelukkende omtalt

som et samisk område. Rundt 1750 ble de første kvenene registrert i Porsanger. Nordmennene kom sent inn i området, og selv i folketellingen i 1910 var bare 261 av totalt 1926 innbyggere telt som norske.

I dag er fremdeles språkene samisk og kvensk levende i lokalsamfunnet og ferdes man i kommunesenteret Lakselv eller i andre bygder langs Porsangerfjorden, vil man høre språkene i bruk både i offentlig og privat sammenheng.

Grunnskolen i Porsanger har i mange år gitt undervisning på samisk og finsk/kvensk. I tillegg har kommunen samisk og kvensk barnehagetilbud. I kommunen ligger Samisk språk- og kultursenter/Sámi giella- ja kulturguovddáš, Sjøsamisk kompetansesenter/Mearrasámi diehtoguovddáš og Kvensk institutt/Kainun institutti.

Kvensk institutt/Kainun institutti er etablert som et nasjonalt senter for kvensk språk og kultur. Instituttet har vært i full drift siden januar 2007 og

skal jobbe med å bevare og å utvikle kvensk språk og kultur, samt å drive både språklig og kulturelt opplysningsarbeid. Kvensk ble anerkjent som et eget språk i april 2005. Språket er et finsk-ugrisk språk, nært beslektet med meänkieli i Sverige og med nord-finske dialekter. Det kvenske språket har en lang historie på Nordkalotten, men en aggressiv fornorskningsspolitikk har ført til at kvensk i dag er et trua språk.

Trespråklig merking

I tråd med Porsanger kommunes trespråklige- og trekulturelle profil, har Porsanger bibliotek nå merket alle sine bibliotekhyller på de tre offisielle språkene i kommunen. En annen årsak til å emnemerke på tre språk, er ønske om å være med på en nasjonal dugnad for å synliggjøre det kvenske språket. Dessuten er undertegnede leder for Norsk bibliotekforenings spesialgruppe for flerkulturelle bibliotekstjenester – FlerKult, og hun er derfor spesielt opptatt av arbeid innenfor det flerkulturelle bibliotekfeltet.

Av biblioteksjef
Ann-Britt Svane,
Porsanger
bibliotek

Arbeidet med trespråklig emnemerking startet i mars 2007. Porsanger bibliotek rettet da en forespørsel om oversetting av emnemerking til samisk. Språkkonsulenten i Porsanger kommune, Marit Olsen, ble spurt om hun kunne oversette emneord for biblioteket. Hun gjorde seg raskt ferdig med jobben og leverte de oversatte emneordene til biblioteket i mai 2007. Straks etter dette, rettet vi en ny forespørsel om oversetting – denne gang til det kvenske språket. Forespørselen ble rettet til Kvensk institutt/Kainun institutti i Børselv i Porsanger. Instituttet svarte at de var villige til å påta seg arbeidet, men at det nok ville ta litt tid før de kunne levere noe fra seg.

Kvensk språk har fram til i de siste årene i all hovedsak vært et muntlig språk. Kvensk har ikke hjelpemidler som ordbøker og grammatikk, og normeringsarbeidet er kun påbegynt. Det er viktig å skyte inn her at arbeidet med kvensk skriftspråk ikke har noe med det muntlige språket å gjøre. Det muntlige språket skal ikke normeres; det har vi ikke tradisjon med her i landet, uansett språk. Folk som skriver på sine kvenske dialekter, bruker en rettskriving (ortografi)

som er felles for finsk, meänkieli og kvensk. Vi er altså i den heldige situasjonen, i motsetning til minoriteter som kanskje må lage et eget alfabet, at vi i hovedsak allerede har en meget moderne og logisk rettskriving på plass.

Eneste bibliotek

For Kvensk institutt ble arbeidet med å oversette emneordene for Porsanger bibliotek et nybrottsarbeid, et arbeid i å danne nye ord. Kvensk institutt sendte dermed arbeidet videre til det nyetablerte språknormeringsorganet sitt. De kvenske emneordene har Kvensk språkråd og Kvensk språktning utarbeidet. Kvensk språkråd er et rådgivende organ og ledes av Irene Andreassen. Kvensk språkråd er de som i første omgang skal utvikle retningslinjene for å skape et nytt skriftspråk, samt å samle trekkene fra de forskjellige kvenske dialektene. Kvensk språktning er et vedtaksorgan og ledes av Dagny N. Olsen. Selv om normeringsarbeidet ikke har kommet så langt at man jobber med orddanning, ønsket man å gjøre et unntak i denne sammenhengen. Dette fordi at Kvensk institutt anså tiltaket til Porsanger Bibliotek som særdeles positivt.

I slutten av juni 2008 var arbeidet med de kvenske emneordene ferdig og listen ble overlevert til Porsanger bibliotek. Biblioteket fikk imidlertid ikke tid til å sette i gang med merking av hyller før sent samme høst. Arbeidet med emnemerking på tre språk var slutført i begynnelsen av november 2008.

Med dette arbeidet er Porsanger kommune og Porsanger bibliotek sannsynligvis det eneste biblioteket i Norge som har emnemerket sine hyller på språkene norsk, samisk og kvensk.

Med dette arbeidet er Porsanger kommune og Porsanger bibliotek sannsynligvis det eneste biblioteket i Norge som har emnemerket sine hyller på språkene norsk, samisk og kvensk, sier Ann-Britt Svane.

Les mer:

<http://www.kvenskinstitutt.no/>

<http://museumsnett.no/vadsomuseet/kven/>

<http://www.porsanger.no/porsanger-faar-nytt-kommunenavn.202368-20898.html>

<http://www.porsanger.no/porsanger-info.18062.no.html>

<http://www.samediggi.no/artikkel.aspx?AId=37&back=1&MIId=11>

Skjønnlitteratur
Čáppagirjjálašvuohta
Sievälitteratyyri

Felles bibliotek- myndighet i Sverige

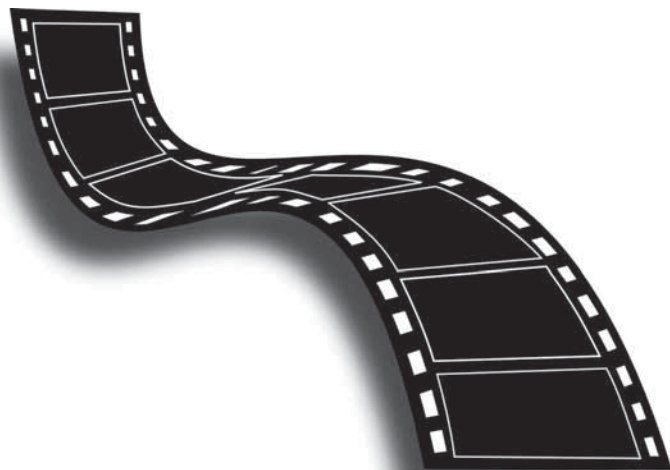
» I Sverige foreslår den statlige Kultur-
rutredningen at deler av Riksarkivet,
Kungliga Biblioteket og Kulturrådet blir
slått sammen til en felles myndighet med
ansvar for bøker.

Dessuten blir det foreslått å slå
sammen Riksantikvarieämbetet med
Konstrådet til en felles myndighet innen
miljøområdet, skriver Svenska Dagbladet.
Forslaget blir ifølge avisen lagt fram i
februar måned.

Med overfallsalarm i biblioteket

» I Århus-forstaden Hasle i Danmark
er medarbeiderne på det lokale
biblioteket blitt utstyrt med overfallsala-
rmer, og to bibliotekarere og en betjent er
blitt sykmeldte etter at en gruppe ung-
dommer med problemer nærmest er
flyttet inn i lokalene.

Ungdommene holdt tidligere til rundt
et lokalt supermarked, men har senere
lagt sin elsk på biblioteket. Kommunen
har nå leid inn Securitas-vakter til å sørge
for ro og orden på biblioteket. Lederen
for lokalbibliotekene sier til Århus
Stiftstidende at hun synes det er uhyggelig
å måtte leie inn vakter, men at hun ikke
kan sette personalets sikkerhet på spill.

Fra bøker til film på danske bibliotek

» Film er blitt en fulltreffer på danske bibliotek. Dobbelt
så mange dansker låner nå levende bilder som i 2000.
Dette betyr også at innkjøperne på danske bibliotek i
stigende grad kjøper inn film framfor bøker.

En undersøkelse gjort av Styrelsen for Bibliotek og
Medier viser at danske bibliotek i perioden 2000-2007 økte
innkjøpet av filmer med 135 prosent, og at utviklingen
fortsetter. I fjor anskaffet bare 7,4 prosent av bibliotekene
flere bøker enn året før, melder Kristeligt Dagblad.

Utviklingen vil ruste bibliotekene til å klare seg i
konkurransen med andre kulturtilbud, vurderer lektor
Henrik Jochumsen ved Danmarks Biblioteksskole.

Litterære stjerner til Det Kongelige Bibliotek

» Salman Rushdie, Hans Magnus Enzensberger,
Günter Grass, Siegfried Lenz, Per Olov Enquist,
Jan Kjærstad og flere andre skjønnlitterære toppnavn
skal i de kommende månedene besøke Det Kongelige
Bibliotek i København.

Arrangementene er blitt til i samarbeid med diverse
forlag, og med Goethe-instituttet i København. De vil få
mer preg av samtaler og intervjuer enn av egentlige fore-
drag. I en viss grad vil forfattertreffene også bli lagt ut
på Internett, skriver Berlingske Tidende.

Suksess for bibliotekarløst bibliotek

» Silkeborg kommune i Danmark har hatt stor suksess med å la brukerne selv låse seg inn på lokalbiblioteket og avlevere eller hente bøker. Forsøket, som er det første i Danmark, har ført til at utlånet er økt med nesten 50 prosent, og brukerne er ifølge Kristeligt Dagblad begejstrede.

Prosjektet ble satt i gang på lokalbiblioteket i Gjern i 2007, som da bare var åpent noen få timer om uken. Nå har forsøket vist seg å være så vellykket at ordningen blir permanent. Samtidig gjennomfører Silkeborg kommune nå et lignende forsøk ved en annen biblioteksfilial.

Danmark: Unge holder liv i bibliotekene

» Unge dansker er engasjerte brukere av bibliotekene, ifølge en undersøkelse dansk Gallup har gjort for Berlingske Tidende. 68 prosent av alle unge dansker mellom 18 og 35 år benyttet nemlig ifølge undersøkelsen folkebibliotekene i større eller mindre grad i 2008, og 35 prosent av dem sier at de vil bruke bibliotekene enda mer i 2009.

36 prosent av befolkningen bruker ikke bibliotekene. Direktør Jens Thorhauge i Styrelsen for Bibliotek og Medier er likevel ikke bekymret over dette tallet, men mener det er imponerende at nesten to tredeler av danskene i større eller mindre grad bruker bibliotekene.

Dansk kulturarv samles på nettet

» Danskene legger kulturskattene sine på nettet. Nå blir blant annet H.C. Andersens eventyr og filmpioneren Carl Th. Dreyers verk tilgjengelige på dataskjermen, skriver Kristeligt Dagblad.

Bak prosjektet, som har fått navnet «Kulturperler», står Det Kongelige Bibliotek. Initiativet kommer kort etter at EU lanserte nettportalen Europeana, der Europas kulturarv, ifølge planene, skal samles.

Framgang for svenske barnebøker

» I Sverige har antall barnebøker som blir utgitt aldri vært større, og en rekke forlag satser nå sterkt på de yngste leserne. I 2007 kom det i alt ut 1680 barne- og ungdomsbøker i Sverige, mot 1515 året før. 803 av disse bøkene var svenske, mens 877 var oversatte.

Ifølge bladet Svensk Bokhandel økte antall bildebokutgivelser med hele 42 prosent sammenlignet med året før, og trenden fortsetter å peke oppover. En av årsakene er ifølge sjefen for Barnbokinstituttet, Jan Hansson, at mange foreldre nå er blitt mer aktive og gjerne vil at barna skal utvikle lese- og språkferdighetene sine i ung alder.

Norge samles i 2009

Muligheten til nasjonale søk i bibliotekenes katalogdata, har lenge stått på dagsordenen. Hvis alt følger planen, vil en første versjon av Biblioteksøk være på plass i løpet av året.

» Ønskene om koordinering og fornying står i kø. Nasjonalbiblioteket har i mange år ønsket en modernisering av Samkatalogen. Andre har ønsket en norsk tjeneste av den typen de har i Danmark, bibliotek.dk. ABM-utvikling har hatt høye ønsker om å realisere Norsk Digitalt Bibliotek. Mens atskillige hektoliter vann har rent i havet, har det parallelt vokst fram regionale samsøkingstjenester i regi fylkesbibliotekene i samarbeid med norske systemleverandører.

Men nå skjer det noe. Nasjonalbiblioteket og ABM-utvikling er godt i gang med sitt store søkeprosjekt. Det har tidligere vært omtalt som "Nasjonalt fellessøk" og "Søk i

Norgesbiblioteket" – men i fjor fikk barnet sitt endelige navn – kort og godt "Biblioteksøk". Prosjektet står nå foran oppstarten av fase 2.

Høy prioritet

For ABM-utvikling pekte prosjektet seg tidlig ut som et av de viktigste delprosjektene i Norgesbiblioteket.

- Biblioteksøk har høy prioritet, og ABM-utvikling lover å gjøre sitt til at den første versjonen av Biblioteksøk kommer på lufta i 2009, i første omgang som en avløser for dagens Samkatalog, sier direktør i ABM-utvikling, Leikny Haga Indergaard.

Hun mener at en overordnet utfordring i arbeidet med å

starte opp Biblioteksøk, var at det ikke ble avsatt egne midler til et så stort prosjekt og at arbeidet med bibliotekmeldingen har trukket ut. Nasjonalbiblioteket (NB) og ABM-utvikling har måttet omprioritere ressurser i begge institusjonene. - Det er en av flere grunnene til at prosjektet har tatt tid.

- Hva sier du til de mange som lurer på om det skjer noe?

- Jeg har full forståelse for at folk lurer på hva som skjer. Men det skjer noe, forsikrer Haga Indergaard. Hun forteller at prosjektet startet opp i si sin nåværende form i februar 2008, og planen er at utviklingen skal foregå i faser. Etter endt forprosjektperiode startet første fase våren 2008. Arbeidet i denne fasen gikk i hovedsak med til å identifisere krav (funksjonelle og tekniske), evaluere Summa fra Statsbiblioteket i Århus som mulig utgangspunkt for løsningen, og legge detaljerte planer utviklingen av tjenesten, i første omgang en pilot tjeneste.

Pilot i 2009

- Kan dere love at det kommer en pilot på lufta i 2009?

- Anbefalingene fra rapporten fra fase 1 gikk på å utvikle og teste ut en pilot i 2009, og konklusjonen var blant annet at Summa kunne brukes som utgangspunkt. Etter endt pilot skulle tjenesten evalueres og målet var å få opp en fullverdig versjon av Biblioteksøk i 2010.

Det er helt klart at det ikke er systemleverandørene som skal ha ansvar for utviklingen av norsk biblioteksektor, sier Leikny Haga Indergaard.

Vi må regne med at flere tjenester og løsninger vil leve side om side, sier Tone Moseid.

**Tekst og foto.
Odd Letnes,
redaktør**

Underveis ble vi klar over at utviklingen ville være betydelig mer ressurskrevende enn vi først antok. Samtidig så NB behovet for å videreutvikle sin egen søketjeneste. Neste fase er derfor basert på å få opp en søketjeneste i 2009 som kan erstatte den gamle samkatalogen. Slik kan NB frigjøre ressurser som kan settes inn på å utvikle et fullverdig Biblioteksøk i 2010. I fase 2 vil vi kunne komme fram til en mer nøyaktig lanseringsdato, sier Tone Moseid.

- Mange bibliotek er allerede i gang med sine regionale samsøksløsninger. Skal dere nå tvinge dem til å gå med på den nasjonale ordningen?

- ABM-utvikling har en oppgave i å stimulere bibliotekene til å være med på ordningen. Den må bli så god at bibliotekene ser seg tjent med å delta. I siste instans vil suksessfaktorene være at bibliotekene vil være med. Samtidig må vi regne med at flere tjenester og løsninger vil leve side om side. Det er ikke et mål at et nasjonalt Biblioteksøk skal bli noen trussel for regionale ordninger, sier Moseid. Det arbeidet som er gjort regionalt, har betydd mye for å berede grunnen for Biblioteksøk, det

skal vi ikke glemme.

- Men mens vi venter på Biblioteksøk, tilbyr norske leverandører av biblioteksystemer sine regionale ordninger. Noen hevder at det er disse som nå har satt seg i førersetet for utviklingen.

- Det er forståelig at fylkesbibliotek og systemleverandører ønsker å få noe gjort regionalt og tilby sine avgrensede regionale tjenester siden et nasjonalt

søk ikke er tilgjengelig. Men det er helt klart at det ikke er systemleverandørene som skal ha ansvar for utviklingen av norsk biblioteksektor. Vi må lage løsninger og tilbud som skal favne et bredt og komplekst bibliotekvesen, og det er mange hensyn å ta, sier Haga Indergaard.

Det arbeidet som er gjort regionalt, har betydd mye for å berede grunnen for Biblioteksøk, det skal vi ikke glemme, sier Tone Moseid.

Nå får publikum 11 regionale Samsøk®

Regionale Samsøk for åpne og ferdigvarende blir lagt ut på nettet, og dermed er vi enda nærmere målet om at alle skal ha tilgang til alle i flere bibliotek samtidig. Samsøk utvider informasjonen fra bibliotekdatabaser tilgjengelig via z39.50 eller direkte fra bibliotek. Søk og også søkehistorikk lagret på samordnede data fra regionens bibliotekbibliotek.

Dessuvert, publikum får en felles inngang til materiale fra regionens bibliotek. Med bruk av fjerntjenester kan publikum nå også bestille objekter selv, og bibliotekene får glede av de nye løsningene for innlån og fjernlån seg innkom.

Prøv selv på: <http://samsok.no>

BIBLIOFIL® biblioteksystem

Biblioteksystemer AS, Postboks 200, 0403 Kjøpmannsgate
Tlf: 02 57 00 00, Telefaks: 02 57 00 22, Internet: <http://bibliofil.no>, E-post: firmapost@bibliofil.no
© 2004 Biblioteksystemer AS

» Innhold

24-29

Det nye biblioteket: Biblioteket har som til foreteking liker mer serien "Jakten på det nye biblioteket" biblioteker kan bli best røstet til å

20-23

Offensiv d Fagforbunde ander store e forbund er e fagforbund, store segan kommer h nye til kort. Bibliotekene derfor vider kartotekunde

- 6 Glimt fra året som gikk
- 10 Først ol, så bøker
- 16 Svalbard – bokjakt i vinter
- 41 Menn og litteratur
- 46 Bøker og blod
- 47 Stemmer fra minoriteter

Nye Deichman

Idet bladet går i trykken er biblioteksjef Liv Sæteren i ferd med å få på plass prosjektlederen for den gruppa som skal ivareta de bibliotekfaglige sidene ved byggingen av det nye hovedbiblioteket i Oslo.

– Et viktig skritt videre, sier hun.

**Tekst og foto.
Odd Letnes,
redaktør**

- Jeg har i første omgang fått midler til fem årsverk. Det er en viktig milepæl for oss. Nå kan vi endelig få frigjort personale til å

begynne å modellere hvordan det nye biblioteket skal se ut innvendig, hvilke funksjoner det skal ha, hva det skal tilby brukerne og så videre, sier

Sæteren til Bok og Bibliotek.

Arbeidsgruppa vil bestå av en eksternt rekruttert prosjektleder pluss et varierende antall medarbeidere fra Deichman.

Om alt går etter planen, skal den
forhatte trafikkmaskinen i Oslo gi plass
til nytt hovedbibliotek i 2015.

– ny milepæl

- Vi har en enorm kompetanse i organisasjonen. Nå har vi endelig fått penger til å hente den ut. Det er viktig, for første suksesskriterium for et godt hovedbibliotek, er at de ansatte involveres og får eierskap til prosessen.

- *Deichman kom ikke med i juryen som skal avgjøre i den pågående arkitektkonkurransen. Hva tenker du om det?*

- Jeg må innrømme at jeg synes det er overraskende. Det samme gjelder for øvrig for juryen til det nye Munch-/Stenersenmuseet, der brukeren ikke er representert i juryen. Men jeg fikk ansvaret for å finne to personer som kan ivareta de bibliotekfaglige interessene. Jeg valgte direktør Rolf Hapel ved Århus Offentlige Bibliotek og direktør Maija Berndtson ved

Helsinki Offentlige Bibliotek – noe som betyr at de bibliotekfaglige hensynene blir ivaretatt på den aller beste måte.

Formidabel oppgave

Den nye prosjektorganisasjonen ved Deichman står foran en formidabel oppgave. Å bygge et nytt hovedbibliotek av de dimensjonene det legges opp til, er et århundreprosjekt. Og

- Det finnes mange fine og spennende nye bibliotek ute i verden, med forskjellige profiler. Vårt mål er å etablere et bibliotek som inneholder de beste elementene av disse, sier Liv Sæteren.

Sæteren har høye ambisjoner.

- Vi har nå en helt unik anledning til å utvikle Det Nye Biblioteket. Hva det skal bli, har vi mange tanker om, men ingen endelig løsning. Det viktige blir nå å "nullstille" oss. La oss rydde ut alle funksjoner og praktiske løsninger fra Det Tradisjonelle Biblioteket, for deretter å fylle det igjen med et nytt konsept hvor det ikke er bøkens oppstilling som er omdreiningspunktet.

- La oss spørre: Hva vil brukerne ha behov for i årene som kommer, hva slags brukeratferd ser vi for oss? Vi vet at allerede i dag låner færre enn halvparten av de som besøker oss, bøker og annet materiale. Det betyr at vi må kunne tilby mye, mye mer enn bare utlån av materiale.

- Biblioteket skal være et sted å studere, arbeide, et sted å møte andre mennesker, å få veiledning i bruk av digitale ressurser, et sted å bygge opp informasjonskompetanse, for eksempel kildekritikk. Kanskje ønsker man bare å være der, snuse litt rundt slik man gjør på et museum, ta en kaffe eller ha et lite formiddagsmøte med kolleger. Uansett, gjennomgående i et bibliotek skal man bli inspirert til å utforske andres åndsverk og kanskje skape noe videre selv.

Drømmebibliotek

- *Hvordan vil dere gå løs på oppgaven?*

- Vi vil utnytte den ekspertisen vi har internt, ved å frigjøre personer i nøkkelstillinger til å være med i utviklingsgruppene.

Vi vil også ha en åpen og nær dialog med omverdenen og invitere til utveksling av ideer og synspunkter.

- *Hva er ditt drømmebibliotek?*

- Det kan jeg ikke si noe veldig konkret om akkurat i dag. Da ville prosessen ha vært enkel. Jeg vil heller si at framtidens bibliotek fortsatt ikke er bygget. Det finnes mange fine og spennende nye bibliotek ute i verden, med forskjellige profiler. Vårt mål er å etablere et bibliotek som inneholder de beste elementene av disse.

- Det er en høy ambisjon, ja. Men etter så mange år med planlegging og skrinlegging av nytt hovedbibliotek i Oslo, håper jeg vi kan gi byen et bibliotek den virkelig kan være stolt av.

Världskulturmuseet stenger biblioteket

» Världskulturmuseet i Göteborg stenger nå biblioteket sitt, etter at museumssjef Margareta Alin er kommet til at det ikke lenger er økonomisk forsvarlig å drive det.

En del av bøkene vil bli lagt i museets magasin, mens andre trolig havner ved en av institusjonene på Göteborgs universitet, skriver Göteborgs-Posten. Biblioteket er ikke åpent for allmennheten, men har fungert som forskningsbibliotek.

Millioner til lesetiltak i Sverige

» Det svenske Kulturrådet har delt ut i alt 3,5 millioner svenske kroner til forskjellige lesestimulerende tiltak. Mange av prosjektene benytter seg av nye medier for å stimulere og lokke brukerne til lesning, melder det svenske nyhetsbyrået TT.

Blant prosjektene som får støtte er Sundbybergs kommunebiblioteks satsning på «Mästerläsaren» - et dataspill for det biblioteket kaller "bokslukere" - og fylkesbiblioteket i Sörmland, for sin satsning på bokklubber for barn och unge, «Bookworms 2». Mest i støtte får nettsiden Barnens bibliotek, som får 1,25 millioner svenske kroner.

Svensk storsatsning på kultur i skolen

» Skolebarn og kulturliv i Stockholm skal knyttes sammen på et nytt nettsted, etter at byen har avsatt 3,4 millioner svenske kroner til nettsiden Kulturkuben. Siden skal blant annet informere forskoler og skoler om hvordan de kan arbeide mer med kultur i undervisningen.

Stockholms satser også 38,5 millioner på en ny biblioteksstruktur. Pengene går blant annet til opprustning av biblioteket i Enskede, samt til flere ombyggnings- og byggeprosjekter, som ny lesesalong i Kulturhuset og et nytt t-banebibliotek på Östermalm, skriver Svenska Dagbladet.

Lavere kulturell egenaktivitet i Sverige

» Stadig færre svensker spiller musikkinstrumenter, skriver dikt eller maler på fritiden. Derimot har nesten 80 prosent lest en bok det siste året, viser en oversikt det svenske Kulturrådet har bestilt fra Statistiska Centralbyrån.

Det er særlig de yngste og de eldre som har endret kulturvanene sine. For ti år siden hadde 83,1 prosent av de unge fra 16 till 19 år besøkt et bibliotek, mot bare 57,5 prosent i 2006, og boklesningen hadde gått ned fra 84,5 till 74,1 prosent.

Pensjonistene, særlig kvinnene, hadde derimot større kulturkonsumpsjon. De leser mer og går også på flere konserter, skriver Svenska Dagbladet.

»
Smånytt

En felles nordisk forskningsplattform

Den nordiske modellen med sjenerøse universelle velferdsordninger, mindre lønnsforskjeller enn det man finner i de fleste andre land og et relativt høyt skattenivå, skal ifølge konvensjonell økonomisk teori i liten grad stimulere til innovasjon og økonomisk vekst. Men det har den vist seg å gjøre. Den nordiske modellen har gitt langt bedre resultater enn de oppskriftene som Det internasjonale pengefondet og Chicagoskolen anbefaler – og til langt lavere kostnader i form av sosiale konflikter.

» **INVESTERINGER.** Kan vi også snakke om en nordisk folkebibliotekmodell? Det spørsmålet har de 12 bibliotek- og informasjonsvitenskapelige instituttene ved nordiske universitet og høyskoler stilt seg. Det har resultert i at man har utviklet en felles plattform for forskning om folkebibliotek. I tillegg til de nordiske institusjonene deltar også de baltiske landa i dette samarbeidet.

Utgangspunktet er at de nordiske landa har investert til dels betydelig mer enn de aller fleste andre – om ikke alle andre – vestlige land. Danmark, Finland og Sverige ligger milevidt foran alle andre land i Europa med hensyn til bevilgninger pr. innbygger til folkebibliotek. Men også Norge – selv om vi ligger langt bak våre nordiske naboer – ligger nær den europeiske toppen.

Nordiske folkebibliotek framstår åpenbart som relevante for befolkningen. Andelen som er brukere, er høy. Bibliotekene har vært sett på som instrumentelle med hensyn til å utjevne

ulikheter i tilgangen til utdanning, kunnskap og kultur.

Samtidig kan det synes som om folkebibliotekenes historiske og verdimessige røtter i større grad enn i mange andre land har vært påvirket av demokratiske og folkelige bevegelser. Eksempler er arbeiderbevegelsen og avholdsbevegelsen i Sverige, høyskolebevegelsen og bøndernes samvirkebevegelse i Danmark og bevegelser som har representert periferien i Norge, for eksempel målbevegelsen – bevegelser som også har vært sentrale aktører i utformingen av de nordiske velferdsstatene.

1. MENINGSFULLT? Forskningsplattformen er delt i tre satsingsområder. Den første ser på folkebibliotekenes situasjon med utgangspunkt i de mer overordnede utfordringene som de nordiske velferdsstatene står overfor. Her pekes det på konkrete forskningsutfordringer som for eksempel: Begrepet ”Den nordiske folkebibliotekmodellen” er en konstruksjon. Er det en meningsfull konstruksjon? Hva er det i så tilfelle som

konstituerer den og hvordan har den vokst fram?

Markedsliberalismens dominans utfordrer det tradisjonelle verdigrunnlaget folkebibliotekene har bygd på. I sosialdemokratiets glansdager kunne folkebibliotekfeltet si til makt-haverne: Vi har et prosjekt som passer som hånd i hanske til deres mål om å fremme likhet. Slik er det ikke nødvendigvis lenger. Hvordan bør folkebibliotekfeltet reagere? Ved å tute med de uglene som er i mosen og tilpasse seg nye ideologiske trender? Ved å være fakkellbærere for de gamle verdiene? Ved å tilpasse det etablerte verdigrunnlaget til nye utfordringer? Forskning kan hjelpe feltet til å reflektere over slike utfordringer og plattformen ønsker å bidra til det.

Men man må være villig til å stille enda mer fundamentale spørsmål. Har bibliotekene en funksjon i det postmoderne samfunnet? Hva var bibliotekenes funksjon i den velferdsstaten som industrisamfunnet skapte? Er den funksjonen relevant nå?

Hva med det multikulturelle samfunnets utfordringer. Det er nå et mål å legge til rette for og stimulere til kulturelt mangfold. Samtidig forutsetter demokratiet at vi kan snakke sammen på tvers av kulturell tilhørighet. Det forutsetter et kritisk minimum av verdimessig fellesskap. Kan bibliotekene, som brukes av alle grupper og som er arenaer som synliggjør de ulike kulturelle uttrykkene, spille en rolle i å løse denne spenningen mellom mangfold og fellesskap, dvs. samfunn?

2. LÆRINGSARENA. Plattformens andre område ser på folkebiblioteket som læringsarena, først og fremst i forhold til informasjonskompetanse, og arbeidsdeling og samarbeid mellom skole og bibliotek. Her er det formulert tre konkrete spørsmål og delprosjekter:

Hvilke holdninger har bibliotekarer og lærere når det gjelder ulike aspekter knyttet til informasjonskompetanse og læring og hvilke holdninger har en til samarbeid og rollefordeling mellom de to profesjonene?

Studier av "best practice" med hensyn til å integrere informasjonskompetanse i læreplaner i grunn- og videregående skoler.

Hva framstår som "best practice" med hensyn til å integrere undervisning i informasjonskompetanse i klasseromsundervisningen i de enkelte fag?

Ambisjonene er store. "The project aims at theoretical breakthroughs in information literacy education and expanding collaboration between information seeking and learning research".

3. DIGITALISERINGEN. Det tredje satsingsområdet skal ta for seg folkebibliotekene og

digitaliseringen. Her er det formulert forskningsspørsmål som for eksempel:

Hvordan influere endringer i medialandskapet folkebibliotekenes tjenester og bruken av dem?

Hva slags nye digitale tjenester leverer folkebibliotekene?

Hvordan fungerer folkebibliotek-tjenester sammenlignet med konkurrenter, for eksempel søkemotorer?

Er det mulig å utvikle et fullt ut digitalt folkebibliotek?

Hvordan er forholdet mellom digitalisering av den kulturelle og litterære arven og folkebibliotekenes tradisjonelle kjerneverdier som lik og gratis tilgang, transparens og åpenhet og stabilitet og permanens? Understøttes eller utfordres kjerneverdiene?

Hvilke endringer i bildene av hva folkebibliotek leder digitaliseringen til?

100-ÅRINGER. Bibliotekforeningene i Finland, Norge og Sverige står alle foran 100-årsmarkeringer. Det gjør en slik felles satsing på forskning om den nordiske folkebibliotekmodellen – dens røtter og potensial i det flerkulturelle og digitale samfunnet – ekstra relevant.

Det er nå et mål å legge til rette for og stimulere til kulturelt mangfold. (Foto: Odd Letnes)

Forhåpentligvis kan plattformen også være et utgangspunkt for et forskningssamarbeid fram mot disse 100-årsmakingene mellom forskningsinstitusjonene og foreningene.

En slagkraftig bibliotek- og informasjonsvitenskapelig forskning i Norden forutsetter samarbeid. Institusjonene i hvert enkelt land er for små til å utvikle et tilstrekkelig miljø alene. Vi har etter hvert utviklet gode tradisjoner for et slikt samarbeid, ikke minst når det gjelder forskerutdanning der vi har en felles forskerskole som det nettopp er vedtatt å videreføre. Plattformen for folkebibliotekforskning er et nytt eksempel på dette samarbeidet.

Å forstå biblioteket...

Danmarks bibliotekskole har vært noe av et lokomotiv i nordisk så vel som i europeisk bibliotek- og informasjonsvitenskapelig forskning og utdanning. Fagpersonalet har levert bidrag som ligger i den internasjonale fronten innen alle bibliotek- og informasjonsvitenskapens felter – kunnskapsorganisasjon og gjenfinning, bibliotek- og samfunn og litteratursosiologi og – formidling.

» Nå er et nytt slikt bidrag kommet: "Å forstå biblioteket – en introduksjon til teoretiske perspektiver." Boka er redigert av Jack Andersen sammen med parhestene Henrik Jochumsen og Casper Hvenegaard Rasmussen. Den er en introduksjons- og lærebok som gir innføring i ulike teoretiske perspektiv som til sammen kan hjelpe oss til å forstå den komplekse institusjonstypen som folkebibliotekene representerer. Selv om boka er en introduksjons- og lærebok, bygger alle de ti forfatternes bidrag på egen, original forskning.

Boka er delt inn i tre hoveddeler. Den første – Medier, tekst og brukere – trekker først og fremst på litteratur og medievitenskapelige tilnærminger. Bokas andre del har et samfunnsvitenskapelig perspektiv, mens bokas tredje og siste del har en historisk innfallsvinkel.

CLAUS SECHER GIR I SITT bidrag i den litteraturvitenska-

pelig orienterte delen en oversiktlig innføring i sjangerbegrepet dets utvikling og hvordan det er forstått og brukt av ulike teoretikere. Han trekker særlig fram den danske filmteoretikeren Torben Grodal, som kategoriserer sjangre langs to dimensjoner: Identifikasjon versus distanse og passivitet versus aktivitet. Dimensjonen identifikasjon/distanse er knyttet til leseren - eller kanskje rettere filmpublikum - mens dimensjonen aktiv/passiv er knyttet til helten/heltinnen i verket. Poenget med å legge vekt på sjangerteori i bibliotek- og informasjonsvitenskap er, framholder Secher, den betydning den har i forbindelse med kjerneoppgaver som emneindeksing og formidling. "

For en som ikke tilhører det litteraturvitenskapelige feltet må det imidlertid være tillatt å komme med et hjertesukk over det tekstbegrepet mange litteraturvitere anvender seg av. Det er så bredt og abstrakt at det langt på vei tømmes for mening.

Hos Secher heter det innledningsvis at brev, reklamer, regninger, tidsskriftartikler og vitenskapelige avhandlinger kan betraktes som ulike tekstlige sjangre. Men har disse dokumenttypene noe meningsfylt til felles? En forskaling og en albertavle kan muligens begge kategoriseres under et felles begrep, for eksempel, trekonstruksjoner, og analyseres med utgangspunkt i trekonstruksjon-

Bokanmeldelse

Av professor Ragnar Audunson,
Høgskolen i Oslo, avd. JBI

steori. Men er det særlig meningsfylt? Bør vi ikke overlate altertavla til kunsthistorikeren og forskalingen til bygningsingeniøren? Bør vi ikke på samme vis overlate regningene til økonomene, den matematiske avhandlingen til matematikerne og reklamebrosjyren til markedsføringsvitenskapen i stedet for å sause dem sammen i en meningsløs felleskategori som tekster?

Men la det ligge. Dette er ikke det viktige ved Sechers bidrag. Hovedpoenget er at han på en prisverdig måte dokumenterer hvordan sjangerteorien kan bidra til å utvikle bibliotek- og informasjonsfaget som vitenskap og praksisfeltets repertoar på faglige kjerneområder.

JACK ANDERSEN følger opp i sitt kapittel med å diskutere digitale bibliotek med utgangs-

punkt i teorier og begreper fra retorikk og moderne sjangerteori. Han knytter særlig an til retorikkforskeren Carolyn Miller og hennes begrep om sjangre som sosial og kommunikativ handling. Dette bruker han så til å analysere tre konkrete danske digitale bibliotekfunksjoner. Det er befriende med en bibliotek- og informasjonsforsker som nærmer seg digitale bibliotek med et slikt teoretisk arsenal

Å forstå bibliotekenes rolle i det flerkulturelle samfunnet, pekes på som en av de mest sentrale utfordringene folkebibliotekene i dag står overfor. (Foto: Odd Letnes, fra Idea Store, London)

Casper Hvenegaard Rasmussen (t.v.), Henrik Jochumsen og Jack Andersen har enda en gang gitt et spennende bidrag til hvordan vi bedre kan forstå den komplekse institusjonstypen som folkebibliotekene representerer. (Foto: Odd Letnes)

framfor tekniske protokoller. Det gir et grunnlag for å forstå og forske på digitale bibliotek som det de skal være: en videreutvikling av bibliotek som samfunnsmessige institusjoner.

HANS DAM CHRISTENSEN ARGUMENTERER for at bibliotekene bør gi bilder og visualitet et økt fokus. Skriftbasert kunnskap har dominert på bekostning av visuell kunnskap, hevder han. Det skyldes blant annet at den vestlige verdens selvforståelse med dens vekt på logikk, rasjonalitet og systematikk har styrt bibliotekene. Hans teoretiske forankring er først og fremst semiotikken. Men når han skal formidle kunnskap til oss om hva det visuelle kan bety, må han gjøre det i form av en tekstlig og lineær argumentasjon. Er det et paradoks for en som vektlegger bildets potensial som kunnskapsformidler eller er det et uttrykk for at tekstlig argumentasjon må ha hegemoniet når vi skal formidle eksplisitt kunnskap?

GITTE BALLINGS TEMA er resepsjonsanalyse som vi kan si fokuserer på den meningsskapning som skjer i møtet mellom en tekst som en forfatter sender fra

seg og mottakeren. Også hun er opptatt av hva denne teoretiske tilnærmingen kan bety for bibliotekfaglige kjerneoppgaver som for eksempel indeksering. Men også Balling legger til grunn et altomfattende tekstbegrep som denne anmelder ikke er fortrolig med. Og en ting til: Tilnærminger som må være beslektet med resepsjonsteori har siden slutten av 70-tallet stått helt sentralt i bibliotek- og informasjonsvitenskapen, for eksempel i form av Brenda Dervins sense making-teori. Få av dem som med bakgrunn fra det litteraturvitenskapelige feltet gjør bruk av resepsjonsteori, knytter an til denne tradisjonen. Det burde de. Det ville bringe resepsjonsteorien i dialog med hovedstrømmer i bibliotek- og informasjonsvitenskapen og slik sannsynligvis øke dens relevans og bidrag.

DEN SAMFUNNSVITENSKAPELIG orienterte delen av boka starter med Jochumsen og Hvenegaard Rasmussens gjennomgang av grunnbegreper hos Bourdieu – habitus, kulturell kapital, sosiale rom og sosiale felt. Forfatterne gir en presis og god oppsummering av Bourdieus teoretiske apparat, og siden de

selv har levert fremragende forskning om folkebibliotek der de har gjort bruk av dette teoretiske apparatet, har de ingen problemer med å vise dets relevans for bibliotek og informasjonsfaglig forskning.

De samme forfatterne følger opp med et kapittel om bibliotekene og det som de kaller opplevelsessamfunnet. Hva er en opplevelse? Det kan defineres som en definisjon ved et produkt eller en tjeneste som går ut over den konkrete nytteverdien og de materielle kvalitetene. Den danske statsviteren Torben Beck Jørgensen har definert kvalitet som det du ikke hadde savnet dersom det ikke hadde vært der, for eksempel bibliotekaren som i sin tjenesteyting går utover det man med rimelighet kan forvente – som gjør noe *utover* ”å levere varene som det heter i moderne språkbruk. Da vil vi gå fra biblioteket med en opplevelse.

Men nå betyr også opplevelse noe annet og mer happeningpreget. Barnebibliotekaren som driver litteraturformidling grundig, langsikt og med kvalitet, legger et grunnlag for varige litterære opplevelser. Men hennes barneavdeling er ikke noe opplevelsesbibliotek.

Trekker hun derimot inn popartisten Marion Ravn i en formidlingshappening, vil det nærme seg noe. Men problemet er at det er en opplevelse man er fort ferdig med. Hva skal komme etterpå? Victoria Beckham? En ny happening, som man også er fort ferdig med og som krever en ny og enda mer spektakulær oppfølging?

Jochumsen og Hvenegaard Rasmussen presenterer en del bibliotek i USA og Danmark som er designet som spektakulære opplevelsessentra. Problemet er sannsynligvis at etter tredje gangs besøk er det spektakulære blitt dagligdags. Da vil den opplevelsesnarkomane gå et annet sted. Det er et dilemma når en skal tilpasse seg opplevelsesøkonomien. Kanskje det stabile og langsiktige arbeidet preget av profesjonell kvalitet allikevel er det vi bør sette vår lit til.

NANNA KANN-CHRISTENSEN tar for seg institusjonell teori som et perspektiv som kan hjelpe oss til å forstå bibliotek. Den institusjonelle teorien setter spørsmålstegn ved forestillingen om at vi styres av rasjonelle kalkyler. Vel så ofte styres vi av institusjonaliserte normer: Jeg er bibliotekar – hva er det riktig av en bibliotekar å gjøre i denne situasjonen? Flygeren som gikk to ganger gjennom flyet som hadde styrtet i Hudson-elva nylig for å forsikre seg om at alle passasjerer hadde kommet seg ut, ble ikke styrt av nytte-kostnads-kalkyler men av normer om hva slags adferd som sømmer seg en flykaptein i en slik situasjon. Slike institusjonaliserte normer er viktige for at vi er villige til å stå på litt ekstra. Samtidig kan de ikke forandres vilkårlig. Det er det viktig å forstå for den som

skal lede en endringsprosess. Kann-Christensen gir en god oppsummering av ulike retninger i institusjonell teori så vel som en god og fyldig oppsummering av nordisk bibliotekforskning som bruker slike perspektiver. Jeg vil imidlertid mene at skillet hennes mellom det hun kaller tradisjonell institusjonell teori med vekt på normer og verdier, og nyinstitusjonell teori som for eksempel vektlegger oversettelser av organisasjonsoppskrifter, er feilaktig. Den normative tilnærmingen til for eksempel James G. March og Johan P. Olsen er et nyinstitusjonelt perspektiv.

HANS ELBESHAUSEN OG CAMILLA MORING ser på biblioteket som en læringsarena i det flerkulturelle samfunnet blant annet med utgangspunkt i Laves og Wengers teori om praksisfellesskap. Å forstå bibliotekenes rolle i det flerkulturelle er en av de mest sentrale utfordringene folkebibliotekene i dag står overfor. Elbeshausens og Mornings bidrag er svært viktig i så måte. Det bør studeres og diskuteres av folkebibliotekarar over det ganske land.

Men artikkelen er preget av noen uklårheter: De skisserer to rammer for kulturell læring i biblioteket: På den ene side biblioteket som kulturelt frirom, der alle kulturer er likeverdige og der bibliotekaren fremmer likeverdig og brobyggende kommunikasjon, på den andre siden kontaktsoner som er preget av maktrelasjoner og ulik fordeling av kulturell og sosial kapital. Her vil den kulturelle læringsprosessen være annerledes. Så skisserer de to typer av lokalsamfunn: lokalsamfunn med mange etniske minoritetsgrupper, som de knytter til kontaktsonemodellen og

lokalsamfunn preget av kulturelt mangfold, som de knytter til modellen med biblioteket som kulturelt frirom. For en leser er ikke forskjellen på lokalsamfunn med mange etniske minoriteter og kulturelt mangfoldige lokalsamfunn uten videre åpenbar. Heller ikke er forbindelsen mellom de to modellene for kulturell læring og de to ulike typene lokalsamfunnskontekst tydeliggjort.

BOKAS SISTE DEL tar for seg historiske innfallsvinkler til å studere biblioteket. Laura Skouvig ser på fruktbarheten av Foucaults diskursanalytiske apparat når man skal analysere forstå folkebibliotekene. Niels D. Lund ser på bibliotekhistorie i et bredt perspektiv: Historie som vitenskap, historie som institusjonshistorie (for eksempel i et profesjonsbyggende perspektiv) og historie som politikk, slik det kommer til uttrykk i de siste årenes opptatthet av kulturarvsprosjekter. Erindringspolitikk, som han tar opp i et avsnitt, kan gi folkebibliotekene viktige oppgaver – ikke minst i et flerkulturelt perspektiv. La hans konklusjon i norsk oversettelse oppsummere det hele:

– Det synes sikkert at jo raskere nåtidsendringene er, jo mer uoversiktlig og usikker framtidshorisonten avtegner seg, jo mer trenger fortida seg på som mulighet til flukt og trøst men like mye som en kilde til frigjøring og forståelse. Altså: Den historiske og verdimeslige forankringen vi har som profesjon er en ressurs når vi skal møte og håndtere forandring.

Enda en gang har forskere fra Danmarks bibliotekskole gitt oss et viktig og viktig bidrag til faglig refleksjon. Boka er herved anbefalt på det varmeste.

"Cruisebibliotekarene" Anna Bass (tv) og Alexandra Berger kunne ikke finne en eneste norsk bok siden alle var utlånt, men vi fant flere danske og svenske. – Du burde vært her kvelden før vi avslutter cruiset – da må alle ha levert bøkene sine tilbake og da kunne du sett hvor mange bøker vi virkelig har, sier de.

Tekst og foto:
Thor A. Nagell,
frilansjournalist

Stor leselyst på cruise i Karibien

Mellom drinkene, de overdådige måltidene og ruslingen på dekk, er det overraskende mange som stikker innom biblioteket når de er på cruise i Karibien.

 KARIBISKE HAV:
Biblioteket på RCCLs Explorer of the Seas er et populært sted. - Selv om folk har alle muligheter til å gjøre andre ting er det svært mange som benytter anledningen til å låne bøker. Med 1500 utlån per cruise betyr det at omkring fire av ti benytter seg av tilbudet dersom de bare låner en bok hver på turen, forteller "cruisebibliotekarene" Anna Bass og Alexandra Berger som har ansvaret for biblioteket om bord på ett av verdens største cruiseskip.

Om bord i skipet er det 3600 passasjerer i 1557 lugarer og et mannskap på tett oppunder 1200. Explorer of the Seas er som en middels norsk by i størrelse.

Passasjerene har alle mulige fasiliteter de kan glede seg over:

Her er en Broadway-inspirert teatersal med plass til 1350 mennesker. Her er kino og skøytehall, utallige restauranter og diskotek og kafeer. Her en stor promenadegate der du kan handle alt hva hjertet måtte ønske. I hovedspisesalen, som går over tre etasjer, dekkes det til to bordsettinger for middag hver dag – med 1850 mennesker ad gangen som blir servert fra tre-retters a la carte-meny. Det serveres totalt 22.000 måltider hver dag om bord.

Kategorisert samling

Vi treffer Anna Bass (25) og Alexandra Berger (24) i biblioteket med fantastisk utsikt over promenadegaten. Vi har seilt i ni døgn og skipet starter snart reisen opp fra Karibien tilbake til New York. Explorer vil da ha

en marsjfart på 22 knop. Anna Bass er fra Eastborne i England mens Alexandra Berger er fra en alpeby i Østerrike.

Anna er activity manager og assistant cruisedirector eller aktivitetsleder og har ansvaret for en rekke aktiviteter om bord, og har også øverste ansvar for biblioteket. Alexandra er cruiseprogramme administrator og er sekretær for deres felles sjef som er cruisedirector ombord. Hun tar seg av alt av papirarbeid i forbindelse med aktiviteter og har ansvaret for den daglige driften av biblioteket. Ingen av dem er utdannet bibliotekarer, men begge er kurset i klassifisering av forskjellig litteratur. Bokinnkjøpene er Annas ansvar.

Anna har vært i jobben i fire år på forskjellige cruiseskip,

Skipet passerer gamle festningsanlegg ved innseilingen til Puerto Rico.

mens Alexandra begynte for 1,5 år siden og er første gang om bord i Explorer.

- Vi har bøkene inndelt i kategorier som skjønnlitteratur, biografier, historie og så videre. Vi har selvsagt et budsjett å forholde oss til og foretar innkjøp av nye bøker i flere havner vi er innom – hos lokale bokhandlere. Vi har nok dessverre et ganske stort svinn – folk glemmer rett og slett å levere tilbake når de pakker koffertene før avreise, forteller Anna Bass.

- Når vi handler hos bokhandlerne får vi gode rabatter siden vi er store kunder. Vi bestiller de bøkene vi skal ha hos dem før vi ankommer havnen. Vi bruker gjerne bokhandlerne som rådgivere med hensyn til hvilke bøker folk fleste gjerne vil lese akkurat her og nå, supplerer Alexandra.

Stort svinn

- *Hvor mange bøker låner dere ut på et cruise som dette?*

- Vi registrerer utlån ved at folk selv signerer for hver bok de låner og da er det gjerne snakk om 700-800 bøker. Når de er ferdig med boken dropper de den i en kasse vi har her. Vi vet – uten å ha eksakte tall – at det er svært mange som bare låner bøker uten at de signerer for dem. Det er kanskje snakk om like mange lån, så totalt har vi nok et utlån på denne turen på rundt 1500 bøker. Som sagt er "svartelisten" umulig å angi helt eksakt, men på slutten av hvert cruise registrerer vi at et høyt antall bøker ikke er signert ut, forteller Alexandra.

Totalt er det et par tusen bøker i biblioteket og hver gang det kjøpes inn nye er det snakk

om mellom 300 og 400 bøker.

- Akkurat nå, midt under cruiset, er det relativt tomt i hyllene, sier Anna. Hun forteller at biblioteket er et stille rom om bord som gjør at mange benytter seg av å sitte her og spille litt kort sammen eller løse kryssord – og, selvsagt, til å lese bøker.

I tillegg til at det er stort spenn i typen litteratur er det også bøker på en lang, lang rekke språk. Her finnes både norske, danske og svenske bøker – enten av nasjonale forfattere eller av oversatt litteratur. Og her er bøker på spansk, tysk, russisk – alle de store språkene er representert. Og på de store språkene har de ikke bare skjønnlitteratur, men også biografier, historie, bøker om sport og fritid, barnelitteratur og til og med ett og annet leksikon.

Døgnåpen byttesentral

- RCCL eies delvis av nordmenn og det er en del norske passasjerer om bord. Derfor har vi selvsagt også norsk litteratur, sier Alexandra, men i hyllene finner vi ingen – alle er lånt ut i øyeblikket. Og det beviser vel at nordmenn er lesehester – også på cruise.

- Vi opererer dessuten biblioteket som en slags byttesentral. Vi tillater at folk som har med seg en egen bok og som har lest den kan bytte den ut med en annen bok vi har her i hyllene. Da er det snakk om bøker andre folk har lagt igjen – stort sett paperbacks. De vi kjøper inn er alltid innbundne bøker, forteller Anna.

I etasjen over er skipets ”internettkafe” der folk kan sitte og surfe på nettet og samtidig kikke ned på de som besøker biblioteket.

- Hvis du går på dekk ser du folk ligge eller sitte og lese bøker overalt. Det skjønner jeg veldig

godt – med nesten to ukers ferie! Biblioteket er for øvrig åpent 24 timer i døgnet helt frem til klokken 18.00 den siste kvelden. Da stenger vi for å klargjøre alt til neste tur. Først da vil du kunne virkelig se hvor mange bøker vi har her. Biblioteket er det beste stedet på hele skipet, sier Anna Bass, og Alexandra Berger nikker enig.

Middag med kapteinen i sentrum.

Noen velger å sitte i biblioteket og slappe av med bøker og kortspill framfor å steike seg i sola på dekk.

Fylkesbiblioteket – motor i regional bibliotekutvikling

Mange fylker har små bibliotek som ikke lenger kan løse alle oppgavene alene, de må samarbeide på tvers av kommunegrenser. Det kreves regionale utviklingsaktører som koordinerer dette arbeidet, mener fylkesbiblioteksjef i Oppland, Gunhild Aalstad. Det er en naturlig rolle for fylkesbiblioteket i framtida.

» **Bok og Bibliotek:** Trond Giske spente forventningene høyt i et intervju i Aftenposten før jul. Han varslet reformer. Han stilte også spørsmålet om vi har behov for fylkesbibliotekene, på en konferanse i november. Hva tenker du om det?

Gunhild Aalstad: Fylkesbiblioteket hos oss har vært gjennom store endringer de siste årene. Det viktigste for oss er ikke lenger å drive med forvaltning, men å være en regional utviklingsaktør. Her i Oppland er vi en egen fagenhet i fylkeskommunen sidestilt med kultur, skole og samferdsel, direkte underlagt fylkesrådmannen. Det har medført at fylkesbiblioteket deltar på de arenaene der utviklingen av Opplandssamfunnet diskuteres og vi har gode muligheter for å spille inn bibliotekutfordringene.

Jeg sier at vi skal være en regional utviklingsaktør på biblioteksektoren. Det vil si at vi skal stimulere til utvikling, vi skal drive kompetanseoppbygging og utvikle nettverk mot en

rekke regionale og lokale samarbeidspartnere.

BoB: Kompetansebehov er et viktig tema blant fylkesbiblioteksjefene?

Aalstad: Vi trenger en mer sammensatt kompetanse framover enn det vi har hatt behov for hittil. Ta lederkompetanse, for eksempel. Selv i små bibliotek skal biblioteksjefen definere sin lederrolle klart og tydelig. Alle bibliotek trenger IT-kompetanse. Prosjektarbeid og teambygging vil bli viktig. Det samme gjelder internasjonalt samarbeid og EU-prosjekter. Vi er nettopp nå i gang med å kartlegge kompetansebehovet i Oppland for å lage et kompetanseutviklingsprogram som svarer på denne typen utfordringer. Når bibliotekene tar nye roller, krever det ofte også ny kompetanse.

BoB: Men det gis en del nasjonale tilbud på dette området?

Aalstad: Ja, og det er bra. ABM-utvikling har utarbeidet et

forslag til rammeverk for kompetanseutvikling som synliggjør at her kan ABM-utvikling og fylkesbibliotekene samarbeide på en god måte. Men det er en del ting som må avklares, blant annet noen spørsmål i forhold til finansiering og behovet for statlige utviklingsmidler på fylkesnivå.

BoB: Dere har brukt mye ressurser på å gjennomføre prosjektet "Det sømløse bibliotek Oppland", som kort fortalt handler om å utvikle et helhetlig bibliotektilbud ut mot brukerne og som handler om interkommunalt samarbeid og nettverksbygging. Hvordan tenkte dere da dere startet prosjektet?

Aalstad: Vi startet med å se på samfunnet rundt oss. Hvordan har det endret seg, spurte vi, og hva slags funksjon bør biblioteket ha i et moderne digitalt samfunn? Et tydelig trekk er den rivende IKT-utviklingen, som også har fått noen til å spørre: Har vi da bruk for bibliotekene? Vi mener at det har vi, så absolutt. Men vi må ta nye roller

- Den kommende stortingsmeldinga bør være tydelig på rolleavklaringer mellom de ulike forvaltningsnivåene. Det er viktig at fylkesbibliotekene får roller som skal bidra til å styrke regional og lokal bibliotekutvikling, mener fylkesbiblioteksjefen i Oppland, Gunhild Aalstad.

og nye grep som innebærer at vi må organisere tjenestene på litt andre måter.

Et annet trekk ved dagens samfunn er globaliseringen. Her skal biblioteket være en døråpner mot resten av verden. Vi har derfor engasjert oss i EU-prosjekter og samarbeider med studiesentra og bibliotek i sju land om å utvikle biblioteket som en digital læringsarena.

Prosjektet heter "Stepping stones into the digital world".

BoB: Noen vil si at det er veldig ressurskrevende med internasjonale prosjekter, og at vinningsen fort går opp i spinningen?

Aalstad: Det trenger ikke å være så krevende. Søknadsskriving, skaffe partnere, evaluering – alt dette kan få folk til å kvie seg.

Hos oss definerer vi det som en typisk fylkesbibliotekoppgave. Men vi er opptatt av at det skal gi en merverdi til allerede definerte satsingsområder. Vi hadde fra tidligere av bestemt at vi skulle gjennomføre prosjektet "Lær data i biblioteket" hvor 13 av fylkets kommuner deltok. Det handlet kort fortalt om å gi brukerne grunnleggende dataopplæring. Dette prosjektet tok vi

Fylkesbibliotekene trenger statlige, forutsigbare utviklingsmidler.

med oss inn i EU-prosjektet. Vi delte våre erfaringer med deltakerne fra de andre landene og fikk mange gode ideer tilbake. Prosjektet ble avsluttet høsten 2008. Det har gitt mersmak, så nå har vi nylig vært på partnerskapsmøte i Østerrike og er på full fart inn i et nytt internasjonalt prosjekt. Dette skal handle om biblioteket som interkulturell læringsarena.

BoB: Er det ikke vanskelig å få med seg fylkets biblioteker i slike prosjekter?

Aalstad: Som en del av prosjektet "Det sømløse bibliotek" inngikk det at alle 26 kommunene i fylket skulle delta i regionale bibliotekplaner. Fylket er inndelt i 6 regioner med hvert sitt regionråd. Dermed ble det seks regionale bibliotekplaner som alle er politisk forankret i kommunene. Det har vi nå fått til. Da kan vi ta for oss planene og spørre: Hvem er det som har sagt at de ønsker å delta i internasjonale prosjekter? Svaret finner vi i planene.

BoB: Så disse seks planene er

ikke det man bare kunne kalle skrivebordsøvelser?

Aalstad: Nei, de er viktige redskap i utviklingen av bibliotekene de neste fire årene. Politikerne har fått et styringsverktøy og bibliotekene har fått en langsiktig plan å arbeide etter. De inneholder visjoner og konkrete mål for hvordan bibliotekene ønsker å svare på utfordringene i forhold til samfunnsutviklingen.

BoB: Litt mer om selve grunnprinsippet i "Det sømløse bibliotek"?

Aalstad: Utgangspunktet har vært at små bibliotek ikke lenger kan ivareta alle utfordringene alene, men kommunene må samarbeide på nye måter innenfor en region for å møte nye behov for bibliotek tjenester. Hver region skal samlet sett framstå med et helhetlig tilbud som innbefatter at bibliotekene tar nye roller og spisser sine tjenester i et interkommunalt samspill. Dersom bibliotekene skal kunne hevde seg i et framtidig kunnskapssamfunn, må de utvikle strategier som gjør bibliotekene til kraftsentra i lokalsamfunnene. Det interkommunale samarbeidet gir mange gevinster som effektivisering, større kompetansenettverk og sterkere organisasjoner.

BoB: Hvis du skulle være litt mer konkret her?

Aalstad: Vi har vært opptatt av at bibliotekene skal markere seg på områder som regionene har definert som satsingsområder. For å ta Nord-Gudbrandsdalen som eksempel, så har de Nasjonalparker som satsingsområde. Bibliotekene stiller seg spørsmålet: Hva kan vi bidra

med i forhold til regionens lokale satsingsområde? Da har de seks bibliotekene i Nord-Gudbrandsdalen definert sin rolle som Nasjonalparkbibliotek.

Ett viktig poeng i prosjektet er at alle kan ikke gjøre alt, men de må spisse sine tilbud. Alle ivaretar basisfunksjonene, men foretar en funksjonsfordeling på nye roller.

Vi har også hatt fokus på å utvikle "Bibliotekportalen Oppland" som skal gi brukerne en digital inngang til alle bibliotek tjenestene i fylket. Den inneholder et "samsøk" for hele fylket og en tjenesteguide som skal hjelpe brukerne og navigere i et sømløst landskap.

At bibliotekene skulle utvikle sømløse tjenester, var et tema allerede i stortingsmeldingen, "Kjelder til kunnskap og oppleving", fra 2000. Jeg håper den kommende stortingsmeldingen om bibliotek vil understreke viktigheten av en slik sømløs organisering.

BoB: Det leder tankene inn på begrepet konsolidering. Ifølge Bibliotekreform 2014 mener ABM-utvikling at det kan være mye å hente ved å slå sammen små bibliotek. Er du enig i det?

Aalstad: Jeg er skeptisk til konsolidering som følge av tvang. Det betyr ikke at jeg er i mot å organisere bibliotek tjenestene på nye måter. Tvert i mot, jeg mener det er helt nødvendig for å kunne møte alle utfordringene. Det er fullt mulig for kommuner i dag å samarbeide på ulike måter.

Poenget er at samarbeidet må ha til hensikt til å styrke bibliotek tilbudet for den enkelte bruker og se bibliotekressursen helhetlig mellom folke- og skolebibliotekene. Vi har jobbet fram regionale modeller for

interkommunalt samarbeid som jeg mener kan være en vei å gå.

Men det er også viktig at bibliotekene samarbeider med andre partnere enn bare biblioteker. For å utvikle bibliotekene som læringsarenaer, deltar vi i et prosjekt i regi av Oppland fylkeskommune som heter prosjekt "Kompetansemotor". Der samarbeider for eksempel bibliotekene med Opus, som er fylkeskommunale læringssentra for etter- og videreutdanning, høyskoler og NAV. I slike nettverk er det viktig at bibliotekene inntar en synlig rolle.

BoB: Dere har lagt stor vekt på å synliggjøre biblioteket de siste årene, blant annet ved å bruke penger på reklamebyrå og merkevarerbygging. Det er ikke dagligkost i biblioteksektoren?

Aalstad: Vi har sett det som viktig å framstille bibliotekene som offensive og nytenkende. Det er profesjonelle kunnskapsformidlere i et moderne IKT-samfunn. Bibliotekene tar nye roller og spisser sine tjenester i et samspill med nabokommunene. Derfor må vi få økt oppmerksomhet rundt bibliotekenes allsidighet og nye tilbud.

Det viktigste i framtida vil være hvordan omverdenen oppfatter oss. Hva slags bilde har brukerne og potensielle samarbeidspartnere av oss? Da snakker vi om å utvikle omdømme. Men omdømmebygging kan være krevende. Her trenger vi påfyll av kompetanse. Jeg har derfor nå ansatt en egen person som IKT-/kommunikasjonsrådgiver. Han skal utvikle en kommunikasjonsstrategi for biblioteksektoren i fylket og være en ressursperson som kommunene skal kunne benytte seg av.

BoB: Det er jo rene Hydro-tenkningen?

Aalstad: Hvorfor ikke? Vi kan ikke sitte med lua i hånda og bare vente på brukerne og tro at vi automatisk vil bli oppfattet som interessante og viktig samarbeidspartnere. Vi må vise det. Men, ikke misforstå, et godt omdømme kan ikke bygges uten at vi har gjort vår faglige hjemmeløse på forhånd. Den beste merkevaren er den kvaliteten vi leverer på de tjenestene vi tilbyr. Når vi tar nye roller, må kvaliteten på tjenestene alltid stå i fokus.

BoB: Du har allerede nevnt den kommende stortingsmeldingen om bibliotek. Hvilken rolle mener du fylkesbibliotekene bør bli tiltenkt i den?

Aalstad: Meldinga bør være tydelig på rolleavklaringer mellom de ulike forvaltningsnivåene. Det er viktig at fylkesbibliotekene får roller som skal bidra til å styrke regional og lokal bibliotekutvikling. Noen naturlige arbeidsområder, er å initiere bibliotekutvikling, skape samarbeidsrelasjoner og koordinere interkommunale bibliotektiltak. Vi skal inneha spisskompetanse som kommunene kan nytte seg.

Vi har i dag mange små bibliotek med ulike eiere. Dette svekker bibliotekene. Jeg håper at stortingsmeldinga tar tak i dette og legger opp til strukturer som samler bibliotekressursene på en helhetlig måte. Her kan fylkesbibliotekene ha en viktig rolle.

BoB: Men har dere midler, det er i det lange løp ikke nok med god vilje?

Aalstad: Nei, og det er et viktig punkt. Vi trenger statlige,

forutsigbare utviklingsmidler. Med utgangspunkt i den nye stortingsmeldinga, bør vi utarbeide strategiske utviklingsplaner for hva dette skal innebære i praksis. Da må vi også ha de nødvendige virkemidlene for å omsette planer til praktisk handling som kan ivareta en helhetlig satsing.

Til prosjektet "Det sømløse bibliotek Oppland" fikk vi økonomisk støtte av ABM-utvikling. Dette ga oss et handlingsrom som gjorde oss i stand til å tenke nytt på flere områder.

BoB: Spesielle ønsker for stortingsmeldinga?

Aalstad: Vi har en utfordring i å utvikle sømløse tjenester. Det at folke- og skolebibliotekene sorterer under ulike departement er et hinder for å få til en helhetlig biblioteksatsing. Visst samarbeides det på regionalt og lokalt nivå. Men det er viktig at dette blir forankret på nasjonalt plan. Eierstrukturer og måten en organiserer bibliotekene på, er viktig for et slagkraftig bibliotekvesen framover. Her kan fylkesbibliotekene spille en viktig rolle. Dette håper jeg den nye stortingsmeldinga vil si noe om.

BoB: Og fylkesbiblioteket i Oppland i framtida?

Aalstad: Det er et tema vi diskuter jevnlig. I de regionale bibliotekplanene har kommunene en felles visjon om en offensiv rolle innen omstilling og utvikling, for å kunne bli spydspisser i et framtidig kultur- og kunnskapssamfunn. Denne visjonen skal fylkesbiblioteket i Oppland bidra til å realisere.

Stolt leder av Bibliotek 10 i Helsinki, Kari Lämsä, forteller at biblioteket har hatt søndags-åpent lenge.

Vil ha søndagsåpne finske bibliotek

» Bibliotekene burde holde åpent på søndager, mener det finske undervisningsdepartementet. Kulturråd Hannu Sulin i Øst-Nyland sier til den finske rikskringkastingen YLE at han er enig, og at bibliotekene burde være åpne når publikum har tid til å gå dit.

Lokale bibliotekledere er også positive til tanken, men mener at dette krever mer personale. Representanter for brukerne er også positive, og mener det er feil at bibliotekene stenger fredag ettermiddag.

Stjal boksider fra britiske bibliotek

» I Storbritannia har en iransk millionær fått to års fengsel for å ha skåret ut 150 sider, til en anslått verdi flere millioner kroner, fra gamle bøker. Tyveriet pågikk i åtte år, og enkelte av bøkene skriver seg helt tilbake til 1500-tallet.

Millionæren, som var en ivrig og ansett samler, savnet visse sider i sine egne antikke bøker. For å erstatte dem gikk han ifølge avisen The Independent til det britiske nasjonalbiblioteket og til Bodleian, det berømte biblioteket i Oxford, og stjal de sidene han savnet.

For å unngå overvåkningskameraene tok han en bok av gangen med til et hjørne der han ikke ble sett. Deretter skar han ut sidene med en skalpell som han smuglet forbi vekten, skriver avisen.

Dagens Nyheter med nettbokhandel

» I Sverige går avisen Dagens Nyheter (DN), inn i nettbokhandelbransjen, i samarbeid med bokhandlerkjeden Adlibris. Hensikten er ifølge avisen både å skape tettere forbindelse til leserne, og å øke inntektene.

Opplagsdirektør Johan Othelius i DN sier til medietidsskriftet Dagens Media at avisen, gjennom samarbeidet med Adlibris, vil kunne tilby 2 millioner boktitler.

Nettbokhandlerne i Sverige har en samlet omsetning på 7 milliarder svenske kroner. Allerede nå kan DN-leserne, etter å ha lest en bokanmeldelse i avisen, klikke seg videre til bokhandelen, til andre bøker av samme forfatter, eller til bøker om samme emne.

Kassering skaper debatt

Tord Høiviks artikkel "Kassering er kult" (BoB 6/08) vakte et ras av reaksjoner på www.bokogbibliotek.no i januar.

Kassering må gjøres

» Det er også på tide at bibliotekene begynner å tenke på hvor viktig det er å ha relevante digitale samlinger, og ikke bare komplette. For hvem «kasserer» i det digitale? Er det lett for en student å finne riktig fagtidsskrift når man får treffliste på over 200 innen fagfeltet?

Men Tord har helt rett, samlingene må systematisk vurderes, for jeg vet smertelig at det ikke er lett 40 år etter.

Line Akerholt

Ta dere sammen for...!

» Herreminskaper. Sjelden blir jeg så trist som hver gang mitt lokale bibliotek kasserer «ukurante» bøker. Her går det unna - hundrevis av bøker i slengen. Johannes Heggland? Han har jo vært død i nesten et år. Gammelt træl, bort med ham. Elin Brodin? Passerer 45 i år, og skal liksom være ungdomsforfatter og si noe viktig om samfunnsutviklingen. Særlig. Bort med henne. Spenningsforfatteren Tore Oksholen? Siste bok fikk én dårlig anmeldelse i Dagbladet. Opplagt ukurant, vekk med den - 200 kroner billigere enn samme bok fremdeles selges for i bokhandelen, så går den nok unna

I min naivitet trodde jeg at bibliotekene nettopp skulle sikre den norske bokfloraen mot tidens tann og populistiske kulturødere. I stedet morer dere dere over markedssøkonomiske bokbål og dumme, gammeldage politikere og andre godfjotter som «elsker bøker», lissom.

«I Buskerud har fylkesbiblioteket opprettet en egen bokgerilja. På to dager klarte Beate Ranheim, Håkon Knappen og Jannicke Røgler å fjerne over to tusen fem hundre bind fra biblioteket på Nes - godt hjulpet av biblioteksjef Hilde Alsaker» leser jeg. HALLO! De burde jo vært tiltalt for å ødelegge offentlig eiendom, betalt av skattebetalernes penger!!

Har dere ingen ære, ingen yrkesstolthet!?? VANDALER!

Låner, helt vanlig låner

Elsker det! – 1

» Kassering må til. Først da trer godbitene frem i lyset! Færre bøker på hylla gjør at de som står der blir sett...

Østfolddame

Elsker det! – 2

» Til østfolddame som elsker å kassere. Det er da ingen som betviler at vi må kassere i et bibliotek. «Elsker det» javel, det er din faglige refleksjon om kassering. Husk at du ikke trenger å tenke mer enn det heller. Poenget er å hive ut et visst antall bøker slik at IFLA sine normer innfris.

Teoretiker

» Det hender jeg googler mitt eget navn for å se hva folk sier om meg, og nå ramlet jeg borti denne pussige bibliotekdebatten. Fikk lyst til å slenge inn en kommentar: Jeg er helt enig med den «vanlige låneren» som skrev her sist: Poenget med et bibliotek er jo at her skal det være noe for enhver smak - et bredest og rikest mulig utvalg av bøker. Hvis det virkelig finnes lånere som «går igjen fordi det er for mye å velge i», burde de opplyses om at bibliotekarene er der for å hjelpe dem å finne frem til noe som passer for den enkelte, hvis han/hun har problemer med dette selv. Jeg får stadig henvendelser fra engasjerte skoleelever som vil skrive særoppgaver om bøker jeg utga for rundt 20 år siden. (Vil forøvrig opplyse om at en ungdomsbokforfatter jo ikke behøver å være et ungt menneske, like lite som en barnebokforfatter skal være et barn - og at de fleste bøkene jeg for min del har utgitt, er for voksne.) Håper at iallfall BIBLIOTEKENE vil klare å stå imot tendensen til det overfladiske og historieløse ellers i turbosamfunnet vårt. Ellers er det vel snart bare å gi opp ...?

Elin Brodin

Sakset fra
www.bokogbibliotek.no

Knefall for marknaden

I det førre nummeret av Bok og Bibliotek (6/08) argumenter første-amanuensis Tord Høivik sterkt for ei hardhendt kassering av lite utlånte bøker i folkebiblioteka. Denne artikkelen reiser nokre motførestillingar mot dette synet.

» Ein av lærdommane frå positivismedebatten i norsk filosofi og samfunnsvitskap på 70-talet var at ikkje at alt i det humane feltet kan kvantifiserast; det er ikkje uproblematisk å overføre naturvitskapen sine metodar til samfunnsvitskapane. Denne lærdommen ser ikkje ut til å forstyrre Tord Høivik mykje i arbeidet.

Det er opplagt at besøks- og utlånstal og omløpsfart i biblioteka ikkje uttrykkjer alt. Kanskje ikkje ein gong kjernen. Naturlegvis er desse tala viktige, men kvalitet og djupne kan dei ikkje fange opp.

At slike synspunkt vert fremja av ein lærar på Bibliotek-høgskulen - Høgskolen i Oslo, avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag - er eigentleg ganske sensasjonelt og minner meg om ei gammal røynsle: Det er lettast å hærta ei borg innanfrå.

MØRKE SKYER. Tord Høivik gjer seg til talsmann for kassering av bøker for å få meir lys og luft i hyllene. Siktemålet ser ut til å vere å få opp utlånstala og auke omløpsfarten på dei attverande bøkene. Men der er ingen nødvendig samanheng mellom ein rimeleg orden i hyllene i utlånslokala og den type brutal kassering som han talar så varmt for, og som er grovt uansvarleg i ein kulturpolitisk samanheng. Biblioteka –

iallfall dei eg kjenner – er utrusta med både nærmagasin og fjernmagasin der mindre etterspurte titlar får sin plass.

Høivik ser mørke skyer over norsk bibliotekstell; ei profesjonell nevrose som han kallar kassasjonsangst. Høivik har bibliotekarane mistenkte for å vere glade i bøker slik at det vert uråd å drive ei rasjonell kassering. Men lyspunkt finst visst, mellom anna ved Sandefjord bibliotek der dei har kassert kraftig. Og Buskerud bokgerilja - i regi av Buskerud fylkesbibliotek - arbeider godt. På berre to dagar kasserte Beate Ranheim, Håkon Knappen og Jannicke Røgler over 2 500 band frå biblioteket på Nes, godt hjelpte av biblioteksjef Hilde Alsaker.

”DEN EGENTLIGE BOKA”.

Eit problem for Høivik er altså bibliotekarane si profesjonelle nevrose. Eit anna skjer i sjøen er tilbakeståande politikarar og dumme veljarar. Ingen av dei har forstått at etterkrigstida er over; at bøker som vert kasta, står opp att som gråpapir og mjølkekartongar i morgon. Dessutan trur Høivik at papirboka si tid er omme sidan nokre tekster vert digitaliserte: «... papirboka [] bør betraktes som skygge eller en avart av den egentlige boka – som rett og slett er en datafil på det bølgende nettet.»

Høivik tek bibliotekarane i skule fordi dei ikkje gjerne vil samanlikne biblioteket med

vanlege butikkar. Han meiner å spore ei uvilje mot å fokusere på brukarane. Brukarane er ikkje lenger velferdsstaten sine born, men prega av marknaden. Biblioteka må lære av Rema, Rimi og Benetton for å halde på sin posisjon i kunnskapssamfunnet, doserer Høivik.

BOKA OG SMØRET. Har det aldri slått Høivik at det lett går gale om ein handsamar usamanliknbare storleikar som om dei var like? Visst har ei bok og eit kilo smør det til felles at dei har fysisk eksistens. Vi kan ta og kjenne på både boka og smøret. Men boka har noko som smøret ikkje har, nemleg eit innhald av ord, setningar og meiningar som talar til oss, gjerne frå andre land, frå andre tider, på tvers av kulturar. Det kan vere tekster som er opprørske eller det motsette, tekster som har forma tankar og institusjonar i vår kultur. Det kan vere tekster som gjer det mogeleg for lesarar å forstå meir av historia slik at samtida vert betre gjennomlyst, tekster som opnar perspektiva bakover. Det vert mogeleg å handle fornuftig. Med eit fint uttrykk: Bøkene har ei grenseoverskridande side som smøret ikkje har.

Det eg skriv her, har eg naturlegvis ikkje funne på sjølv. Eg har lært det ved å lese den type litteratur som Høivik vil lage gråpapir og mjølkekartongar av for å skape lys og luft i hyllene i biblioteka.

”KUNNSKAPSSAMFUNNET”. Det er elles påfallande at Høivik så ofte strør om seg med ordet «kunnskapssamfunnet». Sidan kunnskap er resultat av odling, tankeverksemd, omgrepsdanning, burde han heller bruke ordet «informasjonssamfunnet». I det samfunnet er ikkje informasjonsbitane sette på omgrep, organiserte i hierarki, sette inn i samanhengar. I Høivik sitt informasjonssamfunn vil vi sleppe å leve med kunnskaps-treet, så vakkert det enn er. I det samfunnet fell historia frå kvarandre og blir til historier.

STUDENTEN. For nokre år sidan var det ein student frå Bibliotekhøgskulen som hadde sin praksis her i Ålesund. Han var svært oppteken av litteratur og musikk, ikkje bestsellerane, men gjerne dei sære bøkene, dei som står i magasinet og støvar ned til nokon ein dag spør etter dei i skranken.

Vi diskuterte mykje dei vekene han var her. Eg hugsar eg fortalde han om forfatteren og

anarkisten Arne Dybfest (1869-1892). Eg fortalde han saga om Dybfest si endelikt. Min versjon av den saga er kanskje ikkje sann, eg minnest ikkje lenger kvar eg har den i frå, men det er ikkje forbode å like den: Ein julidag i 1892 var Dybfest på fjorden i Bergen i seglbåt i lag med nokre venner av begge kjønn; dei hadde rikeleg med god drikke. Diktaren var i glimrande humør. Det var damene også. Stemningar var høg, heilt til Dybfest rulla seg baklengs over båtripa og forsvant. Sidan har ingen sett han. - Du må lese Dybfest, sa eg.

Seinare fortalde han at vel tilbake i Oslo gjekk han ein sur vinterdag på Deichman og fekk Dybfests ”Ira” – ein roman om sjuk kjærleik - henta opp frå magasinet, van-

dra inn på lesesalen utan å ta av seg frakken, og las boka på strak arm.

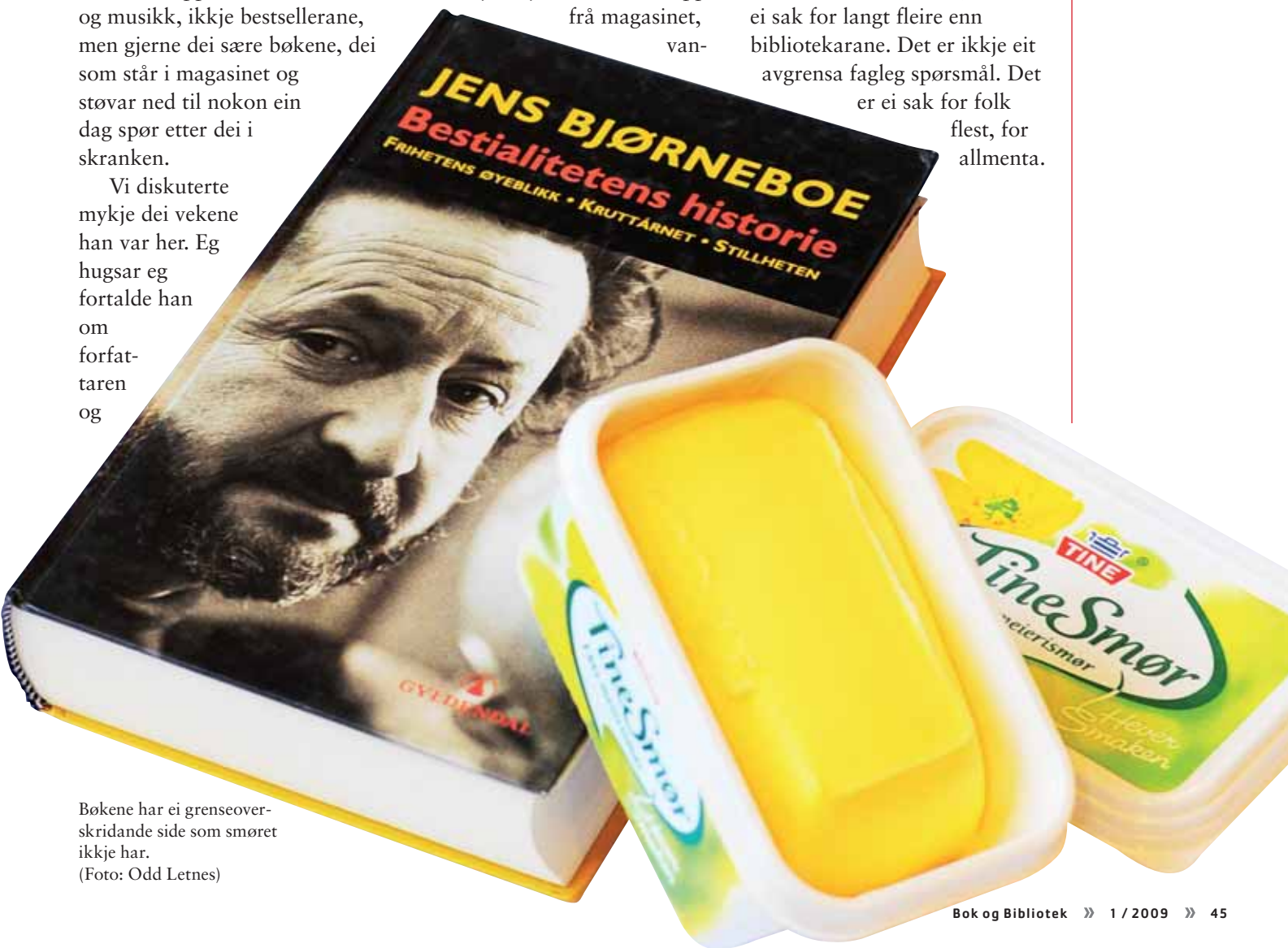
Dette skjedde på Deichman. Studenten kunne ha fått henta opp Dybfest i Ålesund også og heilt sikkert på mange andre folkebibliotek i Noreg.

Heilt til kasseringsdjevelen ein dag gjer reint bord.

EI SAK FOR ALLMENTA. For besøks-, utlåns- og omløpstal er hendingar av denne typen nokså irrelevante. Men saga seier noko om kva biblioteket alltid bør vere: ein stad ein kan gå til og finne kulturelle ytringar; også dei gamle og lite kjende.

Biblioteka sit på ein viktig del av kulturarven. Når diskusjonen om å kassere hardt i folkebiblioteka er reist, så er det ei sak for langt fleire enn bibliotekarane. Det er ikkje eit avgrensa fagleg spørsmål. Det er ei sak for folk

flest, for allmenta.

Bøkene har ei grenseover-skridande side som smøret ikkje har.
(Foto: Odd Letnes)

Gå hjem og skam deg!

Nettet er et nytt medium og bloggen er en ny sjanger. Jeg tror det er derfor Sylfest Lomheim, Dag Solstad og Aud Gjersdal tar feil i sine negative reaksjoner. De tolker nettet med papirets begreper og forventer å finne de samme uttrykksformene i den uredigerte som i den redigerte offentligheten.

» Aud Gjersdal skrev en kritisk artikkel om blogger i Bergens Tidende sent i desember. Den utløste en uvanlig livlig debatt, både på avisas nettsted og ute i bloggmiljøet. Aud er bibliotekar med mastergrad - og fikk så det flagret fra sin te kolleger: *jeg skjemmes ved å se en bibliotekar uttrykke seg så til de grader overfladisk og kategorisk*, skrev en av dem. *Gå hjem og skam deg, Aud!*

STYRKER DEMOKRATIET. Jeg tror Aud tar feil. Nettet styrker demokratiet i stedet for å svekke det. Men hun skrev med verdens beste hensikter. Hun sto fram som en bibliotekar med klare meninger om den norske offentligheten. Hun fikk artikkelen trykt i en viktig avis - og sparket i gang en heftig debatt. Da er det jo bare å svare på samme måte. Hvorfor blir da enkelte debattanter så sinte? Hvorfor blir diskusjonene på nettet så heftige? Hvorfor kommer det kommentarer som

- Denne pampen fra Nygårds-høyden serverer et stygt slag under beltestedet til omtrent alle som har brukt internett til å si sine meninger.

- Det må være følt for de som er i biblioteket ditt når du blir så veldig sint for at andre ikke vet så mye som deg.

Forklaringen finner jeg hos Marshall McLuhan. Hans mest kjente bok heter *The Medium is the message*. Teknologien er ikke en nøytral budbringer, men et budskap i seg selv. Det er overgangen fra trykte medier på papir til digitale medier på nettet som utløser de sterke følelsene. Det er ikke våre meninger, men våre vaner som blir utfordret.

Nettet opphever skillet mellom muntlig og skriftlig, privat og offentlig. På nettet kan hvem som helst ytre seg offentlig om hva de vil - ved å trykke på en kommentarknapp, skrive på en epostliste, opprette en blogg eller lage seg sitt eget nettsted. Nettet innbyr til en uformell stil: *Jeg blir ikke forvandlet til en hjernedød grønnsak som stumt lar alt det rare på internett fare inn over meg og gjennom meg og ta bolig i meg slik at det ikke er plass til andre tanker.*

PAPIRETS BRILLER. Verdensveven er mindre enn tjue år gammel. Det var innføringen av hypertext i 1991 som gjorde

nettet til et allment medium. Forfattere som McLuhan, Ong og O'Donnell har undersøkt hvordan skrift- og debattkulturen har utviklet seg gjennom mange hundre år. De som tilhører den Gutenbergske kultur og leser nettet med papirets briller, opplever nettet som et sjokk. Aud mener at *nettet endrer karakter fra å være et godt bibliotek, til et dårlig bibliotek som tar inn hva som helst i sine samlinger.*

Men nettet har aldri vært et godt bibliotek. Nettet er en banebrytende oppfinnelse - som skriften, som alfabetet, som pengene, som trykkpressen, som kraftverk og elektrisitet. *Før hadde man redaktører som vurderte ytringene*, sier Solstad. *Men i dag oppfordres alle til å komme med sine innlegg. Det offentlige rom fylles med dette.* Lomheim er like forferdet. *Det lumske er at ingen står som garantist for tilbudet - gehalten varierer fra fagleg soliditet til rein humbug. Kvalitetssikring finst ikkje, og dermed er internett prinsipielt ubrukeleg som kilde for påliteleg kunnskap.*

VILJE TIL Å LÆRE. De gode gamle tider, da redaktørene

skilte klinten fra hveten (og trykket klinten) kommer ikke tilbake. Men vi som deltar i nettkulturen, har faktisk ingen problemer med å finne fram til de gode kildene og de fornuftige stemmene. Når Solstad og Lomheim steiler, må det skyldes at de er på den gale siden av tredveårsgrensen. De har ikke vokst opp med nettet - og har heller ikke tatt seg tid til å undersøkt hvordan det fungerer. De snakker ut fra en posisjon, men ikke ut fra kunnskap. Da er det mer grunn til å smile enn å smelle. Meningsfull debatt forutsetter alltid en vilje til å lære.

Det norske bibliotekmiljøet omfatter rundt fire tusen personer - og to hundre blogger. Jeg tror ikke noe annet fagmiljø har samme tetthet. Lærerstanden er i hvert fall tjue ganger så stor. Det finnes en oversikt over pedagogiske blogger med rundt seksti blogger. Selv om listen har store hull, er jeg rimelig trygg på at skolemiljøet ikke kan stille opp med *fire tusen* lærerblogger.

BLOGG OG LIVSVERDEN.

Bloggene som er knyttet til et fag eller en profesjon, gir grunnlag for en rikere fagdebatt enn den vi kan få på papir. Når de mange faglige offentlighetene flytter seg fra papiret til nettet, gjenoppstår på sett og vis salongene og kaffehusene fra opplysningstida. Stemmene blir friere og mer personlige.

Den politiske offentligheten som Aud Gjersdal er opptatt av, forandrer også karakter. Under Gazakrigen nektet Israel internasjonale journalister adgang til området. Men bloggerne kan ikke stoppes. Lisa Goldman bor i Tel Aviv og skriver om menneskene på begge sider. Goldman laget også en liste av lokale bloggere som engasjerte seg mot krigen og propagandafortellingene - både nord og sør for grensen.

Det store PLACE-prosjektet er opptatt av Putnams ideer. Når Putnam skriver om USA, skiller han mellom sterke og svake bånd mellom mennesker. Et levende sivilsamfunn trenger

begge. Dersom menneskene samler seg i tette, solidariske grupper, uten forbindelser *mellom* gruppene, blir samfunnet lite fleksibelt. Bloggene bidrar til brobygging - det Putnam kaller *bridging relationships* - på tvers av interesser og fag, lokalsamfunn og miljøer.

En av bloggene fra Gaza heter Life must go on in Gaza and Sderot. Den skrives av to personer - en som bor i den israelske byen Sderot, nær grensen, og en som lever i flyktningleiren Sajaia inne i Gaza. Begge lever i skuddlinjen, for rakettene fra Hamas og for israelske tropper og flyvåpen. De angriper de ensidige mediene på begge sider av grensen. Men nå kan de og vi faktisk utfordre massemedia. Jeg leser fortsatt aviser og ser på TV. Men bloggene speiler verden på en annen og langt mer direkte måte. De store massemedia tilhører systemet. Bloggene tilhører vår livsverden.

Ikkje kvalitetssikra

Om så andre tykkjer dette er 'gamaldags' eller på 'andre sida av tretti', er heilt greitt (for meg). Høivik har fullstendig rett i at eg har begrensa innsikt i bloggans og nettets avgjerande eksistensielle verdi. Den (eventuelle) belastninga og livskvalitetsforringinga ei slik haldning skulle medføra, har eg tenkt å leva med. Inntil eg finn ut at eg vil gjera noko med det.

Mi - sikkert (igjen) gamaldagse - grunnhaldning som menneske er at eg vil vurdere kor mykje det maskinelle skal styra livet mitt. Vår kvardag er altfor mykje styrt av det maskinelle, som det er. Dette har lite å gjera med viljen til læring, for mitt livsløp tyder helst på at eg må ha hatt tilfredsstillande av den eigenskapen.

Og - inntil vidare tolerer eg bra å bli sett i bås med Dag Solstad.

Penget mitt (og sikkert ein del andres) er ikkje at me er imot nett eller blogg. Det kan vera fint, til mange formål. Kan-skje særleg i situasjonar der det ikkje finst alternativ informasjon (jf. Gaza). Poenget mitt er berre at det er uredigert og ikkje kvalitetssikra.

Men det må jo vera opp til den enkelte å bruka det som ein vil - og altså også å ikkje bruka det. Utan å bli stempla for å vera eit eller anna av den grunn...

Sylfest Lomheim, direktør, Språkrådet

Program for skolebibliotekutvikling – hva skjer?

Framtidas bibliotekbrukere sitter på skolebenken! Skolebibliotekutvikling krever innsats på mange områder.

» Helt sentralt står en nasjonal infrastruktur som kan samle skolebibliotekarene. Bibliotekarutdanningene må ta skolebibliotekene på alvor. Her har vi informasjonsskolekompetansen som er høyst relevant i dagens læreplan med digital kompetanse som en grunnleggende ferdighet. Viktig er også forskning og utviklingsarbeid i samarbeid med praktikerne for å utvikle tjenestene.

ENDELIG! Det er fint at programmet endelig er kommet, og at det skal bevilges 40 millioner kr. årlig i en fireårsperiode til programmet. Det står imidlertid ikke helt i forhold til signalene om et tresifret millionbeløp fra avdelingsdirektør Øystein Johannesen i Kunnskapsdepartementet på bibliotekmøtet i Bergen i mars 2008, da han presenterte programmet.

Programmet er delt i fire områder: leseferdigheter, kompetanseutvikling og kunnskapsdannelse, informasjonskompetanse og "statistikk, regelverk og samarbeid" – altså infrastruktur. Mine betraktninger handler mest om kompetanseutvikling og infrastruktur.

BANNE I KJERKA. Jeg åpner med å etterlyse ressurser til skolebibliotekutvikling på grunnplanet. Dette er som å banne i kjerka, jfr. intervju med kunnskapsministeren i Bok og Bibliotek nr. 6, 2008. Men det må minnes om at det f.eks. hjelper lite med kompetanse dersom det i kommunene ikke finnes midler til utstyr, medier og personale til skolebibliotekene. Hva vil Kunnskapsdepartementet gjøre for at elever i norske skoler skal få likeverdig tilgang til denne læringsarenaen, uavhengig av hvor i landet de bor?

NASJONAL INFRASTRUKTUR! På lokalt nivå er skolebiblioteket helt avhengig av at den enkelte kommune/fylkeskommune prioriterer skolebiblioteket, og at ledelse og lærere ved den enkelte skole ser skolebiblioteket med dets tjenester som en viktig læringsarena. Det samme gjelder også på nasjonalt nivå. Fordi skolebibliotekarene er spredt og ofte i små stillinger, er det derfor en nasjonal oppgave å ha flere personer med faglig kompetanse i direktorat og departement for den videre utvikling av feltet. En satsing på dette området bør gi muligheter for en mer *åpen prosess* der også de som i dag arbeider i skolebibliotekene inviteres til å være med på utviklingen av programmet.

UNIVERSITETET I AGDER. Det er bra at det bibliotekfaglige miljøet ved Universitetet i Agder skal styrkes. Men vi undres over

at ansvaret for hele programmet legges dit. Agder har hatt en viktig oppgave i forhold til skolebibliotekforståelsen og for lærere som ønsker å bli skolebibliotekarere. Men den grunnleggende bibliotekfaglige kompetansen (kunnskapsorganisering, informasjonskompetanse, digital kompetanse osv.) ligger ved bibliotekarutdanningen ved Høgskolen i Oslo og ved Universitet i Tromsø. Det bør åpnes for at også disse bibliotekfaglige kompetansemiljøene får midler til å delta i utviklingsprosessen. (jfr. punktet om forskning og utviklingsarbeid nedenfor).

**GRUNNSKOLE OG VIDERE-
REGÅENDE SKOLE.** Programmet er i hovedsak rettet mot grunnskolen, noe som er nødvendig fordi utviklingen her er kommet kortest. Av avgjørende betydning er her at skolebibliotekene faktisk har relevant bemanning - altså timer med betjening som står i forhold til det viktige arbeidet det er å utvikle og drive et moderne skolebibliotek.

Men det må også ta høyde for videre utvikling og kompetanseheving i videregående skoler. På samme måte som det stilles ulike faglige krav til kompetanse hos lærerne i grunnskole og videregående skole, gjelder dette også den faglige kompetansen hos bibliotekarene. Skolebibliotekene i videregående skole er i høy grad voksne fagbibliotek som krever tilgang til og evne til å utnytte hele kunnskapsuniverset. Derfor trenges det ulike program for det to nivåene.

MANGE FERDIGHETER. For meg virker litt gammeldags å sette leseferdigheter og digital kompetanse som to atskilte punkter, der leseferdigheter

nokså ensidig knyttes til litteraturformidling (les skjønnlitteratur), mens informasjonskompetanse knyttes til digitale kilder. Lesing av faglige tekster er like viktig for å utvikle leseferdigheter og leseforståelse, enten det dreier seg om bøker, blader eller lesing på nettet. Myten om at gutter ikke leser, har f.eks. slått sprekker nettopp ved at det er påvist at de leser andre typer tekster enn skjønnlitteratur.

Også forholdet mellom informasjonskompetanse (information literacy) og digital kompetanse må synliggjøres: Informasjonskompetanse forutsetter digital kompetanse, men omfatter også kompetanse i bruk av andre kilder og vektlegger evnen til kildekritikk og kritisk tenkning. Heller ikke fra Kunnskapsdepartementet sin side synes dette å sees i sammenheng.¹⁾

SWING IT, MINISTERN'N!

Kanskje jeg tar helt feil? Vil Kunnskapsdepartementet overraske oss med en kobling mellom de bibliotekfaglige og de IKT-pedagogiske miljøene i et samarbeid mellom Program for skolebibliotekutvikling og det nye Senter for IKT i utdanningen? Da ville det begynne å svinge!

FOU OG PRAKSIS. Det er stort behov for prosjekter for å utvikle tjenesten i skolebiblioteket videre i tråd med dagens krav. Samarbeid mellom forskere og praktikere (både lærere og bibliotekarere) er helt nødvendig for å utvikle gode programmer. Forskning på dette feltet må være flerfaglig og basert på bibliotekfaglig, pedagogisk- og IKT-kompetanse. Aktuelle miljøer for slikt samarbeid er f.eks. bibliotekarutdanninga ved Høgskolen i Oslo, Universitetet

i Tromsø og Agder og ITU (Universitetet i Oslo). Det finnes flere eksempler på slike fungerende faglige kompetansenettverk på andre områder. Kontakt med det internasjonale fagmiljøet må være sentralt; internasjonalt er bibliotek- og informasjonsvitenskapen et godt utviklet felt.

Kunnskapsgenereringen på skolebibliotekfeltet har i hovedsak skjedd gjennom den daglige virksomheten og gjennom praktisk rettet utviklingsarbeid ved den enkelte skole. Mange har hentet kunnskap fra utlandet, gjennom studiebesøk, deltakelse i konferanser og lesing av faglitteratur. *Realkompetansen* er derfor betydelig, men fordi miljøet er lite og spredt, er det også blitt kompetanse med liten status, såkalt skjult kompetanse.

VENTER SPENT. Det finnes knapt forskning med det formål å utvikle skolebibliotekene i Norge. Derimot finnes det mye prosjektbasert utviklingsarbeid, utviklet av ildsjeler, kanskje med noe støtte fra midler utenfra. I noen tilfelle har spredningseffekten vært betydelig, men ofte har selve gode tiltak strandet på grunn av manglende ressurser til å føre arbeidet videre ut over prosjektperioden.

Konklusjonen på mine betraktninger er at det er bra at programmet er kommet i gang, men vi venter spent på fortsettelsen!

¹⁾ Jfr. ITU-konferansen nylig og konferansen *Tid for digitale løft*, Sandvika vgs. 7. november, der avdelingsdirektør i departementet Øystein Johannesen blant annet bebuder opprettelsen av et Senter for IKT i utdanningen i 2009.

Fagforbundets sterke sider

I Bok og Bibliotek nr. 6/08 ble leder av Bibliotekarforbundet, Monica Deildok, intervjuet. Samtalen handlet blant annet om fagorganisering og rettigheter. Mye av det som ble sagt er vi enige i, men en liten bemerkning om at Fagforbundet ikke passer for bibliotekarer, fant veien opp i overskriften og ut til bladets forside. Den kan ikke få stå uimotsagt.

» Påstanden var at Fagforbundet er så stort at det ikke er i stand til å ivareta mindre yrkesgrupper.

Det stemmer at vi er store, landets største, faktisk. Vi er også en del av LO, som har lang tradisjon for politisk påvirkningsarbeid. Det gjør oss sterke og samfunnspolitisk slagkraftige. Men det betyr ikke at vi ikke jobber med spesifikke fagområder. Vi ser en helhet mellom ulike yrkesgrupper innenfor samme fagfelt.

Et profesjonsforbund, derimot, jobber selektivt og vil i mange henseende fungere isolerende. De står i fare for å overse at de er avhengige av de andre yrkesgruppene i biblioteket for å eksistere.

FAGFORBUNDET ER OPP-TATT av å heve statusen til bibliotekarene. For å få det til, må vi løfte hele institusjonen og alle som jobber der. For en tid tilbake var jeg i møte med det danske LO. I Danmark er det vanntette skott mellom yrkesgrupper med og uten høgskoleutdanning, i den forstand at de ikke har muligheten til å organisere seg i samme forbund. Det har gjort det svært tungvint å samarbeide om felles tiltak for

biblioteksektoren.

Fagforbundet har en egen faglig arbeidsgruppe for bibliotek, og jobber med bibliotekpolitiske spørsmål. Vi har et godt samarbeid med Bibliotekforeningen, og er sterkt inne på de arenaer hvor bibliotek diskuteres. Fagforbundet sto for eksempel helt sentralt da det i fjor ble mulig for bibliotekene å ta inn lærlinger i Kontor- og administrasjonsfaget. Uten Fagforbundet hadde ikke denne yrkesfaglige retninga vært en realitet i dag.

Med 17 000 tillitsvalgte spredd over hele landet, er det alltid en tillitsvalgt i nærheten, eller på arbeidsplassen din. Fagforbundet er i rekordstor vekst, og vi får stadig nye bibliotekarer blant medlemmer. Brorparten av medlemmene våre i biblioteksektoren, befinner seg i folkebibliotekene og i skolebibliotekene.

REALKOMPETANSE ER VIKTIG for alle som jobber i bibliotek. De som ikke har bibliotekarutdanning er også velkomne i Fagforbundet. Vi mener det er verdifullt å ivareta deres kompetanse og at de tilfører utvikling til bibliotekene i samarbeid med bibliotekarene

og alle de andre med ulik bakgrunn i biblioteket. En lavtlønnsprofil er ingen trussel for bibliotekarer, tvert imot har dette fokuset vært med på å heve bibliotekarenes lønninger. Bibliotekarer har også lav lønn, sett i forhold til andre sammenlignbare yrkesgrupper. Å sette dette opp som motsetninger mener vi derimot er helt feil. Det må være mulig med flere tanker i hodet på én gang. Å jobbe solidarisk samtidig som man jobber for egen sak er ikke motsetningsfylt.

Omtanke, solidaritet og samhold er nøkkelord for Fagforbundet. Vi jobber kontinuerlig for å opprettholde en sterk offentlig sektor. Vi er til stede i offentligheten også utenom tariffoppgjørene, og jobber blant annet med solidaritet internasjonalt. Rent konkret har det for eksempel gitt seg utslag i en barneby i Angola, og bevilgninger til Norsk Folkehjelp (i januar ga vi en halv million til arbeidet med situasjonen i Gaza).

Jeg oppfatter det slik, og det er med stolthet jeg sier dette, at mange av våre medlemmer er hos oss nettopp fordi vi er mer enn fagforeningsarbeid. Først og fremst er vi fagforening, dernest har vi plass til omtanke for samfunnet.

- En lavtlønnsprofil er ingen trussel for bibliotekarer, tvert imot har dette fokuset vært med på å heve bibliotekarenes lønninger, mener Mette Henriksen Aas.

Monica Deildok, leder i Bibliotekarforbundet.

Den viktige forsikringer

Iblant er vi som mus som løper i et hjul. Det eneste vi konsentrert oss om, er å treffe neste rille, mener Monica Deildok, leder i Bibliotekarforbundet (BF). Hun har også meninger om en masse andre saker. - Fagforbundet, bibliotekdebatt, søndagsåpne bibliotek og bare for å nevne noe.

MD: Er det ikke strengt at man må være bibliotekar for å være medlem i Bibliotekarforbundet?

MD: Vi er et profesjonsforbund for bibliotekarer, og det er naturlig at vi har klare opptakskriterier. Det hender temaet kommer opp i Bibliotekarforbundet, men det er ikke noe stort trykk i den debatten nå. Bibliotekarer har ikke hatt et profesjonsforbund særlig lenge, vi ble opprettet i 1993, så de opplever det som veldig godt at de nå har sitt eget forbund.

BoB: Så dere ser ikke på merkantilt ansatte eller IT-personal som mindre viktige?

MD: På ingen måte. Vi vet at bibliotek er nødt til å ha forskjellige yrkesgrupper. De er våre gode kolleger. Men selv om både merkantilt ansatte og IT-folk er viktige, hører de ikke hjemme i vårt forbund. Bibliotekarer har jevnt over har hatt lavere lønn enn mange yrkesgrupper det er naturlig å sammenlikne seg med. Selv om det blir bedre, er vi langt

fra i mål. Derfor er det viktig å ha et forbund som taler bibliotekarenes sak.

BoB: Hvorfor skal ikke bibliotekarer velge Fagforbundet?

MD: Bibliotekarer må vel Bibliotekarforbundet for det er vi som har folk bibliotekarer – hver dag. Fagforbundet har store samleforbund organisasjoner kommer bibliotekarene til kort. Bibliotekarene er en liten gruppe i de store forbundene og sitter ikke ved forhandlingsbordet når lønn og andre arbeidsvilkår bestemmes. Det er ikke bibliotekarer Jan Davidsen har fokus på. Sann er det også lokalt i kommunene. Hovedfokus ligger på lavtlønnsstillegg for de som ikke har utdanning. Vi trenger tillegg for dem med høyskoleutdanning.

BoB: Men BF er et lite forbund. Når dere fram?

MD: Vi er til stedet ved forhandlingsbordet på de

steder som or

BoB: Men har mer enn tre år har vært leder i oppskriften på suksessen?

MD: Vi har vist at vi er kommet for å bli og at vi er i stand til å oppnå resultater. Medlemmene ser at de får gode oppgjør lokalt og sentralt og hjelp i situasjoner der det oppstår et problem.

BoB: Hva får medlemmene igjen for kontingenten sin?

MD: Budsjettet vårt går til drift av organisasjonen, hvor lønning til sentralt ansatte utgjør en betydelig del. Vi

MD: Bibliotekarer må velge Bibliotekarforbundet fordi det er vi som har fokus på bibliotekarer – hver eneste dag. Fagforbundet og andre store samleforbund er viktige fagforbund, men i så store organisasjoner kommer bibliotekarene til kort. Bibliotekarene er en liten gruppe i de store forbundene og sitter ikke ved forhandlingsbordet når lønn og andre arbeidsvilkår bestemmes. Det er ikke bibliotekarer Jan Davidsen har fokus på. Sann er det også lokalt i kommunene. Hovedfokus ligger på lavtlønnsstillegg for de som ikke har utdanning. Vi trenger tillegg for dem med høyskoleutdanning.

Game Maker Academy

1. november i fjor dro fem ansatte ved Drammensbiblioteket og en fra ABM-utvikling på studietur til USA. I forrige nummer skrev vi om konferansen Gaming Learning and Libraries Symposium, denne gangen tar vi for oss besøk ved to bibliotek som på hver sin måte har satset på data-spill.

» Etter at konferansen var ferdig dro vi til Wilmette Public Library, like nord for Chicago, for å besøke Brian Meyer og hans Game Maker Academy. Vi fikk også møte Brians ivrige elev, Stephen, som viste oss en del av sine spill og hjalp oss i våre forsøk på å programmere.

Game Maker Academy er et tilbud, rettet mot ungdom, hvor de lærer å lage dataspill. Gjennom fem uker lange kurs (to timer pr. uke) lærer de programmering, lydredigering og grafisk design. Tilbudet blir utviklet i samarbeid med ungdommene og undervisningen er utformet som en workshop, der det av og til holdes forelesninger (blant annet av profesjonelle spillutviklere) og der de andre ganger jobber i grupper. Et av hovedpoengene med klubben er at de unge selv skal ta kontroll over spillmediet og ikke bare passivt konsumere.

SPILLUTVIKLING. Ved hjelp av enkle verktøy lager ungdom-

mene dataspill fra grunn av. Til selve spillutviklingen bruker de hovedsaklig to programmer, Scratch og Game Maker. I tillegg bruker de programmer til å redigere lyd (Audacity), lage musikk (Anvil Studio) og lage grafikk (GIMP). Alle programmene er gratis, noe som gjør det svært budsjettvennlig å starte opp et slikt tilbud. Etter å ha fullført kurset kan de forsette ved å delta på månedlige samlinger i biblioteket.

Scratch er laget av MIT (Massachusetts Institute of Technology) og er et superenkelt klikk og dra-program som kan brukes til å lage enkle spill og multimedia-presentasjoner. Innebygd i programmet er det også en modul som lar deg laste opp spillene du lager til en nettside så andre kan prøve det. I Wilmette pleier de å begynne kurset med å vise en 20 minutters videoinnføring i Scratch, deretter får ungdommene prøve seg på egenhånd. De fleste har faktisk ikke behov for så mye

mer opplæring i selve programvaren utover dette. Hovedfokuset for de ansatte blir deretter å hjelpe til med ideer til spill og feilretting.

KILDE TIL LÆRING. Game Maker er også et klikk og dra-program, men i tillegg til å passe for nybegynnere, har det avansert funksjonalitet som gjør at man kan lage mer avanserte spill. For mange kan det nok være greit å begynne med Scratch og deretter bevege seg over på Game Maker. Game Maker har såpass mange muligheter at du kan jobbe ganske lenge med det uten å bli lei. Programmet har, i likhet med Scratch, innebygd funksjonalitet for å dele spillene man lager med andre.

Begge programmene er en god kilde til læring gjennom praktisk utprøving. Siden verktøyene er så enkle å bruke lærer man seg prinsipper om programmering og spilldesign nesten uten at man merker det

selv. Og gjennom praktisk utprøving får ungdommene et bedre grep på abstrakte begreper innen matematikk og fysikk.

ANN ARBOR. De siste dagene av turen vår tilbrakte vi i Ann Arbor, en liten universitetsby omtrent en times kjøring utenfor Detroit. Ann Arbor District Library (AADL), med Eli Neiburger i spissen, er ledende på dataspill i bibliotek i USA. AADL består av hovedbiblioteket og fire filialer. Tre av filialene er bygget mellom 2004 og 2008, og vi fikk omvisning på disse. De nye filialene er moderne og lyse, og har et klart og gjennomtenkt miljøperspektiv. Det er smarte løsninger for strømsparing og oppvarm-

ing, og det er stort fokus på godt inneklima.

Hovedbiblioteket er gammelt og slitt, men det er planer om å bygge et nytt bibliotek. Vi fikk også en omvisning på nettsidene til biblioteket. AADL ligger langt fremme når det gjelder nettjenester, de har blant annet en såkalt sosial katalog som lar brukerne legge til egne emneord og kommentere katalogposter (Sopac - The Social Opac, utviklet av John Blyberg). Det er også mulig å kommentere alle postene på nettsidene, og særlig postene om spilling gjør dette til aktive forum. Aktiviteten her er høy, og Eli Neiburger fungerer som en slags moderator.

AADL startet med dataspill i 2004. Bortsett i fra pc-spill til barn har de ikke dataspill

tilgjengelig i biblioteket. På en del av filialene er det egne pc-er (Mac mini) i barneavdelingen som bare er til å spille på. For de litt eldre barna og ungdommene satser AADL på store turneringer og konkurranser, der det sosiale, i tillegg til konkurranseaspektet, står i fokus.

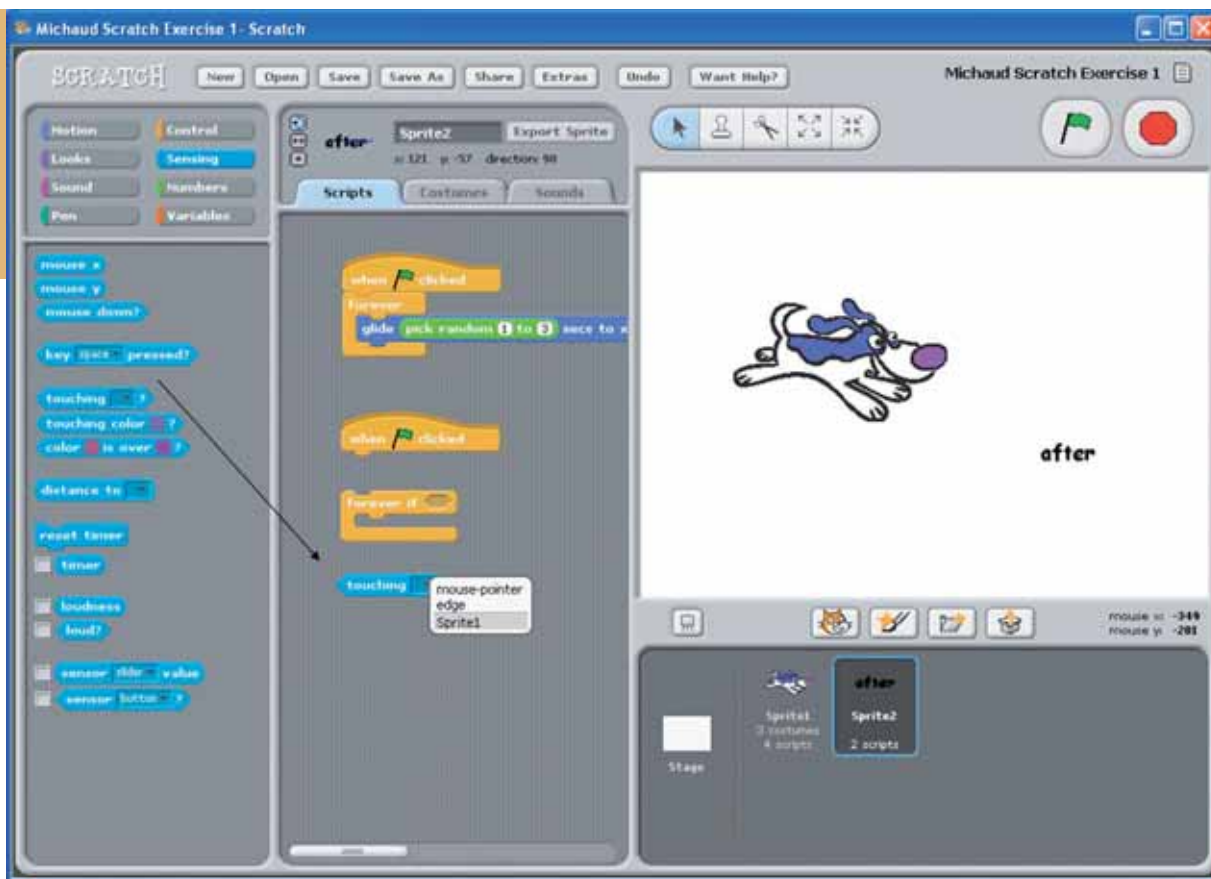
SPILLKVELDER OG "KAMPER"

Det arrangeres spillkvelder på alle filialene, men hovedturneringene går på hovedbiblioteket. Turneringene er veldig profesjonelt oppbygd, og man får følelsen av at dette nesten er et idrettsarrangement. Året er delt inn i to sesonger, og det spilles «kamper» hver måned. Før hver sesong er det "pre season" med innledende

Det arrangeres spillkvelder på alle filialene, men hovedturneringene går på hovedbiblioteket. Turneringene er veldig profesjonelt oppbygd, og man får følelsen av at dette nesten er et idrettsarrangement.

Scratch er et superenkelt klikk og dra-program som kan brukes til å lage enkle spill og multimediepresentasjoner.

runder. I et rom i tilknytning til spillrommet er det bygget opp et lite tv-studio hvor ungdommer sitter og kommenterer kampene. Videokommentarene sendes ut i spillrommet og gir et enda større inntrykk av idrettsarrangement. Noen av kampene direkte sendes også på AADLs nettsider, med kommentarer.

De største turneringene er Pokèmon for de mellom 7 og 13 år, Super Smash Brothers Brawl og Rock band for de fra 13 opp til 18 år. I Super Smash Brothers Brawl og Rock Band er det noen få regler for å få lov til å være med i turneringene; man må være medlem av et lag/band, hvert lag/band må ha fire deltagere, og laget/bandet må ha et navn. I Pokèmon spilles de innledende rundene på hver enkelt deltakers Nintendo DS, finalekampene spilles på storskjerm på Nintendo Wii.

NORSK OVERSETTELSE.

AADL har utviklet et nettbasert turneringssystem, GT-system, som gjør det enkelt å gjennomføre konkurranser og holde oversikt over poeng. Systemet lager også rankinger, så man kan vite hvordan man ligger an til en hver tid, og hvordan man har gjort det i forhold til tidligere kamper. Man kan også bruke GT-system når man skal holde turneringer mellom bibliotek, både nasjonalt og internasjonalt. Drammensbiblioteket har fått lov til å oversette det til norsk, og vi håper å ha det klart i løpet av våren 2009.

I tillegg til turneringene avholder AADL hver desember en bankett, GT Awards and Grudge Banquet, hvor man oppsummerer spillåret. På banketten blir det delt ut premier i de forskjellige turneringene, det blir også delt ut en folkepris, Peoples Choice Award, til en

som har utmerket seg i løpet av året. De aller beste får æren av å innlemmes i Hall of Fame.

Game Maker - no.wikipedia.org/wiki/Game_Maker
Scratch - scratch.mit.edu/
Game Maker Academy ved Wilmette Public Library - www.gamemakeracademy.org/

Ann Arbor District Library - www.aadl.org
GT System - www.gtssystem.org
Sopac - www.thesocialopac.net/

Bok og Bibliotek

Nr. 1. 2009

Grensesprengende i Kirkenes

Biblioteksøk i 2009

Fylkesbibliotekene

For abonnement, ta kontakt med

DB Partner as

Telefon 67 11 38 05

bob@dbpartner.no

Bok og Bibliotek

Nr. 6. 2008

Det nye biblioteket

Derfor skal du ikke velge Fagforbundet

Bok og Bibliotek

Nå kommer jeg forsker på

Bok og Bibliotek

Nr. 4. 2008

Den store styrkeprøven

side 16-23

Nynorske letlestebøker – hva er det?
side 28-29

...mer – faglitteratur!

Bok og Bibliotek

Nr. 3. 2008

Johannes Gutenberg 1400-?

Pasientbiblioteket er på vei ut
side 14-16

Den livsviktige, forsømte og etterspurt litteraturen
side 10-13

Skole- og folkebibliotekene må innta rollen som webpilot
side 68-69

Bok og Bibliotek

Ikke før men n stør

Demoteket på plass i Bergen
side: 8

Samtidshistorie 2.0 i regi av Der Spiegel
side: 24

Tema: Fylkesbiblioteksjefenes visjoner
side: 31

Bok og Bibliotek

Nr. 1. 2008

For mye mangfold?

side: 20

Mens ABM-U venter på dommen
side: 8

Finland rustet opp sin store bibliotekportal
side: 12

Revolusjon i Kakepyntdepartementet
side: 30

Et vindu mot verden

Til å begynne med ville ikke innbyggerne ha det. – I dag elsker de det.

Jakten på det nye biblioteket

Tekst og foto: Odd Letnes, redaktør

KOLDING, JYLLAND. Bli med på et eksperiment: Hvis du har det tradisjonelle biblioteket i bakhodet og føres inn i Kolding bibliotek med bind for øynene, ville du kanskje bli litt forvirret når du fjerner bindet. Du står midt i en stor hall, det er lyst, det åpent, det er mye glass, det er utsmykket. Er det et kjøpesenter? Nei, du ser ingen reklameplakater.

Innredningen er diskret og balansert, omkring sitter noen mennesker på oransje puffer og leser. Andre steder samtaler

mennesker rundt runde bord som er merket "Info", noen vandrer omkring og kikker på en utstilling, atter andre sitter og drikker kaffe og blar i aviser. Et stykke unna ser du barn som spiller Wii. Ved de to inngangene gjør mennesker noe før de kommer inn eller går ut. Da skjønner du det. De låner eller leverer bøker, så klart. For du står jo i et bibliotek.

FØRST NEI, SÅ JA. Da de kommunale politikerne i Kolding vedtok at det gamle slitte

biblioteket skulle erstattes med et nytt, protesterte først innbyggerne. Det blir for dyrt, mente de og samlet underskrifter. Men politikerne holdt på sitt, og i dag har byens innbyggere trykket biblioteket til sitt bryst og er glade for at det ble bygget. I dag er de også stolte, forteller publikumssjef Kis Michaelsen ved Koldingbibliotekene. For det nye biblioteket er et eksempel på hvor viktig selve lokalet er i de signaler biblioteket sender til omverdenen.

Biblioteket ligger i en stor

I biblioteket finnes to gårdsrom ("luftehull" av lys) som er utsmykket av kunstneren Olafur Eliasson. I det ene gårdsrommet er det satt opp sju fargede prismer (til høyre i bildet) som dreier rundt og reflekterer lyset. Under hvert prisme er det et farget speil som følger samme rotasjon som prismet, og mellom speilene er det satt opp fargede lamper. Resultatet blir et diskret men levende lysspill som ses fra hele biblioteket.

I det andre gårdsrommet henger det sju spiraler som dreier seg synkront med prismene i det andre gårdsrommet, og lager en myk kontrast til det som skjer i det andre gårdsrommet.

bygning, med hvite flater og mye glass i fasadene, som rommer både boliger, hotell og annen næringsvirksomhet. På den måten blir ikke biblioteket en isolert enhet, men inngår i en sammenheng i byrommet. De store vinduene, eller glassveggene, gjør at alle forbipasserende ser at dette er et bibliotek. Og motsatt slipper de byen inn i biblioteket. For det mest slående ved Kolding bibliotek er det åpne, lyse og luftige rommet. Glassveggene og lysslusene i taket gjør at rommet virker stort.

- Dette biblioteket er ikke bare et sted du går inn for å gjøre et konkret ærend, levere en bok eller låne en musikk-CD. Det er også et sted hvor du får lyst til å vandre – innom musikkavdelingen, barneavdelingen, gresse på bokreoler eller for å kikke på den pågående utstillingen. Eller kanskje du bare ønsker å kjøpe med en kaffe latte i hotellets kaffebare og bla i dagens aviser, sier Michaelsen.

GRUNNLEGGENDE VISJONER. Hun forteller at biblioteket er tuftet på et sett grunnleggende prinsipper og visjoner.

- Vi skulle ha det mest fleksible, det mest overskuelige, det mest tilgjengelige, det mest vennlige og så videre, bibliotek. Så spurte vi: Hvordan skal biblioteket se ut for å oppfylle disse kriteriene.

Helt overordnet på det visjonære planet skal biblioteket være det nye årtusens "højtprofileret borgernes hus i smukke og stimulerende rammer".

- Det skal være et kunnskaps- og læringssenter, en møteplass, et sted å være og en arbeidsplass. Det skal også gi rom for kulturelle møter og kulturell opplevelse, sier Michaelsen.

- Biblioteket skal også være en del av nettverket mellom foreninger og institusjoner for kunnskap, læring og kultur i Koldingområdet. På sikt ser vi også for oss et tettere samarbeid mellom offentlige etater, herunder biblioteket, og næringslivet.

Først ville alle ha sitt eget kontor, så ble det snakk om tomannskontor. Til slutt endte det opp med kontorlandskap for 10-12 personer. Det gir gode muligheter til kommunikasjon, mener Kis Michaelsen.

Mange av brukernes er unge. Noen kommer for å spille Wii.

Lek og lær i Hjørring

Midt i Hjørring, en mellomstor stasjonsby på Jylland, ligger et av Nordens mest særegne folkebibliotek.

De fleste nordmenn kjenner ikke denne byen, bortsett fra som et sted de kjører forbi når de skal på ferie til Vest-Jylland. Men i denne byen ligger muligens Nordens mest særegne folkebibliotek. Mens Bok og Bibliotek var på besøk i desember 2008 ble det også beåret med årets "Biblioteks- og kulturpris" av Danmarks biblioteksforening, Region Nordjylland. I juryens uttalelse het det blant annet at "dere har skapt årets mest spektakulære bibliotek, et helt unikt opplevelses- og værested, og dere har satt ned en ny milepæl i utviklingen av det 21. århundrets bibliotek".

- Det er en fjær i hatten, sier Tone Lunden på klingende – ja, faktisk – Grimstad-dialekt. Hun søkte jobb her rett etter å ha gått Bibliotekhøgskolen, og gjorde like godt danske av seg.

KUNSTNERISK KOMP-ETANSE. Da biblioteket skulle bygges, var det viktig å lære av andre sektorer. Formidling var et sentralt begrep. Hvordan tenker man for eksempel i museene? Prosjektgruppen som hadde ansvar for det nye biblioteket, valgte derfor ikke et tradisjonelt arkitektkontor, men byrået Borsch & Fjord, som ledes av to kunstnere. - Vi hadde tro på at det ville gi oss et rom som var

Hva er vel tryggere enn å krype sammen i et leserør med en god bok?

»
Jakten på det nye biblioteket

Tekst og foto: Odd Letnes, redaktør

Vi pleier å si at framtidens bibliotek ikke kan bygges, men det kan utvikles, sier barnebibliotekar Tone Lunden.

imøtekommende og funksjonelt på en annen måte enn om vi hadde engasjert et tradisjonelt arkitektkontor. Og de forventningene mener vi er innfridd, sier Lunden.

DET TREDJE STED. Hva slags identitet ønsker vi, var et spørsmål som lå i bunnen av etableringsprosessen. – Vi ønsker å legge vekt på biblioteket som ”det tredje sted”, sier Lunden. – Biblioteket skal ikke være et privat oppholdsrom eller bare et offentlig rom, men en blanding, et sted hvor folk kan føle seg hjemme innenfor en offentlig ramme. Et sted hvor man gjør ting sammen eller alene sammen med andre.

- Vi har derfor lagt stor vekt på steder hvor brukerne kan oppholde seg. Vi har steder hvor familien kan være sammen, skinnsalonger for stille lesing, en sklie for de aller minste, små ”studier”, kontorer hvor man

kan ta med pc'en og jobbe alene. Vi har lagt stor vekt på at biblioteket skal være det vi i Danmark kaller et ”værested”. Det er heller ingen veldig markert overgang mellom de ulike avdelingene og de tradisjonelle referanse-skrankene er byttet ut med små punkter hvor brukeren og bibliotekaren kan samarbeide.

- Vi har også lånt sjargong fra

I barneavdelingen er det umulig å kjede seg.

Det røde båndet har mange funksjoner. Det viser brukerne vei, det fungerer som broer, benker og utstillingshyller.

teateret og ser på hele bibliotekrommet som en scene, hvor det hele tiden foregår aktiviteter som har med kultur, opplevelse og læring å gjøre. Som på teateret har også vi kullisselager, slik at vi med jevne mellomrom kan skifte noe av inventaret og dermed skape rom for nye aktiviteter. Og så har vi backstage da, kontorene, hvor vi sitter nå.

MIDT I KJØPESENTERET. Det lå i kortene at det skulle bygges nytt hovedbibliotek i Hjørring kommune, men det var ikke avklart hvor. Da det skulle

bygges nytt kjøpesenter, Metropol, ønsket byggherren at det skulle kulturaktiviteter inn i huset. Dette fikk sterk støtte fra handelsstandsforeningen og i neste omgang politikerne, og dermed begynte ballen å rulle. Fra de første bibliotekstrekenes ble satt på papiret til biblioteket sto ferdig, gikk det ikke mer enn sju og en halv måned.

Å ligge i et kjøpesenter, reiser en del egne problemstillinger. Biblioteket kommer tett inn på de kommersielle interessene, barn kan bli fristet til å kjøpe noe hver gang de er på biblioteket og så

videre. Det er viktig å tenke over dette, mener Lunden.

- Man trenger ikke å gå gjennom senteret for å komme til biblioteket, man finner trappa opp rett innenfor hoveddøra. På den måten lever vi litt vårt eget liv avskjermet fra butikkene. I bibliotekets kafé er det også lov å sitte uten å kjøpe noe. Men samtidig gir kjøpesenteret oss et jevnt tilsig av potensielle brukere. I mars vil vi også få byens turistkontor innenfor bibliotekets lokaler.

DET RØDE BÅNDET. Det som sitter sterkest igjen etter et besøk i biblioteket, er det røde båndet.

- Vi forsto tidlig at det var viktig for oss å utvikle en særegen identitet, og at vi måtte være åpne for sterke virkemidler, forteller Lunden. - Det røde båndet, formidlingsbåndet, gir biblioteket karakter og det binder biblioteket sammen.

- Vi var derfor overbevist om at dette "kjøper" vi. Det har mange funksjoner, det viser brukerne vei, det fungerer som broer, benker og utstillingshyller. Opprinnelig var det tenkt at det også skulle gå ut av bygningen, ut i parken og gata, og trekke folks oppmerksomhet mot biblioteket. Men et kjøpesenter er et ekteskap med mange partnere og mange interesser, så det har det foreløpig vært vanskelig å få til. Men jeg tror tiden snart er moden for det.

- Du tenker kanskje: Hva gjør dere den dagen båndet har utspilt sin rolle og virker passé? Da blir vi nødt til å tenkt nytt. Det må man alltid, uansett hvordan biblioteket er utformet og innredet. Vi pleier å si at framtidens bibliotek ikke kan bygges, men det kan utvikles, avslutter Tone Lunden.

Etter tre år med blogging

» 11. desember i år la jeg ned bloggen "Fauske bibliotek", etter temmelig nøyaktig tre år. På oppfordring vil jeg skrive litt om tre års erfaringer med blogging.

Det var ofte kjedelig å skrive i bloggen, og en gjennomgang avslører at det også må ha vært ganske kjedelig å lese den. Det har den nok til felles med de fleste forsøk på å bruke blogger som en informasjonskanal til brukerne. De interessante bloggene er de interne, de som brukes av bibliotekarere til å spre ideer og visjoner til andre bibliotekarere, eller til å komme med intime betroueligheter fra bibliotekarenes hemmelige liv... De som er vendt mot publikum er lite spennende. Er det fordi bloggen i sitt vesen fordrer dristighet, og vi ikke som institusjoner kan eller tør legge ut våre indre idekamper for folket - eller fordi de debattene som foregår i bibliotekmiljøet handler om hvor mange bibliotekarere som kan danse på et knappenålshode? Som skribent i en institusjonell blogg gikk jeg inn i en bestemt rolle – la oss kalle den "kukostymet". Et kukostyme har sin funksjon, men ingen er interessert i et kukostymes indre liv. At bloggen var kjedelig, betyr jo ikke at den var unyttig. Den kan fremdeles ha hatt sin funksjon som en ren informasjonskilde om hva som foregikk i biblioteket. Men i den grad det var det jeg blogget om, havnet jeg i et annet dilemma. Jeg er bibliotekbruker så vel som bibliotekar. Brukeren i meg elsker biblioteket for noen grunnleggende - og relativt uforanderlige - tjenester, som han betrakter som nødvendige for sitt velvære. Han føler ikke noe intenst behov for å vite om alskens nye ting biblioteket måtte finne på. Jeg er glad hver gang mitt bruksbibliotek kan utvide sine tilbud og tjenester, men som jevnlig bruker holder det fint for meg å oppdage det ved mine jevnlig fysiske eller virtuelle besøk i biblioteket, eller fordi jeg leter etter akkurat det tilbudet. Jeg har ikke det minste ønske om å bli informert om hvert minste sprell de gjør, på dagen. Så selv om jeg på mitt beste kunne produsere en jevn strøm av nyheter, så klarte jeg aldri helt å se for meg at noen trengte å få dem ned i feedreaderen sin."

Bernt Breivoll, *Norske Bibliotekblogger*,
16. Januar 2009

Om lesing på skjerm

» En leseforsker i Stavanger har uttalt seg til Stavanger aftenblad med temmelige oppsiktsvekkende uttalelser:

...fordi vi holder teksten i hånda og blar når vi leser ei bok, gir det oss et tettere forhold til innholdet. Bokstavene står i ro, og du trenger ikke klikke noen steder for å komme videre, og teksten forsvinner ikke og forandrer seg ikke slik den gjør på en skjerm. Du blar i en bok, holder den i hånden, du kan lukte på den og brette arkene. Du kan enkelt se hvor lang teksten er.

– Det håndfaste ved en bok hjelper oss å huske innholdet. Denne funksjonen har ikke en pc, som rommer et utall ulike tekster, bilder, film eller lyd. Det er ingen fysisk sammenheng mellom pc-en og innholdet, slik som det er med en bok, sier Mangen.

Selv tror jeg at folk over 40 ser ut til å ha et vrengebilde av hvordan barn og unge leser på skjerm, og jeg må innrømme at jeg får problemer med å ta alvorlig de som fortsatt kommer med bokens lukt og taktilitet som et argument for at boken er bedre enn skjermen. At noe er annerledes behøver ikke bety at det er bedre! Skjermlesing har sin etter hvert naturlige plass i de fleste menneskers liv og det er langt viktigere å se på reell bruk og f.eks. brukervennlighet. Realitetene er langt viktigere enn ønsket om en annen verden enn den vi lever i.

Eirik Newth har kommentert dette behørig i en kommentar under artikkelen. Så det er vel ikke så mye mer å si om saken. Forskere kommer og forskere går, men skjermen består :-)

Thomas Brevik, *Blogg og bibliotek*

Hvor brun var egentlig Ibsen?

Det er ikke dekning for å fremstille samfunnskritikeren og kunstneren Henrik Ibsen som to atskilte personer, den ene reaksjonær og den andre radikal, slik Ivo de Figueiredo gjør i annen del av sin biografi over dikteren, *Henrik Ibsen Masken* (2007). Ibsens motsetningsfulle forhold til statsmakten speiler hans anarkistiske posisjon, og den anarkistiske kritikken gjenfinnes kunstnerisk omformet i diktningen.

» Det var knyttet store forventninger til Ivo de Figueiredos biografi over Henrik Ibsen. Første bind kom ut våren 2006, og annet bind høsten 2007. Et nytt Ibsen-billede skulle fremkalles, ble det sagt, og det uten at en hadde snust opp et eneste nytt brev eller annen ny og avslørende dokumentasjon over personens liv og diktergjerning. Det var altså gjennom selve fortellingen, gjennom en annen måte å konstruere dikterens liv på enn det tidligere biografer hadde gjort, at den nye Ibsen skulle stige frem. Og i denne sammenhengen er det særlig siste bind *Henrik Ibsen Masken* som bør vekke interesse. Boken er omfangsrik, i perioder ordrik og utflytende, men også kildetung og velskrevet. Her fortelles det om dikteren fra slutten på 1860-tallet og utover, og det er faktisk på mange måter blitt en ny Ibsen. Men det bildet som tegnes av dikterens liv, fører til et merkelig vindskjevt forhold mellom mennesket og kunstneren. Kanskje reflekterer dette at det er en usedvanlig og merkelig person som portretteres, at han nærmest krever sine egne kategorier, både som menneske og kunstner? Eller som Suzannah Ibsen sa: Han er ikke lik noen annen.

Hovedtesen i Ivo de Figueir-

edos fremstilling er at samfunnskritikeren Ibsen, den ikke-litterære kritiker, er konservativ, ja, reaksjonær, en merkelig forskrudd type, med brunt politisk islett.¹ Dette er mennesket Ibsen, han som krever disiplin og autoritet, forakter "venstremænd" og "folket", men som ved kunstens mirakuløse hjelp, påstår Ivo de Figueiredo, siviliseres slik at den radikale og progressive dikteren som vi kjenner fra dramaene, kan fremstå. Det er denne dobbelte bestemmelse av Ibsens politiske ståsted, reaksjonær og samtidig radikal, jeg vil gå nærmere inn på og se dette spørsmålet i sammenheng med fremstillingsformen i boken. Disse to forhold synes å henge nøye sammen, og jeg begynner med det politiske.

1. Ibsens politiske ståsted

Ivo de Figueiredo bruker forholdsvis mye plass på å tilbakevise at Ibsen skulle være anarkist, eller være anarkistisk influert i sin samfunnsforståelse. Hovedkonklusjonen er: "Noen egentlig anarkisme, forstått som en omfattende og konstruktiv

[sic!] samfunnsideologi, er det under ingen omstendigheter snakk om. Bare i glimt skulle Ibsen gi uttrykk for alternative samfunnsmodeller, og da først flere år senere." (s. 75) Det som kan fortone seg som en form for anarkisme, er med andre, sier de Figueiredo, "en aristokratisk individualisme knyttet til dikternes og de intellektuelles rolle i samfunnslivet, (...)" (s.st.) Det er Ibsens allianse med makten, hans forakt for "massene og folket" og hans notoriske motvilje mot den politiske strid, som gir grunnlag for denne konklusjonen.

Til dette er å si: Ibsen er naturligvis ingen politisk teorietiker eller ideolog som ytrer seg systematisk med konsistente "teorier" om samfunnet. Det er vel i meste laget å forlange! Når ble det forresten vanlig å stille slike krav til dikterne våre - og særlig til de store diktere når de ytrer seg om samfunnsspørsmål? Det er jo helst de "små" diktere som dytter på oss sine konsistente "teorier". Og Ibsen er intet unntak - han er ingen samfunnsfilosof. Men det er uomtvistelig at Ibsen fra annen halvdel av 1860-tallet fremfører en individbasert statskritikk som er anarkistisk i sine grunntrekk. Disse oppfatningene er fra nå av vedvarende til stede, rett nok med ulik styrke gjennom årene, både i

¹ Ivo de Figueiredo sier det slik: "I ytterste forstand utgjør dette [Ibsens uttalelser om politikk og samfunn] en tankebase som knytter en fin idehistorisk tråd mellom Ibsen og det følgende århundrets vitalisme og førerdyrkelse." op. cit. s. 73. Atle Kittang peker også på denne sammenhengen i sin anmeldelse av boken og sier at den har slektskap med det som dannet "brune spor" i neste århundre, se anmeldelse 7. november 2007 i *Dagbladet*.

»
Av Arvid Nærø. Nærø er cand. philol. og har i mange år arbeidet med utdanningsplanlegging i sentralforvaltningen (Utdanningsdepartementet). Han har tidligere publisert artikler om Ibsen og hans diktning i norske og utenlandske fagtidsskrifter, i aviser mv. Han har gitt ut boken «Den politiske Ibsen – med studier i Henrik Ibsens anarkisme» (2008). Er nå litteraturkritiker og Ibsen-forsker på heltid.

liv og diktning. Dette kan ikke benektes. At Ibsen har et ambivalent og motsigelsesfullt forhold til statsmakten, er like uomtvistelig, og dette trekket bekrefter hans anarkistiske posisjon. Det er nettopp denne selvmotsigelsen som er hovedkjennetegnet ved anarkismen: Den bekjemper statsmakten i noen sammenhenger, samtidig som statsmakten påberopes i andre sammenhenger. Dette er avgjørende trekk ved anarkismen som politisk retning, og Ibsens holdning til statsmakten, speiler denne politikkenes motsigelsesfulle trekk.

Aversjon

Når det gjelder Ibsens aversjon mot politiske stridigheter, eller mot politikk og statsliv i det hele, er det også her et nærmere sammenfall med anarkistisk politikkforståelse enn det motsatte. Hva det gjelder for anarkisten, er å gjenreise de naturlige betingelsene for et menneskelig, likeverdig samkvem, uavhengig av samfunnets utviklingsnivå. Politikken representerer autoritet og maktutfoldelse, over- og underordning, *maktforhold* som er det naturlige menneske fremmed. Anarkisten søker derfor ikke direkte innflytelse og makt, det er å forråde sin sak. I sin grunnleggende tilnærming til samfunnsspørsmålene representerer anarkisten en form for estetisisme, moralsk ofte en asketisk holdning. Målet er ikke å erobre makten i staten, men å *oppheve* statsmakten som sådan. Derfor mener også anarkisten at den enkeltes personlighet og dens normer har større verdi enn samfunnets normer og lover.

Tilsvarende synspunkter gjenfinnes så klart hos Ibsen, både i kritiske uttalelser og i dramastykkene. Som alternativ til statsmakten, lyder Ibsens credo: "(...) opstil frivilligheten og det åndeligbeslægtede som det ene avgjørende for en sammenlutning (...)." ² "Frivillig

fellesskap" og "selvfrigjøring" er nøkkelord hos Ibsen: Hvert enkelt menneske må frigjøre seg selv og lære å tenke uavhengig av alle tillærte moral- og religionsbegreper. Dikterens oppgave er her å *vekke* til slik frigjøring - til selvfrigjøring frem mot et frivillig fellesskap uten herredømme.

Ibsen står med sine synspunkter for en alternativ politikk til det liberale politiske demokrati og dets institusjoner. Også det at Ibsen argumenterer for sitt syn i en apolitisk form, det vil si med moralske og kulturelle argumenter, samsvarer med den anarkistiske politikkforståelse. Ivo de Figueiredo må i sin fremstilling av Ibsens uttalte samfunnskritikk nærmest underkjenne dikterens anarkistiske *selvforståelse*, slik den nå kan dokumenteres i brev, i samtaler og i andres uttalelser om

dikterens syn.³ En slik underkjennelse grenser til historieforfalskning.⁴

Aristokratisk individualisme

Begrepet "aristokratisk individualisme" må som etikett på Ibsens virksomhet forstås i en mer spesiell kontekst enn det Ivo de Figueiredo antyder, knyttet opp til de intellektuelles rolle. For om dikterne på 1870- og 80-tallet hadde en kritisk-intellektuell funksjon i samfunnet, så var det jo ikke alle intellektuelle som var "aristokratiske individualister"; det er for eksempel vanskelig å se at den markante samfunnskritikeren Arne Garborg er berettiget

³ Se for eksempel brev 4. januar 1883 fra Ingvald Undset til Fredrik Ording, gjengitt i *Samtiden* 1910; se også Erik Lie *Erindringer fra et dikterhjem*, Oslo 1928. For en mer samlet oversikt, se min artikkel "Henrik Ibsens statskritikk" i *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 2/2007.

⁴ I dette spørsmålet foreligger ikke tvetydige og omstridte fakta som kunne gi grunnlag for ulike fortolkninger, men motsatt - uomtvistelig dokumentasjon om et saksforhold, som er blitt tilside-satt for å fremme en spesiell, avvikende fortolkning.

² Brev 17. februar 1871 til Georg Brandes *HU XI*, s. 348-350.

til denne etiketten! Om Brandes og Ibsen så på seg selv som del av en radikal fortropp, var de som intellektuelle kritikere svært forskjellige, både i tenkemåte, i uttrykksform og som personligheter. Og det gjelder *særlig* hva politikkforståelsen angår. For Brandes var det politiske ”vundet med den fri forfatning.”⁵ For Ibsen derimot var den politiske kamp for fremskritt og større frihet for individet så vidt *påbegynt* med parlamentarismens seier, ikke avsluttet, slik mange liberale politikere og toneangivende intellektuelle gjerne så det. Dette er en grunnleggende premiss i Ibsens forståelse av det politiske, og viser til Ibsens særegne kritiske posisjon som intellektuell.

Ibsen kritiserte ut over på 1870- og 80- tallet de liberale politiske institusjoner for en utilstrekkelig frihet, og så sent som i 1895 slår Ibsen til lyd for en ”aristokratisering” av demokratiet: ”Demokratiets livsbetingende opgave er at aristokratisere sig.”⁶ Denne uttalelsen er i tråd med de synspunkter Ibsen la frem i en tale overfor arbeiderne i Trondheim i 1885: Det dreier seg begge steder om viljen og sinnets adel, om en moralsk-intellektuell foredling av karakteren som enhver i prinsippet skal kunne tilegne seg uavhengig av stand og stilling;⁷ dette personlig-moralske moment, som den ene polen i dikterens frigjøringsprogram, er hele tiden viktig for Ibsen å holde

fast på. Hans tenkning om politiske spørsmål går slik langs to linjer: som en kritikk av den institusjonelle politikks mangler og utilstrekkelighet og som en stadig sterkere betoning av det personlige moment i frigjøringen: tilegnelsen av frihetens idé i den enkelte. Det er som kjent ut fra dette individuelt - moralske perspektiv at Ibsen formulerer kritikken av den institusjonelle politikk, også kritikken av statsmakten som helhet. Men på den annen side, Ibsen er ikke mot innføring av parlamentarismen;⁸ han er heller ingen antidemokrat. Han er for en ”meget rummelig utvidelse av stemmeretten”⁹, og krever - motsatt Stortingets oppfatning - en radikal tros- og ytringsfrihet, slik hans engasjement i Kielland-saken vitnet om. At Ibsen til tider kunne oppleve avstanden mellom seg og ”massene” vel stor i vurderingen av moralske og politiske spørsmål, og i frustrasjon gi uttrykk for dette, må tilskrives både hans kunstnerposisjon og hans individualisme.

Ibsens krav til politikkerne - hans ønske om et adelig element i statslivet, må forstås på bakgrunn også av den aktuelle politiske situasjon som Ibsen vurderer ut fra. Og dette bakteppet er Sverdrup og andre ”ventstrem-ænds” faneflukt og prinsippløshet i viktige saker etter maktovertagelsen i 1884; det er med andre ord politikernes manglende moralske og intellektuelle integritet, en tendens som bare tiltok, slik Ibsen så det, som gjør at han etterlyser en ”karakterens adel”, også i vårt styresett, ja, særlig der. Kritikken av

politikernes ”frihetsretorikk” var jo Ibsens spesielle, utviklet allerede på 1850-tallet, og det er fremdeles gapet mellom liv og lære blant politikerne som ligger til grunn for den moralske kritikken av partipolitikken på 1880- og 90-tallet.

Forfeilet

Å knytte Ibsen kritikk av politikk og samfunnsliv opp mot en høyre-radikal elitisme, som Ivo de Figueiredo forsøker i sin bok, er forfeilet.¹⁰ Ibsen er ingen paternalistisk elitist, ingen representant for den dannede og mektige borger som i kraft av sine privilegier og sosiale posisjon vil sette standarden overfor massedemokratiet, slik Stuart Mill så det for seg, og som senere er blitt gjentatt av representanter for den herskende eliten som kritikk av liberalismen.¹¹ Kritikken fra høyre er en kritikk ”innenfra” av de liberale institusjonene og massedemokratiet, med det uttalte siktemål å skape en paternalistisk og autoritær meningsdannelse og ditto styreform (en styreform som så senere utviklet seg i korporativ og diktatorisk retning under en reaksjonær politisk ledelse). Ibsens kritikk kommer i hovedsak ”utenfra”, og den er vesentlig moralsk og individualistisk i sin form, det vil si anarkistisk; dens siktemål er å ivareta individets frihet og selvbestemmelse ved en ny organisering av samfunnet, det vil si ved å oppheve eller avskaffe statsmakten, *ikke* ved å reorganisere staten og de politiske institusjoner, slik den høyre-eradikale politikk tok sikte på. Ibsens kritikk er motsigelsesfull, ja, selvmotsigende, men Ibsen er ingen forløper for et elitistisk styresett. Det er ikke dekning for

⁵ Se Carl Erik Bay ”Mellem kultur og politik, mellem magt og ret. Georg Brandes og forfatningskampene i 80'erne” i Den politiske Georg Brandes, red. Hans Hertel og Sven Møller Kristensen, Kbh. 1973

⁶ Uttalelse gitt til Norsk Forfatterforening, se HU XIX, s. 149.

⁷ Ivo de Figueiredos søker å belegge en antidemokratiske holdning hos Ibsen med sitat fra et sentralt avsnitt i Ibsens drama *Rosmersholm*; men typisk for hans ”forskning”, så tar han ikke med det viktigste i scenen, nemlig Ibsens/Rosmers begrep om ”selvfrigjøring”. Ibsen blir beskyldt for å være elitistisk siden de Figueiredo mener Ibsen må mene at ikke alle kan bli ”adlet”, op. cit. s. 480. Men det er ikke Rosmer som skal adle menneskene, det skal de gjøre selv, han skal ”bare” vekke dem. Tilegnelsen av ”frihetens idé i den enkelte” er jo ikke noe som kan pådyttes en, det er en oppgave som forestår en selv, med den risiko som er forbundet med det. Til tross for denne ”risiko” holder Ibsen fast på den moralsk-intellektuelle foredling som en mulighet *for alle*; dette er ingen udemokratisk innstilling!

⁸ Ibsen gav på 1870-tallet uttrykk for støtte til det Stangske regime, men skiftet senere mening og uttalte sympati for Sverdrups maktovertagelse i 1884, se Halvdan Koht: *Henrik Ibsen*, bind II, Oslo 1929, s. 233-234.

⁹ Se brev 23. mars 1884 til Bjørnson, HU XVIII s. 17. Ibsen er her på linje med majoriteten av stortingspolitikere på dette tidspunkt. I 1884 ble stemmeretten (for menn) utvidet, slik at den økte fra 7,5% til 12% av den voksne befolkningen. Det kan faktisk tyde på at Ibsen med sin ”rummelige utvidelse” ville gå mye lenger enn dette. Så var Ibsen antidemokrat, så var politikerne det i enda større grad! De real-historiske fakta finner de Figueiredo ikke grunn til å nevne i sin biografi, men kritiserer Ibsen for at han på dette tidspunkt ikke gikk inn for allmenn stemmerett! (s. 545)

¹⁰ Det kan synes som Ivo de Figueiredo er i splid med seg selv i dette spørsmålet, ikke helt sikker på hva han skal hevde. Han mener visst på den ene side å finne klare likhetspunkter mellom ekstremisten Ibsen og de ”frisinnede” politikere i 20. århundre, men samtidig sier han også at Ibsens aristokratiske individualisme/elitisme er noe spesielt og helt for seg selv, jfr. op. cit. s. 60-78 og s. 309-317.

¹¹ Slike elitistiske tanker fremsatte Stuart Mill i *On liberty* (1872). Om liberalismens aristokratibegrep, se for eksempel Jürgen Habermas: *Borgerlig offentlighet*, Oslo 1999, s. 119-130.

å hevde, som de Figueiredo gjør, at Ibsen ønsker seg en organisering av samfunnet etter modell av et "upolitisk fagstyre" hevet over politikken (s. 313), tilsvarende det de norske høyreradikale politikere ønsket seg (Christian Michelsen, Fridtjof Nansen m. fl.).

I den grad Ibsen tenker i positive samfunnsalternativer, kunne han gå inn for praktisk-tekniske reformer, men i det langsiktige perspektiv er målet en *ny* organisering av samfunnet med grunnlag i et gjensidig-betont fellesskap, en frivillig sammenslutning uten herredømme, som samsvarer med det spontant-naturlige i det enkelte individet.¹² Vitalisme og personlig heroisme - den enkelte som kallet og utvalgt - er elementer som inngår i Ibsens utopiske tenkning om disse spørsmål, elementer som også finnes i den anarkistiske samfunnsfilosofi. Ibsens tilbake-skuende idealisering av det fortidige samfunns verdi- og samkvemsformer, hans romantiske individualisme, har likeledes en parallell i den anarkistiske samfunnskritikk, selv om det finnes mange ulike varianter av fortidig idealisering hos kritikere som mener å gå fremover i det de går bakover.

Ibsen hevder mange og motstridende meninger gjennom årene, progressive og tidvis også reaksjonære, må en kunne si.¹³ Han lar seg provosere og han provoserer selv, sikkert også for å prøve ut meninger og synsmåter

¹² Ivo de Figueiredo viser til Ingvald Undsets uttalelse om at Ibsen så for seg at det etter hvert ble dannet et slags "assuranseselskap", istedenfor "nuværende samfund og stater", *op. cit.* s.130. Dette tror jeg er en rimelig god gjengivelse av Ibsens syn: For "assuransetanken" bygger på gjensidighet, et frivillig fellesskap mellom likeverdige aktører; det er denne type frivillig fellesskap som er viktig for Ibsen, og har lite med et elitistisk fagstyre å gjøre.

¹³ Det blir ofte vist til Ibsens bemerkning i brev 4. april 1872 til Georg Brandes om at "liberalistene er frihedens værste fiender. Under absolutismen trives åndsfriheden og tankefriheden bedst", som belegg for Ibsens reaksjonære holdning. Men det er bare halve sannheten. Mer korrekt er det å se slike uttalelser som uttrykk for at den individuelle frihet Ibsen søker, forutsetter motstand og vinnes bare i en personlig og motsigelsesfull kamp, til forskjell fra den liberale, formelle (institusjonelle) frihet. Det er den eksistensielle selvtenkning i frigjøringen som det er viktig for Ibsen å betone, ikke "friheten" under absoluttismen.

som ledd i sin kunstneriske strategi, slik Harald Beyer har påpekt.¹⁴ Alt synes å underordnes det kunstneriske arbeid! Men en ting er å registrere punktuelle meninger om ditt og datt, noe annet er de mer permanente og vedvarende forestillinger og kritiske synsmåter som Ibsen fremsetter over en lengre periode, ja, gjerne gjennom store deler av livet; det er i første rekke disse utsagnene vi bør merke oss, og her inngår så klart dikterens anarkistiske posisjon.

Forbrytelse og frigjøring

Til hjelp for leseren slik at en selv kan studere disse forhold, vil jeg kort nevne at forbrytelsen, lovbruddet - den kriminelle handling, er den politiske matrisen i Ibsens samtidsdramatik. Forbrytelse og frigjøring er hos Ibsen knyttet nært sammen. Dette politiske perspektivet ligger fjernt fra Ivo de Figueiredos forståelse, der han ustanselig messer om selvoverskridelse og en frihet hinsides det politiske og sosiale. Derfor fanger han heller ikke opp det sentrale politiske poeng i *John Gabriel Borkman* når han påstår at det kritikkverdige ved hovedpersonens lovbrudd er at han ved dette underminerer de rettsstatlige former som er en forutsetning for den kapitalistiske virksomhet og dens krav på forutsigbarhet (s. 634). Men det er jo ikke næringslivets behov for rettslig "forutsigbarhet" i sin alminnelighet som er i forgrunnen i dette stykket, men det at Borkman ikke vil anerkjenne rettsinstansens dom over ham *selv*, det vil si han anerkjenner *ikke* statens rett til å dømme ham for et lovbrudd. Det er individets opprørske forhold til statsmakten saken blant annet gjelder, og det må virkelig sies å være en anarkistisk problemstilling!

Den individuelle frigjøring er for Ibsen alltid en frihet som vinnes i en konfrontasjon med

¹⁴ Se Harald Beyer *Nietzsche og Norden*, UiB 1959, s. 30.

samfunnsordenen og den offisielle moral, som er garantert og opprettholdt av statsmakten og dens institusjoner. Den enkeltes frigjøringskamp er derfor i sin konsekvens også indirekte rettet mot staten som samfunnets "høyeste moralske uttrykk". Det er i dette overordnede og motsetningsfulle politiske perspektiv at Ibsen analyserer de moralsk-personlige, eksistensielle spørsmål i dramaene. Den frihet som individet søker, finnes ikke hinsides samfunnet, men i dramaets negasjon av de faktiske sosiale og politiske ordninger i det eksisterende samfunn.

2. Fremstillingsformen

Det er ikke så mye tendensen til det spektakulære og pirrende jeg reagerer på i fremstillingen av denne biografien. For biografen tar seg både titt og ofte friheter og dikter til scener uten kildebelegg; ja, han fantaserer frem pikante situasjoner, særlig i dikterens omgang med damene, spesielt de unge, den tids groupies. En historiker med mindre humor enn Ivo de Figueiredo ville kanskje ikke forholde seg til sitt objekt på en slik måte, men på den annen side - det har vært alt for mye ærbødighet overfor dikteren, alt for mye fordommende og ukritisk pietet fra tempelvokternes side. Også de Figueiredos harselas med Ibsens ideosynkrasier, med hans kledebon, hans umettelige behov for ordener, hans evige strebermentalitet, kan tilsluttes. Men hvorfor stilles det i denne biografien ikke mer inngående spørsmål ved Ibsens ofte merkverdige og avstikkende atferd?

For om Ibsen kan man visselig si han "var en sammensatt karakter"; men denne klisjeen strekker ikke til for å forklare denne personens draging mot det selvmotsigende, for eksempel i det personlige uttrykk. For bare å nevne det mest iøynefallende: hans (alltid) "smykkebehengte"

bryst, hans kniplingsmansjetter, hans fløyelsklede, hans glacéhansker (tolv par!) - en umandig stil som vekker latter i det miljøet han ferdes, men som utøveren ikke korrigerer eller oppgir; dette (mis)forholdet formelig roper på en seriøs, ”dybdepsykologisk” forklaring, ikke lommefilosofiske betraktninger. Ser vi kanskje her konturene av en sjelelig habitus vi ikke tør å benevne, ikke en gang biografen?

Nytt Ibsen-bilde

Så kort om den følelsesmessige siden, for det jeg reagerer særlig på, er omtalen av fornuftssiden hos Ibsen. Hovedsaken for Ivo de Figueiredo er å lage et nytt Ibsen-bilde, nær sagt for enhver pris, uten at en har noe nytt materiale å bygge på, bare gisninger og antagelser. Derfor får vi til stadighet disse mer eller mindre ”forskrudde” fortolkningene av Ibsen som reaksjonær, fortolkninger som er ledd i en gjennomgående degradering av Ibsen som tenkende samfunnskritiker.¹⁵ Men dette er en farlig sport når det gjelder Ibsen! For eksempel presterer de Figueiredo å si at Ibsen ”manglet grunnleggende evner til å forstå og relatere seg til kompliserte samfunnsspørsmål og praktisk-politiske mekanismer, (...)” (s. 69). Men en person som har frembrakt *Samfundets støtter*, *Et Dukkehjem*, *En folkefiende* og *John Gabriel Borkman* kan vel ikke helt mangle evner til forstå tidens innfløkte samfunnsspørsmål? At Ibsen tenker atypisk, mot strømmen, mot den institusjonelle politikk og kontrært til tidens herskende politiske frihetsideologi, fratar ham vel ikke innsikt, tvert imot. Den innsikt om samfunnet og politiske forhold som biografen etterlyser hos sitt objekt, tror jeg heller vi må etterlyse hos biografen - i alle

¹⁵ Å sammenligne med Halvdan Koht på dette punktet er opplysende: Koht ser naturligvis at Ibsen tenker og artikulere seg som en anarkist, men det er for Koht nettopp ikke seriøs (stortings) politikk, eller som Koht sier: ”Slikt var ikkje politikk, og det var nett politikk han ikkje vilde ha noko med”, se *op.cit.* s. 98-99.

fall i noen sammenhenger.

Mye kan tyde på at det har foresvevet Ivo de Figueiredo at det å fremstille ”mennesket” Ibsen som reaksjonært og ”dikteren” som radikal og progressiv, er et risikofylt prosjekt. For denne oppkonstruerte motsetningen i billedet av Ibsen må biografen også på en eller annen måte selv løse opp. Og det gjør biografen ved å underkjenne og latterliggjøre kritikeren og ”mennesket” Ibsen; men desto mer han gjør det, desto vanskeligere blir det å forklare ”dikteren”. Det å si noe fornuftig om det kunstneriske opphav og den skapende virksomhet skulle vel egentlig være utfordringen i en kunstnerbiografi, og særlig om en kunstner av Ibsens format; men - følgeriktig nok - slike perspektiver er nærmest fraværende i denne biografien. Det eneste jeg kan se om dette i boken, er tidvis noen alminnelige betraktninger over den dramatiske metode, dens perspektivisme etc; altså at Ibsen benytter seg av denne sjangeren, skal forklare hans kunstneriske tenkemåte og form! Det fortelles også at Ibsen skaper drama i sitt ”estetisk[e] laboratorium” (s. 73); men hvordan Ibsens metamorfose - hans selvskapelse fra å være reaksjonær til å bli radikal - foregår, får vi ikke noe innblikk i. Og det er svært påfallende, for det er jo etter biografens oppfatning her i laboratoriet at Ibsens forvandling skjer! (s. 74)

Tulling og geni

Men i samme grad som biografen er taus om disse forhold, blir dikteren og hans diktning en ”gåte”, et ”paradoks” og et ”mirakel”, slik de Figueiredo - sikkert med stor forbauselse - uttrykker sine innsikter. Ibsen blir fremstilt som to personer i ett - på den ene side nærmest en reaksjonær ”tulling” og på den annen et ”geni”, forent bare ved navnet ”Henrik Ibsen”; men ellers atskilt og uforklarlig, et menneske som

er helt inkompatibelt med masken. Å biografere dikteren på en slik måte er mystifisering som bare tjener en bestemt fortolkningsinteresse: å fremme den ”evige” og tidløse Ibsen.

Hovedproblemet for de Figueiredo er selvskapt. Han har åpenbart ikke tatt seg bryet med å lese Ibsens diktning på en selvstendig og kritisk måte. For det må være grunnen til at han bygger sine vurderinger av Ibsens skuespill overveiende på andres vurderinger, først og fremst på dem som fremfører ”allmenngyldige”, eksistensialistiske fortolkninger, som er fristilt fra samfunn og historie. Men denne type lese-måte er vel ikke en metode en profesjonell historiker til vanlig benytter? Med en slik selvtuktende innstilling fra biografens side er det jo utelukket at han kan komme i berøring med samfunnsperspektivet i diktningen;¹⁶ han må nødvendigvis også overse at det anarkistiske innslaget som Ibsen fremfører eksplisitt, så tydelig gjenfinnes kunstnerisk omformet i hans diktning. Motsatt det biografen hevder, er diktningen slik sett ikke noe ”siviliserende og humaniserende” (s.74) element vis à vis den ”politiske ekstremisme” (s. 547). Kunstneren og samfunnskritikeren Ibsen er uatskilkelig.

Ivo de Figueiredos postmodernistiske, svært ”frie” fremstilling av Ibsens liv og diktning er intellektuelt et tankekors. Men det er mer enn det, det er en moralsk utfordring at en slik konstruert versjon av dikteren åpenbart har kunnet fremstå som hensiktsmessig for dagens idealistiske Ibsen-fortolkning, som har gitt sin støtte til denne versjonen. Det er kanskje det største tankekors!

¹⁶ Det gjelder ikke bare samfunnsperspektivet. For de Figueiredo befinner seg noe på utsiden av Ibsen og hans diktning når han kan påstå at ørene hos Ibsen ikke er ”spesielt beåndede kroppsdeler”, og at ”mannen var også totalt umusikalsk”, s. 458. Og det sies om en dikter som kan la rytmen, det musiske innslaget i språket, være en så viktig del av meningspotensialet i sine verker!

Biblioteklån og personvern: Historien bak en forskriftsbestemmelse

Den gamle diskusjonen om bruk av låneropplysninger er altså ikke død. Og sammenhengen med Datalagringsdirektivet og annen regulering av hvordan elektroniske spor skal brukes, er tydelig nok. Her kommer et supplement til Bok og Biblioteks artikkel om Datalagringsdirektivet i nr 6/08.

» » «Datalagringsdirektivet» er blitt mye omtalt den siste tiden. Direktivet angår lagring av visse opplysninger om bruk av ressurser i forbindelse med elektronisk kommunikasjon, inklusive fast- og mobiltelefon. Naturligvis er ikke disse systemene de eneste

som genererer spor som kan ha interesse i for eksempel bekjempelse av organisert kriminalitet.

Også hva man leser av tradisjonelle papirbaserte medier, som f.eks. bøker, kan fortelle noe om interesser og holdninger. Derfor lød forskriftene til den tidligere personregisterloven

§ 2-1(5), siste ledd: Opplysning om «lånernummer» i utlånsregister som nevnt i § 2-8 [«katalog-, låner- og utlånsregister i bibliotekene»] skal biblioteket slette av eget tiltak når den utlånte bok er tilbakelevert.

1970-ÅRENE. Bak denne

Av Jon Bing,
på grunnlag av
arkivmateriale
gjort tilgjengelig
av Frode Bakken

Politiet i Tårnby ved København fikk i februar 1979 rettens kjennelse om at det lokale bibliotek måtte gjøre tilgjengelig en liste over bøker som en italiensk fremmedarbeider, Enrico Sassara, hadde lånt.

Politiken

Søndag 11. mars 1979

Bibliotek tvunget til at give oplysninger om låner

Politi fik materiale om bombedræbt

For første gang har en domstol givet politiet adgang til et biblioteks fortrolige oplysninger om, hvilke bøger en bestemt person har lånt.

Sagen har vakt opsigt og bestyrelse i bibliotekskredse.

— Den må få til følge, at man som hovedregel destruerer oplysninger om udlån, så snart bøgerne er tilbage, siger sekretær i Bibliotekarforbundet, Børge Sørensen.

Ved et retsmøde i København den 8. februar fik Københavns Politi dommerkendelse for, at Kommunebiblioteket i Tårnby skulle oplyse, hvilke bøger den bombedrabte Enrico Sassara havde lånt siden efteråret. Biblioteket havde nægtet at udlevere oplysningerne, men måtte gøre det efter dommerkendelsen.

Kommunalbestyrelsen i Tårnby besluttede, at dommerkendelsen ikke skulle kæres til Landsretten.

— Kommunens begrundelse var, at det jo drejede sig om en alvorlig sag, hvor der var trusler mod Anker Jørgensen o.s.v., siger sekretariatschef Karl Pedersen. Derfor besluttede man at undlade at kære kendelsen, når politiet nu

mente at bibliotekets oplysninger kunne bidrage til sagens opklaring.

— Det er anden gang, politiet har søgt at få oplysninger om personer ved at bede biblioteker om hjælp, siger biblioteksinspektør Ole Koch fra Bibliotektilsynet, der er et direktorat under Kulturministeriet.

— Det rejser nogle store principielle problemer. På den ene side har biblioteket naturligvis pligt til at beskytte lånerne, og hvad en person læser kommer ikke andre ved. På den anden side har politiet også krav på en rimelig bilstand. Det er to hensyn, som kan stride mod hinanden, og jeg finder det rigtig, at det i hverti eneste tilfælde afgøres af en domstol.

'Kort vej til sindelagskontrol'

Bibliotekarernes fagblad bringer i sit næste nummer, der udkommer den 15. marts, en kommentar, skrevet af overbibliotekar Hjalte Feltberg Jørgensen.

Han vender sig skarpt mod den der er taget hul på, og mener, at når politiet har kunnet få dommerkendelse for at få oplysninger om, hvad en afdød lånte af bøger, mens han var i live, så vil kendelsen nok

Enrico Sassara — domstol gav politiet adgang til oplysninger om, hvilke bøger han havde lånt.

kuone gives næsten hver gang, politiet beder om den.

Han skriver videre, at borgerens biblioteksbenyttelse skal sikres anonymitet.

— Accepterer vi først, at folks læsning også kan være af stor interesse for politimyndigheden, er der meget kort til, at bibliotekerne medvirker til en sindelagskontrol, skriver overbibliotekaren i det endnu ikke udkomne nummer af fagbladet.

Bibliotekernes udlån, som 'foto-noteres' er ikke registreret centralt under navne eller personnumre, så det er fortsat et stort arbejde, at finde frem til, hvilke bøger en bestemt person har låst. EDB-registrering kræver endnu kun forsvær i en enkelt kommune.

— Men når EDB-systemerne måske indføres overalt er det klart, at der må lægges faste retningslinjer, og det system, som nu prøvkes i Østykke er sådan indrettet, at alle spor slettes, når bøgerne afleveres. I et sådant system vil der aldrig kunne blive tale om misbrug, siger biblioteksinspektør Ole Koch.

Han oplyser, at bibliotektilsynet netop har besluttet at lade en arbejdsgruppe gennemgå holdninger og retningslinjer i forbindelse med registrerings-spørgsmålene og EDB-indføring.

tell

opphavsrettsutvalg. Frode Bakken har også vært svært aktiv i det internasjonale biblioteksamarbeidet, bl.a. European Bureau of Library, Information and Documentation Associations (EBLIDA), som særlig arbeider med opphavsrett, og den internasjonale bibliotekorganisasjonen IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), bl.a. denne organisasjonenes arbeid for opphavsrett og ytringsfrihet, det siste organisert i FAIFE (Free Access to Information and Freedom of Expression). I dag er Frode Bakken biblioteksjef ved Høgskolen i Telemark.

DANSK OG TYSK. Bakgrunnen for korrespondansen med professor Selmer var konkrete eksempler Bakken hentet fra dansk og tysk presse. I et brev fra 2.11.1979 tar han utgangspunkt i et eksempel om at det i Tyskland kan virke som «bibliotekbrukernes boklån mv. kan ha bli benyttet som materiale mot borgerne i helt andre sammenhenger, for eksempel i Berufverbot-saker».

Et mer konkret eksempel fikk man fra Danmark. Politiet i Tårnby ved København fikk i februar 1979 rettens kjennelse om at det lokale bibliotek måtte gjøre tilgjengelig en liste over bøker som en italiensk fremmedarbeider, Enrico Sassara, hadde lånt. Han var kort tid før drept ved en eksplosjon på Strøket – en hjemmelaget bombe eksploderte mellom hendene hans. Politiet hadde fra begynnelsen av en hypotese om at eksplosjonen hadde sammenheng med terrorister, og det begrunnet en intens etterforskning.

Etter hvert viste det seg at årsaken var mer privat: Enrico Sassara var oppbrakt over dommen i en ekteskapsak (Politiken 13.3.1979). Etter hvert viste det seg at han ikke hadde lånt bøker om konstruks-

bestemmelsen ligger et initiativ fra slutten av 1970-årene av en ung bibliotekar fra Skien, Frode Bakken. Han tok første gang kontakt med professor Knut S Selmer i et brev fra 23.10.1978 som medlem av «en nylig nedsatt komité i Kommunale bibliotekarbeideres forening (tilsluttet Norsk kommunefor-

bund)».

Frode Bakken skulle bli en sentral tillitsmann i norske bibliotekorganisasjoner. Han var leder for Norsk bibliotekforening i to perioder (1996-1998 og 2000-2006). Han har hele tiden arbeidet med opphavsrett i regi av Norsk bibliotekforening, og er for tiden leder av foreningens

jon av bomber, bare seks kriminalromaner og to bøker for å lære seg selv dansk (Information 16.3.1979).

Danske bibliotekarer likte dårlig at lån av bøker skulle brukes i politiets etterforskning, og inspektør Ole Koch ved Statens bibliotektilsyn anga at bibliotekene kunne velge den utvei å tilintetgjøre registrerte opplysninger ved tilbakelevering av bøker. Saken førte også til spørsmål fra det sosialdemokratiske fketingsmedlem Birthe Weiss til justisminister Nathalie Lind og kulturminister Niels Matthiasen om utleveringen i Tårnby.

I denne saken ble de prinsipielle spørsmål ved overgang til datamaskinbaserte systemer fremhevet, og det ble understreket at det danske system som samtidig ble utprøvd i Ølstykke var utformet slik at alle spor ble slettet når boken ble tilbakelevert (Politiken 11.3.1979). Utkast til ny biblioteklov ble også samtidig diskutert i pressen. I en kronikk av Birger Thøgersen 13.3.1979 i Politiken brukes uttrykket «Sindelagskontrol» om politiets tilgang til opplysninger om lånte bøker.

OPPSIKTSVEKKENDE.

I korrespondansen med professor Selmer ved det som den gang het Institutt for privatretts avdeling for edb-spørsmål, opplyser Selmer at forholdet til bibliotek ikke var berørt i de utredningene som førte frem til personregisterloven. Han peker imidlertid på at opplysninger om hvilke bøker som er lånt var utnyttet av historikere og litteraturforskere. Han har også fått brakt på det rene at i Universitetsbibliotekets manuelle system ble opplysninger om utlån makulert, men at folkebibliotek hadde gamle kort som kunne gjøre det mulig å spore utlån (brev av 27.10.1978). Professor Selmer reagerer også på historien fra Tyskland: «Den

er virkelig oppsiktsvekkende – hvis den er sann.» (7.11.1978.) Og senere kommenteres hovedspørsmålet: «Vi deler Deres syn i at en slik bruk av bibliotekenes systemer krenker lånernes personverninteresser.» Her nevnes muligheten for å gi «forskrifter e.lign. som gir direktiver om begrenset bruk» eller at man gjør «innholdet av systemene lite interessant – for eksempel ved at man sletter opplysninger om en persons utlån straks lånet termineres» (12.12.1978).

DATATILSYNET.

Statens bibliotektilsyn trekkes også inn, og direktør Else Granheim opplyser i brev av 6.4.1979 at i «alle de EDB-baserte utlånssystemer vi er gjort kjent med gjennom litteraturen, studiebesøk m.m. har det vært et hovedpoeng at forbindelsen mellom låner og bok slettes ved retur av boken» (6.4.1979). Frode Bakken fortsetter sin kampanje for å fokusere på problemet. Datatilsynet blir etablert på grunnlag av personregisterloven og begynner sitt arbeid i 1980 med professor Selmer som den første leder for tilsynets styre. I forskriftene § 2-5 unntas bibliotekets utlånsregistre fra konsesjonspunkt, men forholdet til opplysning om tidligere utlån reguleres ikke særskilt. Men i et håndskrevet notat av 23.4.1980 skriver Frode Bakken: «Knut S. Selmer har – som følge av våre samtaler – fått inn at opplysningene skal slettes automatisk.» Forskriftene ble endret 10.3.1981.

Spørsmål om «Berufsverbot» på den ene side og aktiviteten til marxist-leninistiske politiske organisasjoner på den annen side er noe av den politiske bakgrunnen for sletting av opplysninger om låntakere. Ved utviklingen av regelverket er denne helt spesifikke bestemmelsen forsvunnet, i dag følger et biblioteks plikt til å slette opplysninger av den helt

generelle bestemmelsen i personopplysningsloven § 28.

Men problemstillingen er fremdeles aktuell, og kom på ny i fokus i forbindelse med skjerpet sikkerhet etter terroristanslaget 11.9.2001.

PATRIOTLOVGIVNINGEN.

I USA fikk man den såkalte «patriotlovgivningen», og bibliotek reagerte på at nettopp låneropplysninger kunne kreves utlevert i visse tilfelle. American Library Association har utarbeidet råd til sine medlemsorganisasjoner, og sier bl.a. (jf. <http://www.ala.org/ala/washoff/woissues/civilliberties/theusapatriotact/qandaprivacy.cfm>):

«The ALA recommends that each library adopt a policy that specifically recognizes the confidentiality of information sought or received, and materials consulted, borrowed or acquired by a library user. These materials may include database search records, circulation records, interlibrary loan records and other personally identifiable uses of library materials, facilities, programs or services, such as reference interviews. Libraries are advised to rely on existing laws to control behavior that involves public safety or criminal behavior.»

Den gamle diskusjonen om bruk av låneropplysninger er altså ikke død. Og sammenhengen med Datalagringsdirektivet og annen regulering av hvordan elektroniske spor skal brukes, er tydelig nok.

Vinnerne ble...

Vi utlyste høsten 2008 artikkelkonkurranse for studenter om «Framtidas bibliotek». Førstepremien var et reisestipend på 5000 kroner, og de tre beste artiklene skulle publiseres i Bok og Bibliotek.

» Først av alt: En varm takk til de som tok seg tid til å delta. Det er oppmuntrende å se at det finnes både skriveføre, kreative og visjonære studenter der ute.

Å utpeke de tre vinnerartiklene, var ingen enkel prosess. Det var enighet om hvem som skulle på toppen av pallen, men det var verre med 2. og 3. plass.

Vi endte derfor opp med en 1. plass og delt 2. plass.

PÅ FØRSTEPLASS finner vi Benedikte Nes. Hun går rett inn i kjernen av problemstillingene omkring bibliotek og spør «Hvorfor skal samfunnet satse på bibliotek?» Anslaget i artikkelen lyder:

«På 1990-tallet var mange engasjert i prosjektet «Biblioteket finner svaret». Nå er det kanskje på tide å se om vi heller kan finne spørsmålet. Norsk bibliotekdebatt dreier seg i små og store sirkler om temaet Fremtidens bibliotek, men det stumme spørsmålet som vanligvis blir besvart er hvordan. Hvordan skal vi bli mer moderne, tiltrekkende, tidsriktige og effektive... Og likevel er vi ikke kvitt en gnagende, underliggende følelse av identitetskrise. Jeg tror vi i større grad må hente frem spørsmålet hvorfor. Det angriper oss på et dypere nivå, men antagelig ligger de største utfordringene våre på dette nivået i tiden fremover. Hvorfor skal det norske samfunnet anno 2008, eller la oss si 2018, bruke betydelige ressurser på folkebibliotek?»

PÅ DEN ENE HALVDELEN AV ANDREPLASSEN har vi Lars Petter Sveen. «Kvifor er alle så einig?» spør han og skriver blant annet:

«Ei venninne av meg lovpriste utdanninga eg tok. Bibliotek er heilt fantastisk, nærast ropte ho til meg. Det er ein god ide, prøvde eg meg. Kva meiner du med det, spurte ho. Og så gjorde eg eit forsøk på å forklare ho korleis biblioteka alltid blir oversett av regjeringane i dette landet. Dårleg økonomi, få løyvingar, svakast i Norden. Eg prøvde å seie at det ikkje er nokon særleg skilnad på partia i Noreg i høve til biblioteka: Store ord, særst lite handling. Venninna mi mista ikkje trua, trass i at partiet hennar SV har sitte i regjering i snart fire år utan å ha gjort noko. Trass i at kulturminister Giske har gitt meir til alle sett bort frå nettopp biblioteka. Ho la handa på skuldra mi og sa til meg: Tenk så viktig biblioteket er. Da gjekk det opp for meg: Betydinga av det ho sa ga ikkje lenger mening for meg.»

PÅ DEN ANDRE HALVDELEN AV ANDREPLASSEN har vi artikkelen «Fremtiden i våre harddisker», av Cathrine Linn Fjeldstad og Renate Kvaal. Artikkelen handler om weblån og åpner slik:

«I Norge i dag er brukere nødt til fysisk å oppsøke biblioteket dersom de skal låne materiale derifra. Men i flere land, blant annet i vårt naboland Sverige, finnes det muligheter for å låne materiale i elektronisk format, direkte fra bibliotekets hjemmesider. Hva er fordelene ved denne typen utlån av digitale medier, hvordan kan ordningen fungere, og hvorfor er den ikke blitt innført i norske bibliotek per i dag?»

Vi gratulerer alle tre enda en gang! Artiklene vil bli publisert i fulltekst i Bok og Bibliotek 2/08 - og på bokogbibliotek.no

A B C D E F

G H I J K L

M N O P Q R

S T U V W X

Y Z Æ Ø Å

Alt du trenger fra A til Å

Vi er størst i Norge på bibliotekkompetanse og vet hvordan vi kan gjøre hverdagen enklere for deg. Hos oss får du: konsulentttjenester, bredt utvalg av bøker, medier og automater/utstyr, gode rabatter, gode tilbud, 7 dagers levering for BS+ kunder, fraktfri levering, ingen gebyrer og tilgang til kjøp i vår nettbutikk.

Kontakt kundeservice på tlf 22 08 39 00, kundeservice@bibsentr.no eller gå inn på www.bibsentr.no for mer informasjon.

Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

bibliostreken

anne aagaard ©

